

KOVANAK

Oyun Sahnesi Zmır

ANTİK DÖNEM OYUN GELENEĞİ
OYUNCAK MÜZESİ
FOLKLOR KÜLTÜRÜMÜZ
FERİDE'NİN ÇITLENBİK AĞACI
DENİZ İNSANLARI
REMBETİKO
MİMARİ MİRAS

Bir Latin deyişidir ve der ki:

“Önemli olan kazanılan masketler değil, oyundur”.

Kendi kadar görünenleri, “ne ise o” olanları, zamanı koluna takıp gezenleri, yaşamın sesini her daim yankılayanları, kimseyle yarışmayanları velhasıl oyunlarla yaşayanları; bizi, anlatmış sanki...

Merhaba

Bir buçuk yılı bulan küresel salgın sürecinde oldukça zor günler geçirdik. Kabına sığamayan her yaştan insanımız gün oldu evlere kapandı, gün oldu belirlenen saatlerde dışarıya çıktı. Sevdiklerimizle doyasıya zaman geçiremedik, sokaklarımıza, meydanlarımıza gönlümüzce akamadık. Ve şimdi gelinen noktada yeni bir sürece başlıyoruz. Tedbirleri elden bırakmadan, şehrimizin her bir köşesinde dostlarla tekrar buluşacak olmanın heyecanını yaşıyoruz.

Fazlasıyla soluk almaya ihtiyacımız var ve bu anlamda İzmir’ine eşsiz coğrafyası içinde öylesine şanslıyız ki! Denizimiz ile kucaklaşma mevsimini bu kez çok daha büyük bir heyecanla karşılıyoruz. Epeydir ayrı kaldığımız sahillerimiz ve deniz insanlarımız bizleri bekliyor. Denize çıkan şehrimizin sokaklarında ve kıyı boyunda, mavinin koynundan gelen rüzgarın, her birimiz için özgürlüğe yönelik nefes olacağını biliyoruz. Deniz ve İzmir üzerine hazırladığımız dosyamızın, alınacak nefese katkı sunmasıdır isteğimiz.

Oyunu salt eğlence ve mücadele alanı olarak değil de yaşamın gerek şartı, kolektif birlikteliğin uyumu, yaratıcı yönümüzü ortaya çıkararak unsur ve yaşama sanatının en içten çağrısı olarak kabul ediyoruz. Diliyoruz ki çocuklarımız oyunlarını bu ilkeler ışığında oynasınlar. Böylece hazırlansınlar yarınlara. Oyunlarda büyüsünler ve mutlulukları hep daim olsun. Sokaklarımızda buluşmaya yöneldiğimiz bu süreçte sizler için bir de oyun konulu dosya hazırladık. Antik dönemlerde oynanan oyunların günümüzde de tekrarlandığını görmek oldukça keyifli, zira bu özellik, kültürü aktara aktara yaşatan şehrimizin, dinamik karakterinin yansımasıdır.

Dergimiz KNK’nın, Yaz 2021 sayısında ilginizi çekecek daha pek çok konuyu işledik. Miras saydığımız mimari uygulama örneklerimiz, İzmir’in cumhuriyet dönemine dair ilk eğitim kurumlarından olan ve uzun yıllardan sonra kapılarını bu kez, “Yenilikçi Öğrenme Merkezi” adı altında açmaya hazırlanan Tarihi İstiklal Okulu, folklor geleneğimiz, Rembetiko kültürünün Ege Denizi’nin bizim tarafımızdaki kıyısında başlayan öyküsü ve birbirinden renkli konular ile yine birlikteyiz.

Keyifli okumalar dilerim.

Abdül BATUR
Mimar
Konak Belediye Başkanı

8 BİR BAŞKADIR
KONAK'TA YAŞAM

14 ZAMANI SARAKAYA
SARDIK

22 YÜZÜ
GÜLENLERİN YERİ

26 OYUN
ÇOCUĞUN

28 KAZANCAK
BİR ŞEY VAR

34 HİKÂYESİ
FARKLI BİR OYUN

38 FERİDE'NİN
ÇİTLENBİK AĞACI

40 HEVES

42 AH BENİM DENİZ KOKAN
GÜZEL İZMİRİM

50 YENİDEN
MAVİ KÖRFEZ

KNK 2021 Yaz

Konak Belediyesi
Adına Sahibi
ABDÜL BATUR
Mimar
Konak Belediye Başkanı

Yayın Koordinatörü
ÖZAN YAYMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

Editör
İPEK YAŞAR
TEODORA HACUDİ

Görsel Tasarım
BİRGÜL ARICA

Halkla İlişkiler
EMİNE KALABALIK

Kültür Sanat
ABDULLAH TUNALI

Hukuk Danışmanı
MİNE GENÇ

Kapak fotoğrafı: Murat Bakmaz
Sayfa 2,3 fotoğrafı: Fatma Kalıncaya

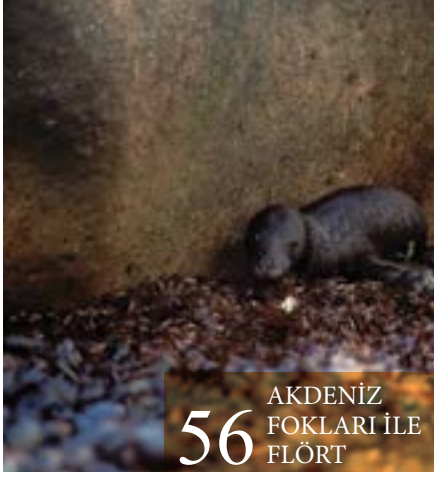
Yönetim Yeri: İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No:6 Basmane / İZMİR
Tel: +90 232 484 53 00
www.konak.bel.tr
knkdergi@konak.bel.tr
Basım: Hürriyet Kağıt Ürünleri Dergi Ofset Mat. San. ve Tic. LTD. ŞTİ.
Tel: +90 232 435 69 69
Yayın Türü: Yerel Süreli – Üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz
Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Baskı Tarihi: MAYIS 2021

52 KELEBEKLER
ÖZGÜRDÜR

i ç i n d e k i l e r

56 AKDENİZ
FOKLARI İLE
FLÖRT

60 DENİZDEN
BABAN ÇIKSA
YIYECEKSİN

64 DİONYSOS
AŞKINA

72 REMBETİKO VE İZMİR'DEKİ
KÖKLERİ

78 MİMARİ
MİRASIMIZ

82 İLLE DE SANAT
OLSUN

86 ABBAS
GÖÇMEN

90 İSTİKLAL
İLKOKULU

94 BİR KİTAP
BİR TANITIM

“Konak”ta Yaşam” temalı fotoğraf yarışmamıza katılan her bir eser nazarımızda değerli ve eşsizdir. Yarışma jürisi tarafından yapılan seçim sonucu derece alan fotoğraf sahipleri söz birliği etmişcesine, “İzmir, fotoğraflanması muhteşem şehirdir” vurgusu yapıyor.

Bir Başkadır Konak'ta Yaşam

Konak Belediyesi olarak ulusal ölçekte düzenlediğimiz yarışmaya 784 fotoğraf gönderildi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Ahmet İmançer, foto-muhabiri, fotoğraf sanatçısı Ali Öz, foto-muhabiri ve doğal yaşam fotoğrafçı Aykut Fırat, Türkiye Foto-Muhabirleri Derneği İzmir Temsilcisi Turan Gültekin, Konak Belediyesi'nden Birgül Arıca, Sonay Kaplan ve Ozan Yayman'dan oluşan jürinin incelemesi sonucu dereceye girenler, mansiyon alanlar ve özel ödül kazananlar belirlendi. Yarışmada birinciliği Alahattin Kanlıoğlu'nün fotoğrafı kazandı. Elif Kürleyen'in fotoğrafı ikinci, Sezai Özaltn'ın eseri de üçüncü oldu. Javad Assaad, Mehmet Yılma ile Mehmet Aslan'ın fotoğrafları mansiyon aldı. Cüneyt Gümüşhaneli de jüri özel ödülünün sahibi oldu. Yarışmada ödül alan fotoğraf sanatçılarını kutlayan Konak Belediye Başkanı Abdül Batur, İzmir'in kalbi Konak'ın değerlerinin

ve güzelliklerinin fotoğraf karelerinde ölümsüzleştiğini ve gelecek nesillere ulaşacak eserler oluştuğunu vurguladı. Konak'ın tarihi bir şehir olduğunun altını çizen Başkan Batur, "Özellikle Basmene, Agora ve Kemeraltı arasındaki altın üçgenin her köşesi, değerli sanatçıların dikkatini çekecek ve anı olarak yaşatmalarını isteyecekleri güzelliklere sahip. Biz de yarışmamızı, İzmir'in kalbi Konak'ın bu güzelliklerini birer değer olarak somutlaştırmak, gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla düzenledik. Yarışmanın düzenlenmesinde emeği geçen arkadaşlarımıza, hepsi birbirinden güzel, yedi yüzün üstünde fotoğraf arsında iğneyle kuyu kazarak seçim yapan jüri üyelerimize ve yarışmaya katılan yarışmacılara teşekkürlerimi iletiyorum. Seçilen eserlerin hepsi Konak'ın değerlerini geleceğe taşıyacak, Konak'taki güzellikleri ortaya çıkaracak nitelikte ve birbirinden güzel fotoğraflardır" dedi.

2. Elif Kürleyen

Yarışmasında dereceye giren ve sergilenmeye değer bulunan eserler Konak Belediyesi resmi web sitesi www.konak.bel.tr adresinden ziyaret edilerek görülebilecek. Yarışmada derece alan eser sahiplerinin fotoğraf sanatına ve İzmir'in görsel kimliğine ilişkin değerlendirmeleri şu şekilde:

Alahattin Kanlıoğlu

Yarışmanın birincisi 1973 doğumlu Alahattin Kanlıoğlu, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi. Dr. Kanlıoğlu'nun fotoğraf sanatıyla ilişkisi çok uzun yıllar önceye dayanıyor. DEÜ Makine Resim Konstürksiyon Bölümü'ndeki eğitiminin ardından, EÜ İletişim Fakültesi'nde öğrencilik yaptı. Ardından aynı üniversitenin İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Fotoğraf ve Grafik Anabilim dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. EÜ Sosyal Bilimler Enstitü'sünde "17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden Sonra Türk Gazetelerinde Kamuoyu Oluşturmak Açısından Fotoğraf Kullanımı" isimli teziyle 2002 yılında yüksek lisansını, "Tüketim Kültürünün Arzu Nesnesi Olarak Bedenin Metalaştırılmasında Fotoğrafın Rolü" isimli teziyle de 2012 yılında yine aynı enstitüde doktorasını tamamladı. 2013 yılında Yardımcı Doçent

Doktor unvanını aldı. Halen Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Dr. Kanlıoğlu, fotoğrafın hayatının merkezindeki unsurlardan birisi olduğunu söylüyor ve bu konuda kendisini şanslı hissettiğini aktarıyor. Fotoğrafı, hayatı anlamak, anlamlandırmak ve aktarmak için kullanılmaya çok uygun ve bir başkasına ihtiyaç duymadan bireysel olarak üretim yapılabilecek görsel bir dil olarak tanımlayan Dr. Kanlıoğlu, "Benim için fotoğraf aynı zamanda beni ileriye taşıyacak, ne gördüğümü ne düşündüğümü ve hissettiğimi benden sonraya aktaracak ürünler verebileceğim bireysel bir yolculuktur. Keyif aldığınız, yeni insanlar ve kültürler tanıdığınız, yaşamınızı anlamlı kılan, sizin kişisel gelişiminize hizmet eden bir yolculuktur. Ne mutlu bana ki benim fotoğraf yolculuğum 1994'den bu yana yaklaşık 27 yıldır ilk günkü heyecanı ile devam diyor" diyor. İzmir ile ilgili "Beni ben yapan" nitelemesinde bulunan Dr. Kanlıoğlu, "İzmir özgürlüktür, bağımsızlıktır, denizdir, mavidir, yeşildir, heyecandır, umuttur. İzmir doğal kültürel ve ekonomik açıdan yaşanabilecek en güzel şehirlerden birisidir. Uzun süre ayrı kalamadığım, mutlaka geri dönme isteği duyduğum şehirdir" yönünde görüş belirtiyor. Dr. Kanlıoğlu, "İzmir fotografik bir şehir mi" yönündeki soruya da şu yanıtı veriyor: "Elbette ki İzmir fotografik bir

şehirdir. Sergisini ve sunumunu değişik yerlerde defalarca yaptığım çalışmaların biri Yaşadığım Şehir İzmir başlıklıdır. En iyi bildiğiniz en iyi anlatabileceğinizdir. Bu düşünceden hareketle İzmir'in tarihi, kültürel yönünü de içeren merkezinde ve ilçelerindeki yaşamı konu alan bir fotoğraf çalışması gerçekleştirdim. Tarihi, doğal ve kültürel yönleriyle İzmir'in çok fotojenik bir şehir olduğunu kendi adıma rahatlıkla söyleyebilirim".

Elif Kürleyen

Yarışmanın ikincisi Elif Kürleyen, 1978 Edirne doğumlu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ndeki eğitiminin ardından Edirne'de atölye ve kurslarda fotoğraf bilgisini perçinledi. Eş zamanlı olarak Anadolu Üniversitesi Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Bölümü'nü bitirdi. Fotoğraf sanatına, "Anı göstermek istediğim biçimde yansıtmak olarak bakıyorum" diyor Kürleyen, "Fotoğrafi, gelecek nesillere görsel miras bırakabilmek adına, sanat olarak kullanıyorum. Gezmeyi ve hikayesi olan insanlarla tanışmayı çok seviyorum. O yerleri ve insanları yansıtmak benim için büyük keyif. Sade fotoğraflar peşindeyim" diyor. İzmir'de bir fotoğrafçının görmeyi isteyeceği pek çok unsurun bir arada olduğunu vurgulayan Elif Kürleyen, "Bu çeşitlilik bir fotoğrafçı için fazlasıyla cazip bir unsur" yönünde görüş belirtiyor.

Sezai Özeltin

Yarışmanın üçüncüsü 1973 doğumlu Sezai Özeltin, Mimar Sinan Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı'ndan mezun. Halen özel bir şirkette tasarımcı olarak görev yapıyor. Özeltin, 2014 yılında da Anadolu Üniversitesi Fotoğrafçılık ve Kameramanlı Bölümü'nü bitirdi. Özeltin'in fotoğraf sanatıyla ilişkisi üniversite yıllarıyla birlikte başladı. Fotoğrafi, algıda seçicilik olarak niteleyen Özeltin, "Anı dondurmak, var olan bir yaşamın, mimari bir eserin, durumun ölümsüzleştirilmesidir" diyor ve

ekliyor: "Yaşamı iliklerine kadar fark etmek, hissetmektir fotoğraf. Doğanın varlığını belgelemek ve bunlara tanıklık yapmaktır. Çok hızlı değişen ve gelişen dünyamızda bizlere kalan tarihi mirasları sıkı bir şekilde belgeleyerek sahip çıkmamız gerektiğini düşünüyorum". İzmir'in büyüleyici bir şehir olduğunu aktaran Sezai Özeltin, "Medeniyetlerin yoğun biçimde yaşandığı, buram buram tarih kokan, coğrafyasıyla, insanıyla, yaşam hızıyla, sanatıyla devinim yaşayan şehrimiz her yanıyla farklıdır" diyor.

Javad Assaad

37 yaşında. Suriyeli. İzmir'de 7 yıldan bu yana yaşıyor. Şam Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'ndan mezun. Halen İzmir'de özel sektörde tasarım ve fotoğraf işleriyle ilgileniyor. Fotoğrafçılığını, mimariye olan bakış açısıyla birlikte ilerlettiğini söyleyen Javad Assaad, "Hikaye olarak düşünen ve gözlemleyen insan yaşamını, tasarımıyla fotoğrafı formüle ettim. Buradaki en önemli şey de yaptığım eylemlerin hareketlerimin fotoğrafla buluşuyor oluşuydu" diyor. İzmir'in çeşitlilik açısından çok

farklı bir şehir olduğunu vurgulayan Javad Assaad, “İzmir bir yanıyla gelişmeye çok müsaitken diğer yanıyla yerel haliyle farklı bir hava sunuyor. Bu da bir fotoğrafçı için bulunmaz konulardan bir tanesi. İzmir hem zemin açısından hem de çeşitlilik açısından çok farklı bir şehir. Bir yanı gelişmeye çok müsaitken, diğer yandan yerel haliyle farklı bir hava vermekte. Şehrin özgür ruhu fotoğrafla buluştuğu anda bunu daha fazla hissettiriyor. Doğuyla batının güzel sentezini, her yönden burada görebiliyorum” yönünde görüş belirtiyor.

Mehmet Yılmaz

Mansiyon ödülüne hak kazanan 1988 Konak doğumlu Mehmet Yılmaz, uzun yıllar İzmir’de yaşadıkdan sonra şimdilerde Antalya’da yaşıyor ve orada Türk Dili ve Edebiyatı

öğretmenliği yapıyor. Fotoğraf sanatıyla yoğun biçimde ilgilenmesi 2015 yılına tarihleniyor. Fotoğraf sanatına dair, “İnsana, insanı anlatmaktır” diyen Mehmet Yılmaz, “Ömrünün büyük bölümü İzmir’de geçti ve en fazla İzmir’i fotoğrafladım. İzmir çok eski bir tarih üzerine kurulu. Sadece bu açıdan bakacak olsak bile İzmir fotoğraflanması en keyif veren şehirlerden birisidir” diyor.

Cüneyt Gümüştaneli / Jüri Özel Ödülü

Mehmet Aslan

Mansiyon ödülü alan bir diğer isim Mehmet Aslan, fotoğraf sanatıyla 2006 yılından bu yana ilgileniyor. Fotoğrafi gündelik iş yoğunlu ve şehir karmaşasında kurtulup kendi yeni dünyasının giriş kapısı olarak gördüğünü söylüyor. İzmir'in tarihi ve doğal zenginlikleriyle kendisini fazlasıyla etkileyen bir şehir olduğunun da altını çiziyor.

Mehmet Aslan / Mansiyon

Cüneyt Gümüşhaneli

Jüri özel ödülünü alan Cüneyt Gümüşhaneli, 1962 doğumlu. Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Bölümü'nden mezun olan Gümüşhaneli, ilkokul yıllarından bu yana fotoğraf ile ilgili olduğunu söyleyerek, *“ilkokul yıllarımdan beri bir fotoğraf makinamın hep olması, fotoğrafçı olarak popülerliğimi daha da artırmıştı”* diyor. Gümüşhaneli, fotoğrafın akıp giden yaşamları anlık olarak durdurduğuna ve değişik duygular uyandıran görseller oluşturduğuna vurgu yaparak, fotoğraf *“Diğer yandan da belge niteliğiyle gelecek için bir iz bırakmaktır”* diyor. İzmir'i hep sevdiğini aktaran Gümüşhaneli, *“Ancak bu güzel coğrafyanın bu kadar hor kullanılması çok üzücü”* yönünde görüş belirtiyor.

Mehmet Yılmaz / Mansiyon

Smyrna'dan İzmir'e değin akan sürede hep oyunlarla yaşadık, oyunlarda büyüdük. Şehrimizin antik dönemlerindeki oyunlar, kültürel aktarım ile günümüze taşındı. Çok önceleri de beştaş, misket, topaç ve çember çevirmeye benzer oyunlar oynuyorduk. Binlerce yıl önce de şimdilerde olduğu gibi, top peşinde koşturuyor, doğadaki nesnelere oyuncak formuna dönüştürüyor, hayatı şimdi olduğu, gibi eğlenceli kılıyorduk.

Zamana Hep Saraka Sardık

Bulduğumuz coğrafyada halen somut olan olmayan kültürel etkilerini gördüğümüz Yunan ve Roma uygarlıklarında çocukların günlük yaşamında oyun ve oyuncaklar günümüzde olduğu gibi önemli rol oynamaktaydı. Çocuk her yaşta çocuk, ebeveyn her zaman ebeveyn idi.

Tarihi hemen hemen insanlık tarihi kadar eskiye giden oyun ve oyun nesnelere farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerde birbiri ile çoğu zaman benzerdir. Dünyanın kültürlerine ilişkin olarak yürütülen arkeolojik kazılarda oyun nesnelere olan oyuncak objeler parçalar halinde veya bütün olarak ele geçmektedir. Bununla birlikte oyuncaklar antik çağa ait vazolar, taban mozaikleri, duvar resimleri, mezar taşları ve lahitler üzerinde yer alan resim ve kabartmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan antik çağın yazarlarının eserlerinde oyun ve oyuncaklardan öyle veya böyle bahsedilmektedir. Resimler, kabartmalar ve antik yazarların anlatıları oyun kuralları hakkında da az veya çok fikir edinilebilmektedir. Tanrıçalar, tanrılar, askerler, dönemin kahramanları, tekerlekli-tekerleksiz arabalar, çemberler, topaçlar, kova ve kürekler, çingiraklar, bebekler, çocuğun kendi çevresinden tanıdığı köpek, kedi, kuş, tavuk, at, inek gibi evcil hayvanlar, aşık kemikleri, zar, top ve oyun taşları gibi oyun nesnelere aile bütçesine ve zamanın teknolojisine göre taş, ahşap, deri, pişmiş toprak, bez, metal, mermer, kemik, fildişinden yapılmışlardır.

Fotoğraf: Murat İbranoğlu

HER ÇAĞDA AYNI

Her çağda ve kültürde olduğu gibi eski Yunan ve Roma'da da oyuncak ve oyunların amacı çocukları hayata hazırlamaktır. Çoğu oyun nesnesi ustalık isteyen ve bu nedenle de yetenekli kişilere veya ustalara yaptırılması gerekebildiğinden varlıklı ailelerin çocukları doğal olarak şanslı idi. Kız ve erkek çocukları ergenliğe adım atmaları ile birlikte oyuncaklarını ailenin veya çocuğun kendini yakın hissettiği tanrıça ve tanrılara hediye etmekteydi. Örneğin kızlar evlilik yaşına geldiğinde başta oyuncak bebekleri olmak üzere elinde kalan ve değer verdiği oyuncaklarını Artemis, Athena, Aphrodite, Demeter gibi tanrıçalara adanlardı. Baş tanrı Zeus'un oğlu Hermes'in himayesinde olduğu söylenen oyun ve oyuncaklar Hermes'in bebeklikten itibaren inanılmaz işlere imza atması ve karakteriyle ilgili olmalıdır. Zeus'un çocukları içinde en yetenekli, yaratıcı, sivri akıllı ve kurnaz olması ile bilinen Hermes onun ölümlüler için rol model alınmasını sağlamış olmalıdır. Daha doğduğu gün

MÖ 5. Yüzyıla ait eklemli kemik oyuncak bebekler.

beşiğinden inmiş, doğduğu mağaranın önünde bulunduğu kaplumbağanın kabuğundan ve sığır bağırsağından telli bir müzik aleti olan "Lyra"yı ve sazdan yapılmış kavali (Pan flüt/Syrinks) icat etmiş, ayağına sandal yapmış ve hatta inek çalmış ve sanki hiçbir şey yapmamış bir bebek gibi aynı günün sabahında beşiğine girmişti.

BÜYÜKLER ROL MODEL

Antik Çağ'da çocuklar da günümüz çocukları gibi annelerini yemek yaparken, temizlik yaparken ve çamaşır yıkarken, babalarını bağda-bahçede çalışırken görerek örnek alıp oynuyorlardı. Bu işlerde kullanılan kap-kacaklar ile iş aletlerinin kendileri veya minyatürleri, çocukların yakından tanıdıkları tekerlekli-tekerleksiz pişmiş toprak veya metal hayvan heykelcikleri "evcilik" oyunlarının önemli oyun nesnelerydi. Nitekim Smyrna kazılarında olduğu gibi kil veya metal köpek, boğa ve benzeri evcil hayvan heykelcikleri arkeolojik kazılarda ele geçmektedir.

HAYVANLARA ÖYKÜNME

Oyuncaklar içinde kökeni en eskilere dayanan oyun nesnelere dayanan oyun odaklanma ve dikkati pekiştiren Çıngıraklar (Krotalos) idi. Yenidoğan veya bebeklik dönemi oyuncaklarının en önemlisiydi. Çıngıraklar çoğu kere çocukların yakın çevresinden bildiği kuş, köpek, horoz, domuz, ayı, baykuş ve kaplumbağa gibi hayvan biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. En eski tarihli örneklerden itibaren ahşap, pişmiş toprak, kemik, fildişi, metal çıngıraklar arkeolojik kazılarda ele geçmiştir.

Somut buluntuların yanı sıra vazolar veya duvar resimleri üzerinde sıklıkla görülürler. Daha büyük çocuklar için oyuncak düdüklerin de olduğunu burada söyleyelim. Nitekim Smyrna kazılarında köpek ve ördek şeklinde pişmiş toprak düdükler ele geçmiştir.

METAL OYUNCAKLAR

Yunanlılar'da Kore, Nymphe, Plangones ve Romalılar'da Pupa adı verilen oyuncak bebekler bez, kemik, fildişi, pişmiş toprak, gümüş, altın ve diğer metallerden yapılabilmekteydi. Oyuncak bebekler kız çocuklarının en önemli oyuncaklarıydı. Antik Çağ'da Yunanistan'da ve İtalya'da dönemin giysi ve renkleriyle boyalı ve yine boya ile yapılmış kolye, bilezik ve halhallerle süslenmiş oyuncak bebekler bulunmuştur. Oyuncak bebeklere ve diğer oyuncaklara sadece çocukların kendilerini yakın hissettikleri tanrıçaların ve tanrıların kutsal alanlarında ve tapınaklarında değil çocuk veya yetişkin mezarlarında da rastlanması, mezar sahibi kız çocuğunun evlilik yaşına gelmeden ölmesi ve bazı oyuncaklarını ömür

Smyrna kazılarında ele geçen pişmiş toprak koyun ve köpek biçimli oyuncaklar ile oyuncak at arabası tekerlekleri.

boyu hatıra olarak saklamış olması ile ilişkilendirilmektedir.

PİŞMİŞ TOPRAKTAN BEBEK

Önce bacakları oynayan bebekler, sonrasında kolları, başları ve diz ile dirsek eklemleri yapılarak bir anlamda kukla gibi oynatılacaktır. Özel üretim gerektiren oyuncak bebekler gelir durumu düşük ailelerin çocuklarının sahip olabilecekleri oyuncaklardan değildi elbette. Bu çocuklar bir dal parçasına çaput sararak veya ot, saman doldurularak evde kolayca yapılabilen bebeklerle oynamak zorunda kaldılar. Smyrna kazılarında da pişmiş topraktan yapılmış oyuncak bebeklere ve onlara ait kol, baş ve bacak parçalarına ulaşılmıştır ki, bu oyuncaklar gelir durumu iyi olan İzmirli ailelerin çocuklarına aittiler.

ERKEK ÇOCUĞA ARABA

Tekerlekli-tekerleksiz pişmiş toprak veya metal arabalar (hamaksis) erkek çocuklarının en sevdikleri oyun nesnelereydi. Oyuncak araba babaların özellikle erkek çocuklarına alabilecekleri en kıymetli oyuncak idi. Nitekim Aristophanes'in, "Bulutlar" adlı komedyasında Strepsiades isimli oyun karakteri jüri üyeliğinden kazandığı parayla oğluna küçük bir

oyuncak araba almıştı. Antik Çağ vazoları ve mezar stelleri üzerinde defalarca tasvir edildikleri gibi az sayıda da olsa mezar buluntuları içinde pişmiş toprak ve metal arabalar veya parçaları ele geçmektedir. Bu tekerlekli-tekerleksiz arabalar doğal olarak dönemin iki veya dört tekerlekli at arabalarını taklit ediyorlardı. Ayrıca bugün bildiğimiz "çın çın tekerlek" modelinde tek tekerlekli oyuncaklar da yok değildi. Olasılıkla bu tekerlekler günümüz modellerinde olduğu gibi çingiraklar da bağlanıyordu.

AŞIK KEMİKLERİ

Kökeni tarihin derinliklerine inen ve maddi kalıntılarını Yunan ve Roma kültüründe çoklukla gördüğümüz aşık kemikleri üzerlerindeki yazı, rakam ve işaretlerle fal açmakta kullanılarak gelecek tasavvurunda bulunulduğu gibi diğer yandan da oyuncular arasında rekabetin parçası olarak bir tür paralı-parasız zar oyunlarında da kullanılmaktaydı. Çeşitli hayvanların ama daha çok koyunların bilek kemiğinden çıkarılan aşık kemikleri ile açılan fala ve oynanan oyuna Yunanlılar "Astragalos", Romalılar ise "Talus" adını vermekteydi. Eğitimli rahip ve rahibeler tapınaklarda tanrı ve tanrıçaların düşüncelerini attıkları

aşık kemiklerinin dağılımları, üzerlerindeki işaretler ve rakamlar üzerinden yorumluyorlar ve kehanette bulunuyorlardı. Menderes İlçesi Ahmetbeyli köyü yakınındaki Apollon Klaros Tapınağı antik çağın önemli bir kehanet merkezi idi ve burada bu nedenle çok sayıda aşık kemiği bulunmuştur. İzmir'in Büyük İskender sonrasında Kadifekale-Kemeraltı ekseninde yeniden kuruluşu öncesi Apollon kehanetine Büyük İskender'in rüyasının anlamı sorulduğunda, belki de kehanet merkezinin görevlileri böyle bir aşık falı açtıktan sonra Tanrı Apollon'un yorumunu İzmirli'ye bildirdiler ve kentin yer değiştirmesine ve kuruluşuna vesile oldular.

YETİŞKİNLERİN DE OYUNU

Kutsal alanlarda aşık kemiği bulgularına rastlanılmasını sadece fal açmak ile açıklamak yetersiz kalabilir. Çocuklar belli bir yaşa geldiklerinde diğer oyun nesnelere gibi kendi aşık kemiklerini de bazı hallerde üzerlerine adadıkları tanrının adlarını da kazıyarak tanrıça ve tanrılara adak olarak sunuyorlardı. Aşık kemiklerinin kutsal alanlarda çok sayıda ele geçmesinin bir nedeni de bu inanişti. Aşık kemikleri Smyrna Agorası kazılarında da ele geçmiştir. Agora

MS 2. Yüzyıla ait mermer bir kabartma. Top oynayan kızlı erkekli çocuklar.

gibi bir kamusal alanda çocukların oyun nesnesi olarak aşık kemiklerini bulmayı beklemek düşük bir ihtimal olsa da, yetişkinlerin birini beklerken veya boş vakitlerinde zaman geçirmek için aşık oyunları oynadıkları bilinmektedir. “Tarihin Babası” olarak bildiğimiz Herodotos, İzmir’in eski sakinlerinden olan Lydialılar’ın kıtlık zamanında vakit geçirmek için bu oyunu keşfettiklerini anlatır. Aşık oynarken bize hiç de yabancı gelmeyen sert tartışmaların da yaşandığı anlaşılmaktadır. İzmirli Homeros İlyada adlı eserinde Patroklos’un çocukken aşık oyunu oynarken bir arkadaşını öldürdüğünü bize aktarmaktadır. Aşık kemikleri ile oynamak bir protestoya da konu olmuştur. Ephesoslü Filozof Herakleitos, (MÖ 535-475) bu sırada kentteki politikacıların yönetimini protesto etmek için çocuklarla aşık oynadığını şaşırarak görenlere, “Niye bakıyorsunuz lanet olasıcalar; böylesi, aranızda katılıp politika yapmaktan iyi değil mi” diyecektir. Anadolu’nun Türkleşmesi sonrasında da bu oyun çok sevilerek oynandı ve öyle ki her bölgenin ağzında aşık kemiği yüzleri Yunan ve Romalılar’da olduğu gibi farklı adlarla adlandırıldı. Örneğin Kocaeli ağzında aşığın istenen şekilde gelmesi bildik bir terim ile “cuk oturmak” şeklinde tanımlandı.

Yukarıda kısmen aktarmaya çalıştığımız gibi üzerinde rakamların bulunduğu aşık kemikleri zar olarak kullanılıp da oynanıyordu. Bize de bildik gelen ve Yunanlılar’ın “pleistobolinda”adı verdikleri bir tür zar oyununda oyuncular her bir yüzü üzerinde rakamlar bulunan ikişer aşık kemiğini yere atar ve gelen toplam değer kazananı belirlerdi.

TALİH OYUNLARI

Sevilerek oynanan bir başka zar oyunu, “mora”adı verilen tahmin oyunuydu. Oyuncular parmakları ile bir rakam işaret ederek atılan aşık kemiği veya diğer kemik zarların üzerlerindeki rakamı doğru bilmeye çalışırlardı. İçlerinden birisi işaret ettiği rakamı bilinceye kadar aşık ve diğer kemik zarlar atılmaya devam ederdi. Bir diğer oyun bir imparatorun dahi ilgisini çeken Yunanlılar’ın “artiasmos”, Romalılar’ın “parimpar” veya “tekler ve çiftler” veya “tek mi çift mi” olarak da adlandırılan oyundu. Roma İmparatorluğu’nun kurucusu Augustus’un da çok sevdiği bu oyunun oynanması avuç içine saklanan aşık kemiği, kemik zar veya çakıl taşının sayısının karşı oyuncu tarafından tahmin edilmesi üzerine kuruluydu.

BEŞTAŞ

Aşık kemikleri ile oynanan bir başka oyun el becerisi ve dikkat gerektiren “eis omillan” olarak adlandırılan bu oyun yere çizilen bir çember içinde bir oyuncuya ait aşık kemiğinin diğer oyuncu tarafından atılan aşık kemikleriyle çember dışına çıkarılması kuralına göre oynanıyordu. El becerisi gerektiren bir başka oyun günümüzde de halen sevilerek farklı versiyonları farklı oyun nesnelere ile oynanan “pentalitha” yani sözcük anlamıyla tam olarak örtüşen “beştaş” oyunuydu. Aşık kemiği ile oynanan dikkat ve beceri isteyen “tropa” adı verilen bir başka oyun ise bir yuvaya, bir deliğe veya bir vazo içine aşık kemiği atma kuralına dayanıyordu.

MİSKET

Bilye (misket) ile oynanan oyunlar da çocukların günlük yaşamında yaygın olarak görülen oyunlardan biriydi. Bizlerin de çocukluğumuzda çokça oynadığımız misketin antik çağda hangi kurallarla ve nasıl oynandığı açık değilse de tapınak ve kutsal alanlarda yapılan arkeolojik kazılarda çokça çıkması belli bir yaşa gelen çocukların tanrıça ve tanrılara oyuncaklarını sunmalarıyla ilişkili olmalıdır.

MÖ 1. yüzyıla ait tekerlekli oyuncak eşek veya katır.

Roma Dönemi'ne ait bronzdan yapılmış oyuncak at arabası.

Bilye İngilizce’de “marble” (mermer) ve eski Yunanca’da da “marmaros” (mermer) sözcüğü ile ve yine bilye hem Fransızca hem de İngilizce’de “agate” yani akik sözcüğü ile de karşılık bulur. Sözcük aynı zamanda hangi malzemeden bilye yapıldığını da açıklamaktadır. Smyrna Agorası kazılarında da oyun nesnesi olan aşık kemikleri gibi mermer misketler çokça ele geçmiştir. Oyun nesnesi olarak, günümüz araçlarının tekerleklerine ait metal toplar için daha çok söylediğimiz bilye ve yine hangi malzemeden yapıldığını anlatan “camebe” adlarını duyar veya hatırlarız.

TOPAÇ

“Strobilos, Strombos, Turbo” adları verilen vecam, metal, kil ve ahşaptan yapılmış topaçlar Mısır’da parmaklar yardımıyla çevrilirken ip ile çevrilmeyi ilk kez Çinliler’in kullandığı söylenir. Ancak anlaşılan sonraki yüzyıllarda her iki şekilde de oynanan oyun Yunanlı ve Romalı çocuk ve gençler tarafından da erkek kız ayırmadan çok sevilmişti ve birçok vazo ve duvar resminde tasvir edilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bir sap veya tutamağa bağlanmış üç deri iple “kamçı”layarak atılan,

MÖ 5. yüzyıla ait bir kadeh (Kylix) içinde çemberini aralar kaçmakta olan Genç Erkek (Ganymedes).

yönlendirilen ve hızlandırılan topaç döndürme pek çok antik vazo resminde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bir vazo üzerinde çocuk oyunlarının ve oyun nesnelere himaye eden Tanrı Hermes, kendisine sunulan bir topacı büyük bir keyifle ve dikkatle oynar şekilde ressam tarafından tasvir edilmişti. Çoğu tek renkli ve sade görünümlü olmakla beraber bazı topaç örnekleri, çocukların ilgisini çekecek şekilde bitkisel, geometrik ve hayvan figürleriyle süslü ve rengarenkti. Topaç, günümüzde “Beyblade”e dönüşürken, süslemeleri de çeşitli renklerde ve ışıklı örneklerle yerini bırakmıştır.

ÇEMBER ÇEVİRMEK

“Trokhos, orbis” adları ile bilinen çember bir başka sevilen oyun nesnesiydi. Son zamanlara kadar bizlerin de oynadığı ve şahit olduğu lastik araba tekerlekleri, bisiklet jantı ve benzerlerini sürmeye benzer bu oyunda Yunanlı ve Romalı çocuklar çemberi gerektiğinde ucu kıvrık veya değil “elater” adı verilen bir sopa yardımıyla yönlendiriyorlardı. Çemberi çevirirken düşürmemek kuraldı. Çember oyunu olasılıkla araba tekerleklerini taklit edeceğinden

MÖ 4. Yüzyılın sonuna ait aşık kemikleri ile fal açan veya pentalitha (beştaş) oynayan pişmiş topraktan yapılmış genç kız heykelcikleri.

ahşap, demir ve bronzdan üretildiler ve bu nedenle de özel üretim gerektirdiğinden varlıklı ailelerin çocuklarının çoklukla oynadığı bir oyun nesnesiydi. Çemberlere ses çıkarmaları için halkalar ve ziller takılırdı. Halka ve zillerin çıkardıkları ses ailelerin çocuklarının nerede oynadıklarını öğrenmelerini de sağlardı. Çember çevirmek büyük alan gerektirdiğinden ancak bahçeli evlerde ve sokaklarda oynanabilecek bir oyundu. Çember, günümüzde “Hulahop” a ve Fitness Çemberi’ne, ritmik jimnastikte aletli hareketlere kadar birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır.

TOP İLE OYUN

Diğer yandan top oyunları da günümüzde olduğu gibi sadece çocukların değil yetişkinlerin de çokça tercih ettiği, Yunanlı ve Romalılar tarafından evde, boş alanlarda ve gymnasium gibi spor alanlarında çok çeşitli şekillerde severek oynanıyordu. İstöp ve yakartop gibi sokak oyunlarından voleybol ve hentbol gibi salon ve saha oyunlarına kadar içinde bu oyunları anımsatan aksiyonları barındıran kurallı kuralsız çeşitli top oyunları oynanmaktaydı. Farklı boyutlarda ve malzemeler ile çok sayıda top örneği bulunuyordu. Toplar bez ve deriden kılıf içine

Yunanistan’dan bir topaç örneği.

kum, toprak, saman, kıtık, yün, at kılı, tüy, kumaş parçaları, ip, sünger gibi malzemeler doldurularak yapılırdı. İmparatorların Hekimi Pergamonlu Galenos çocuklar için domuz mesanesinden top yapıldığını aktarmaktadır. Organik malzeme ile yapılan topların günümüze ulaşması pek mümkün değildir. Top ve top oyunları antik vazo ve mezar stelleri üzerinde daha çok erkek çocukları ile birlikte görülmektedir. Antik kaynakların sınırlı aktarımları ile vazo resimleri ve kabartmalardaki tasvir şekilleri oyunların hangi kurallarla oynandıklarına ilişkin az da olsa bilgiler sağlamaktadır. Antik yazarlardan Athenaeus'un aktardığına göre top oynamak Büyük İskender'in en çok sevdiği oyundu. Pergamonlu Hekim Galenos'a gelince, top oyunlarının masrafsız olduğunu, herkesin ve her yaş grubunun rahatlıkla oynayabileceğini, en iyi egzersizin top oynamak olduğunu ve vücudun her tarafını eşit şekilde çalıştırdığını söyleyerek övecektir. Top oyunları anlaşılan o ki, eğlenceli olduğu kadar sağlığa faydalı olarak görülmektedir.

GÜNÜMÜZE BENZERLİK

Yunanlı çocuklar ve gençler "Episkyros" adlı bir top oyunu oynuyorlardı. Daha çok Rugby'ye

İtalya Armerina'dan Roma Dönemi'ne ait bir mozaik üzerinde bir çeşit el topu oynayan bikinili genç kızlar.

benzetilen bu oyunda antik kaynaklardan öğrenilen sınırlı bilgilerden anlaşıldığına göre kale çizgileri ve bir orta çizgi oyun sahasına çizilmekte ve iki takım oyuncuları kum ile doldurulmuş topu kaparak, atarak rakip takımın kale çizgisini aşmaya çalışmaktaydılar. Günümüz sporlarına benzetilen bir başka oyun da çim veya buz hokeyine benzeyen bir oyundu ve ucu kıvrık sopalarla topa vurmak ve sahip olmak oyunun bilinen kurallarındandı. Bir başka top oyunu ise daha çok çocukların oynadığı "phaininda" idi. Oyun Yunanca'da "kapmak, yakalamak" anlamlarına gelen "harpezo" sözcüğünden adını alan "harpaston", Romalılar'da ise "paganica" adlı kuştüyü ile doldurulmuş deri veya bez bir el topuna benzeyen yumuşak bir topa oynanıyordu. Oyunun temel kuralı topun şaşırtmalı bir şekilde karşılıklı atılıp düşürülmeden tutulmasına dayanıyordu. "Ourania" diye adlandırılan bir diğer top oyunu ise günümüzde oynanan oyunun kuralları açık değildir. Ancak basketbolda başlama atışını anımsatır şekilde top yukarıya doğru fırlatılır ve top düşerken oyuncuların topu tutarak tekrar yukarı atması gerekirdi. Çocukların bu oyunda topu kapmak için birbirlerini

MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilen bir kadeh (Kylix) içinde büyük bir keyif ve dikkatle topa çeviren Tanrı Hermes.

iterek, koşarak, hile yaparak, hep birlikte sıçrayarak yorulup, kan ter içinde kaldıkları açıktır. Top ile oynanan bir başka oyun "Ephedrismos" idi. Ortaya dikilen ve "dioros" adı verilen bir taş, top ile devrilmeye çalışılırdı. Deviremeyen oyuncu devirmeyi başaran oyuncuyu devrilen taşa kadar sırtında taşırdı. Cezalı oyuncunun gözleri kazanan tarafından kapatılarak onun ilerlemesi aynı zamanda güçleştirilirdi. Bizlerin bildiği kaydırak, körebe, birdirbir, deve güreşi gibi oyunları da anımsatan bu oyun kızlar ve erkekler tarafından oynanmaktaydı ve bu iki oyuna ilişkin arkeolojik bulgular mevcuttur. Bir başka top oyununda ise kural el ile atılan topun, üzerinde topun geçeceği kadar bir delik olan tahtadan bir kalenin deliğinden geçirebilmektir. Top ile oynanan ama deve güreşine benzer şekilde birbirlerini sırtına almış genç ve yetişkin çiftlerin havaya atılan bir topu yakalamaya çalışması ve belki de rakip takım arasından kendi takımından olan çifte topu aktarmasına dayanan adı kaynaklarda geçmeyen bir başka top oyunu daha vardı.

MÖ 5. yüzyılın başına ait bir vazo (Lekytos) üzerinde Ostrakında adı da verilen top oyununu oynayan birbirlerini sırtlarına almış gençler.

ÜÇ TOP GİBİ

“Trigon” olarak da adlandırılan bir başka top oyununda dönüşümlü olarak herbir oyuncu tarafından havaya atılarak döndürülen bu oyun günümüzdeki Üçtop Çevirme oyununu anımsatmaktadır. Vazolar üzerindeki çoklukla kadınların olduğu sahnelerde görülen bu oyun, resimlerde yün sepetinin de olması nedeniyle yün yumaklarının çevrildiği şekilde yorumlanmaktadır. Yumak dışında top, çeşitli meyveler ve benzerleri de bu oyunda oyun nesnesi olarak kolaylıkla kullanılabilirdi. Yün yumağının oyunun temel aracı olması ve çevirirken “ne kadar uzun yaşayacağım” sorusunun sorulması adetten olduğu için bu oyun Kader Tanrıçaları Moiraları akla getirmektedir. Bilindiği gibi Moiralar insan doğduktan itibaren onun ipliğini bükerek, yumak haline getirir ve günün birinde de kestiklerinde ölüm gelir. Bu anlamda oyun aynı zamanda bir tür fal bakma olarak değerlendirilir. Trigon olarak adlandırılan top oyununun Romalı bir versiyonunda ise yere çizilen bir üçgenin köşelerine geçen oyuncular deri veya kumaştan yapılmış “pila” veya “follis” adı verilen topu birbirlerine atarak yere düşürmeden bir elleri ile tutup diğer elleri ile atmalarından ibaret bir oyundu. Her oyuncu topu atacağı oyuncuyu yanıltarak topu düşürmesini sağlayıp cezalı duruma düşürmeye çalışırdı.

SALONLAR TOP SAHASI

El topu oyunlarını çok sevdikleri anlaşılan Yunanlı ve Romalı ailelerin “sphaeristerium” adı ile anılan evin bir odasına doluşarak, ya da gymnasiumlarda bir oda veya salonda arkadaşlarla birlikte top oynadıkları da kayıtlara geçmiştir.

Ancak hangi top ile ve hangi kurallar çerçevesinde bu salon oyununun oynandığı bilinmemektedir. Bu tip top oyunlarının oynandığı özel salonların yanı sıra gymnasiumların palaestraları gibi varlıklı ailelerin villalarında farklı top oyunlarının oynandığı top sahaları da vardı.

DİZDE TOP SEKTİRME

Yere sektirerek sürmekten ibaret olan bir başka top oyunu da Aporraksis olarak adlandırılır. Oyunun kuralı basketbol ve hentbolü anımsatır şekilde mümkün olduğunca uzun bir süre topu elle yere vurarak sürmek ve olabildiğince çok sayıda sektirmekti.

Bu kadar çok sayıdaki top oyunu içinde günümüzün futbolunu yani ayak topunu anımsatan bir oyundan bahsedemiyoruz. Belki futbola en yakın bulacağımız top oyunu, futbolun temel eğitiminde de yer alan, “Dizde Top Sektirme” oyunu olsa gerektir. Bu oyun, “follis” adındaki içi hava ile şişirilmiş top ile Yunanlı ve Romalılar’ın, dizde top sektirme olarak tanımlanabilecek bir oyunu oynamalarından ibarettir. Oyunu güçleştirmek için ellerin arkadan birleştiriliyordu. Mümkün olduğunca çok sektirmenin oyunun temel kuralı olduğu anlaşılmaktadır.

SALINCAK

Yine günümüzde olduğu gibi yaşlısı genci her yaş grubundakiler için salıncak vazgeçilmez bir eğlenceydi. İlginç gelebilir ama bize hiç de yabancı gelmeyen bir başka oyun “tahterevalli”nin de oyun yelpazesinde mutlaka yer alıyor olmasıydı. Bizler oturarak

tahterevalli oynarken antik çağın insanları, bu eğlenceyi ayakta durarak oynuyorlardı.

Doğal olarak herhangi bir oyun nesnesine bağlı kalmaksızın arkadaşlarla güreş tutma, evin bahçesindeki ya da sokak veya çiftlikteki ağaca tırmanma, evdeki “piscina” adı verilen süs havuzunda yüzmek gibi fiziksel aktivite gerektiren oyunlarda çocuk dünyasının vazgeçilmezleri idi.

Kaynakça;

Kudret Emiroğlu, Gündelik Hayatımızın Tarihi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2001.
Metin And, Oyun ve Bütüğü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.
Müzeler, Oyunlar, Oyuncaklar ve Çocuklar, Haz: Dilek Maktal Cankö, DEÜ Matbaası, İzmir 2014.
Salkım Selvi-Bener, Antikçağda Oyun ve Oyuncaklar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.

Bir vazo (Lekytos) üzerinde yün yumaklar ile Trigon adı verilen Üç Top Çevirme oyunu oynayan genç kadın.

Unutulmaz kültür insanlarından arkeolog Musa Baran'ın, Urla Bademler Köyü'nde oluşturduğu oyuncak müzesi, oyun bilenleri ağırlamayı sürdürüyor.

Yüzü Gülenlerin Yeri

Musa Baran

Geldiniz mi Çeşmebaşı'na... Çevirin yönünüzü köy çeşmesine. Çeşmebaşı köy meydanının adıdır. Bademler'e geldiğinizde, ilkönce Atatürk Büstü'nü sonra da köy çeşmesini görürsünüz. Çeşmenin bitişiğinde, antik çağdan kalmış hissini veren duvar, "Musa Baran Oyuncak Müzesi"nin duvarıdır. Yandaki demir kapıdan Musa Baran'ın dünyasına çekinmeden girebilirsiniz. Zaten içerideki kitabede, "Yüzü Gülenler, Oyun Bilenler, Gerçeği

Görenler Gelsin" diye yazar. Arkeoloji camiasında Musa Baran adının saygın bir yeri vardır. O, Prof Arif Müfid Manselin, Prof. Ekrem Akurgal'ın öğrencidir. Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir Kabaağaçlı, Sabahattin Eyüpoğlu, Azra Erhat, Şadan Gökovalı ve Türkiye'nin yakın tarihine damga vurmuş nice insanın dostudur. Musa Baran ilk önce Bademler Köyü'nün evladıdır. Hem de Çocuk Oyunları Müzesi'ni kuracak kadar Bademler sevdalıdır. Halam Senem Baran'ın eşi olmasındandır ki, yakındık Dr. Musa Baran'la. O, Oyuncak Müzesi'nin oyuncaklarını hazırlarken de, duvarlarını süsleyen demir büklerinden hazırladığı oynayan çocuk figürleri asarken de şahidiyim. O zamanlar 50 metre ötesinde oturan bir çocuktum. Yani torunları Ayşe ve Bulut'tan sonra dede torun gibiydik.

EVRENSEL KÜLTÜR

Musa Baran'ın sohbete başlarken söze şöyle girdiğini hatırlıyorum: "Çocukların dili tekdir, ayrı dillerde olmaz. Çocuğun dili oyundur, oyuncaktır. Oynarken, güler, eğlenir, öğrenir. Japon, Afrikalı, Avrupalı Türk farketmez, aynıdır". "Tarihe bakın" der, oyuncaklar altında çerçevenmiş kazılarda, oyuncak figürlerinin yer aldığı fotoğrafları göstererek. Tarihteki çocukların oyun ve oyuncaklarının günümüzle çok benzerliği olduğunu vurgulardı sık sık. Dr. Musa Baran'ın anlatımına devam edelim; "Homeros'ta, Herodot'ta, diğer tarihçilerin bize ilettiği az uz da olsa, bir de kabartmalarda, resimlerde antik çağ oyunlarını araştırdım. Gördüm ki bizim oyunlara benziyor hepsi de. Çeşitli ülkelerin insanlarına sordum. Onların çocukluk oyunları da, oyuncakları da bizim oyunlara, oyuncaklara benziyor. Pieter Bruegel'in, 16. Yüzyılda yaptığı Çocuk Oyunları adlı tablosunda bizim oyuncakları görüyorum ve böylece çocukların kendilerine has bir dünyası olduğunu öğrendim. Onların oyunlarının ve oyuncaklarının evrensel olduğunu öğrendim. Çocuk oyun yaratmalı, oyuncak yapmalı. Şimdiki çocuklara öğretiyorum. Oynamıyorlar. Şimdinin çocuklarını televizyon, futbol ve sokaklarda şarlatanlıklar almış götürüyor. Endüstriyel oyuncakların oyuncağı oldular."

ZAMAN TÜNELİ

Müzenin ilk yıllarında giriş duvarında 250 yıllık Bademler Köyü'nün sosyo-ekonomik sürecini anlatan bir objeler serisi yer alırdı. Ekin biçmeye yarayan tırpandan, bağcılıkta kullanılan bandırmaya, tütün fidanı dikmeye yarayan kazıktan, tütün balyası yapmaya yarayan sandıklı prese kadar uzanan öykü gibi asılı objeler. Karşı tarafta duvar dibinde

başlayan merdiven altında ise büyükçe bir ağaç bıçkısı sanki serüvenin başlangıcını anlatan bir sembol. Bademler Köyü tahtacıdır, nomad'dır. Ataları iskandan önce konar göçerdi. Ulu dağlarda ağaç biçer, yapı malzemesi, çamaşır teknesi, mineyit gibi gereçler üretirdi. İlk çıkış noktası Horasan'dan beri bu bölgeye geldi. Ta ki şu an ki yerleşim yerinde buraların ilk yerleşimcileri Rumlar ve onların geçim kaynağı bağcılık ve zeytincilik ile tanışana kadar.

AİLE EVİNDEN MÜZEYE

Müze, geleneksel bir Anadolu evidir. Musa Baran'ın baba yadigarıdır. Şahidim ki kendi elleriyle yenilemiş ve çocuklara armağan etmiştir. Odalardan birinin tahta kapısını, eskiler bilirler ki avuca sığmayan bir anahtar, gıcırdayarak açar. Soldaki açık ocak yemeklerin ve ısıtmanın olmaz ise olmazıdır. Hemen berisinde yüklük yer alır. Önü perdeyle örtülmüş, altına giysi selelerinin gizlendiği, içinde ziynetlerin yorgan altı yapıldığı bir

Müzeye gelen her bir çocuğun hediyesi var.

yüklüktür bu. Yer döşekleri, halılar, söyke yastıkları, kilimler ve en önemlisi de ortada ağaç. Orta bir direk yer alır. Altıgen direk evin direncini simgeler. Çatıyı tutar. Üstüne çakılmış küçük çivilerde eleği, kolanı, kahve değirmeni, kirmen daha önemlisi fener lambasının asılmasını sağlar. Duvarlarda Musa Baran'ın yazıları, fotoğrafları bir de yöreden eşi Senem Baran ile topladıkları ilginç taş koleksiyonu yer almakta. Duvarlardan birinde bir raf var ki üzeri eski bakır

kapları, vazolar, biblolarla dolu. Rafın hemen altında özel altlığı ile bir göz lambası durmakta. Bu oda öyle örnek olsun diye tasarlanmamıştır. Uzun yıllar bu şekilde kullanılmış Musa Baran ve ailesi burada bir yaşam sürmüştür.

MÜZEDEKİ ÇEŞİTLİLİK

Odadan çıkıp avludan merdivenleri tırmandığınızda meydan manzarası ardından soldaki kapıda çocuk oyunları koleksiyonu sizi bekler. Pişmiş topraktan arabalar, ağaç

oyması gemi maketleri, tahtadan çelik çomaklar, çingiraklar, beş taş, aşık ve daha niceleri. Hepsi de asırlar boyunca farklı coğrafyalarda yaşayan farklı kültürlerin çocukları tarafından oynanan oyunlar ve oyuncaklar. Tahta tablaların üzerine tek tek kendi elleriyle yapıştırdığı oyunların altında tarihten süzülen bilgilerle, sizi başka bir dünyaya götürüyor. Odanın üst başındaki küçük kütüphane dolabının önünde bir uçurtma. Japonya'dan gelen televizyon ve araştırma ekibinin hediye ettiğini hatırlıyorum. Bu uluslararası ziyaretler, İzmir'in Urla ilçesine bağlı Bademler Köyü'ndeki Musa Baran Oyun ve Oyuncak Müzesi, ziyaretçilerine oyunların evrenselliğini gösteriyor.

ADI HEP YAŞIYOR

2003 yılında kaybettiğimiz Arkeolog Dr. Musa Baran'ın vedası, ona yakışır şekilde İzmir Arkeoloji Müzesi bahçesinde yapılmıştı.

Geçen aylarda kaybettiğimiz öğrencisi ve kadim dostu Şadan Gökovalı bu vedada müthiş bir konuşma yapmıştı. Oğulları Edip Baran ve Nadi Baran, Ayşe ve Bulut torunları da hazırды. O yıllarda Narlıdere Belediye Başkanlığı yapan Abdül Batur, Limanreis Mahallesi'nde bir parka Musa Baran'ın ismini törenle verdi. Pandemi öncesine kadar her Bademler Şenliği'nde, müzenin önünde oğulları Edip ve Nadi Baran çocuklara oyuncaklar dağıtıyordu. Arkeolog Dr. Musa Baran'ın Bademler Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı yayımlarından çıkan, Çocuk Oyun ve Oyuncakları kitabı yeniden yayınlandı. Meraklısına daha geniş bilgi sunabiliyor. Şimdilerde çocuk

oyunlarının tablet ve cep telefonlarıyla yürütüldüğünü düşünürsek, Musa Baran'ın ne büyük bir miras bıraktığını anlarız. Her yiten kuşak daha da unutacak, oynamayı, oyuncakçı. Belki de gülmeyi. Gülmeyen, eğlenemeyen çocuklar büyüyecekler, büyüdüklerini zannedecekler. Yazımızı Musa Baran'a söz vererek bitirelim. "Bu bütünleşmeyi, bu birleşimi oluşturan çocuklar ve onların oyunları, düpedüz evrenseldir. Ve bu güzel dünya sadece çocuklara hastır. Sakın onların oyunlarını, oyuncaklarını, o güzel dünyalarını bozmayın. Bırakın çocuklar oynasın". Yazının hazırlanmasında katkı koyan Dr Musa Baran'ın oğlu Murat Nadi Baran'a teşekkürlerimle...

Ülkemizin örnek niteliğindeki oyun ve oyuncak müzelerinden bir tanesi de Konak'ta yer alıyor. Seramik sanatçısı Ümran Baradan'ın, dünyanın farklı ülkelerinden topladığı oyuncaklarla oluşturduğu koleksiyon, Konak Belediyesi'nce geliştirildi ve sanatçımızın adıyla taçlandırılarak, müze haline getirildi. 11 yıldır kapıları açık olan müzeyi bugüne kadar binlerce çocuğumuz ziyaret etti.

Oyun Çocuğun

Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nin temelleri, 2004 yılında dünyaca ünlü seramik sanatçımız Ümran Baradan tarafından atıldı. Sanatçı, farklı ülkelerden edindiği oyuncaklar ve düzenlediği yarışmalarda derece kazanan yetenekli çocukların yaptığı eserleri ile bir koleksiyon oluşturdu. Var olan koleksiyon Konak Belediyesi'nce devralındı ve Sunay Akın'ın konsept danışmanlığında zenginleştirilerek, 17 Ocak 2010 tarihinde müze olarak kapılarını açtı. Müzede, içerisinde 1800'li yıllardan kalma oyuncakların da yer aldığı binin üzerinde bir seçki bulunuyor. Sergilenen oyuncaklar arasında, "İlk gerçek saçlı bebek", Mickey Mause'un ilham kaynağı olan "Micky Fare", sinemanın atası olan "Laterna Magica" ve bunlar gibi daha birçok ilklerden olan bebek evleri, arabalar, peluş oyuncaklar, masal kahramanları, ziyaretçilerin ilgisine sunuluyor.

EĞİTİM ALANI

Müzemizde yıl boyunca çocuklar ile Karagöz-Hacivat tasvir atölyesi ve gösterimi düzenleniyor. Aynı zamanda yaş gruplarına göre planlanan eğitim etkinlikleri de uygulanıyor.

ÖDÜLLÜ MÜZE

Mahalli İdareler Araştırma ve Geliştirme Derneği'nin 2010 yılında gerçekleştirdiği, "Üretken Belediye Proje Yarışması"nda; Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Projeler dalında, Konak Belediyesi olarak, Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi ile birincilik ödülü kazandık. Avrupa Müze Akademisi'nin (EMA- European Museum Academy) her yıl düzenlediği, "Çocuk Müzeleri" yarışması kapsamında, 2014 yılında finale kalan başarılı müzelerden biri seçildik.

ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

27 Ekim 2011 ve 27 Kasım 2012 tarihleri arasında, "AB Türkiye Kültürlerarası Diyalog Kültür-Sanat ve Müzeler Hibe Programı Projeleri"

kapsamında, Polonya'daki KIELCE Müzesi ile Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi, "Tarihin Tanıkları OYUNCAKLAR" projesini gerçekleştirdi. Ardından, iki müze kardeşlik ilan etti.

MÜZEDEKİ SEÇKİ

Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nde, dünyanın farklı coğrafyalarının kültürel ve sosyal dokusunu yansıtır nitelikte, oyuncaklar da yer alıyor. Buldukları dönemin toplum yapısını ve aile yaşantısını yansıtan oyuncaklar, müzenin binin üzerindeki envanterinin parçaları.

GERÇEK SAÇLI BEKEK

1920'li ve 1930'lu yıllarda Batı ülkelerindeki yoksul aileler geçimlerini sağlamak için kendi kızlarının saçlarını oyuncak üreticilerine satıyorlardı. Vitrindeki 1930 ABD yapımı bebek saçları, gerçek kadın saçı olan porselen bebeklerin bir örneğidir.

BEBEK EVLER

Günümüzde en zor bulunan oyuncak çeşitlerinden bir tanesi olan bebek evleri, içerdikleri birbirinden farklı figürler nedeniyle bunlarla oynayan çocukların düşlerini

zenginleştiren, yaratıcılıklarını geliştiren ve onlara paylaşımcılığı öğreten bir özellik taşıyor. Müzede yer alan bebek evlerinin ilk ortaya çıkışı 16. yüzyıla dayanıyor. Almanya'da ve Hollanda'da varlıklı ailelerin evlerini süsleyen bu minyatür evler, önceleri oyuncak olarak tasarlanmamışlar. Bunlar dekoratif amaçlı olup, o dönemin malikânelerindeki yaşam biçimlerini sergiliyordu. Bu dönemlerde üretilen bebek evleri, içerdikleri aksesuarlar çok küçük ve çocukların oynamaları sakıncalı görüldüğü için camekânlı dolaplar içinde sergileniyordu. Sonraki yıllarda çocukların oynamaları için üretilmeye başlanmıştır.

LEHMANN OYUNCAKLARI

Dünya oyuncak tarihinde Lehmann olarak bilinen ve en gözde antika oyuncaklar arasında yer alan teneke figürler, Ernst Paul Lehmann tarafından 1881 yılında Brandenbug, Almanya'da kurulan fabrikada üretilmeye başlar. Bir düş gezgini olarak ünlenen Paul Lehmann, tasarladığı oyuncaklara toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını yansıtmıştır. Lehmann oyuncaklarının ünlü logosu, teneke oyuncak preslemesinde kullanılan metal bir aletin içinde, Ernst Paul Lehmann'ın baş harflerini içeren bir figürdür.

*“Oyun oynamanın tersi çalışmak değil, depresyondur”
BrianSutton-Smith*

*Birazdan okuyacağınız satırlar bir İzmirli'nin yaşama
oyununu anlatmaktadır.*

*İzmir'de, İlhan Berk'in, “Çıkamaz sokağı olmayan şehre
şehir mi derim ben” deyişini anımsarız sıkça. Şehrimizin
çıkamaz sokaklarında birisi arasın bulsun diye kaybolmaya
meyledilmeyecekse; “Elma dersem çık, armut dersem çıkma”
sesine kulak kesilip de elmaya eğilimli olunmayacaksa, neye
yarar bizim yazgımız!*

Kazanacak Bir Şey Var

Bir tüy var havada. Bir kuşun tüyü bu! Rengârenk. Süzülüyor, oradan oraya! Bir çocuk var tüyün altında. Yere düşmesin diye üflüyor onu koştura koştura! Oyun halinde, doğa ve çocuk. Ritmini bulmuş her ikisi de... Çocuk zamanın nasıl geçtiğinin farkında değil. Akışa kapılmış ve eğleniyor. Oyun oynamak için oynuyor çocuk; başka da hiçbir amacı yok. Oyun bitmesin diye var gücüyle üflüyor o tüyü. Ciğerlerinde ne kadar hava varsa itiyor; tüyün de değil aslında, oyunun o hava. Oradan oraya zıplıyor çocuk o sıra. Tüy de rüzgârını ardına almış yelken gibi öyle bir süzülüyor ki havada...

Sonra çocuk arkadaşlarıyla buluşuyor mahallesinin sokaklarında. Meşe oynuyorlar beraber. Geleceklerinden haber veren şeffaf küre şeklindeki küçük meşelerini,

birbirine değdirmeye çalışıyorlar. Çarpıştırılan meşeler, ilmeklenen hayatları oluyor. Meşe formundaki o kuşun tüyü o sokaklarda, o çocukla. Çocuk var gücüyle üflüyor! Bir Latin deyişidir ve der ki: “Önemli olan kazanılan masketler değil, oyundur.” Çocuk bu ilkeyi öğreniyor aslında ve oyunun içinde olduğunda kazanmış sayılan tüm mutlu olanlar gibi; mutlu.

Ve her bir oyunun farklı anlamlar taşıdığı gibi, yeni anlamlar peşinde koşturuyor. Girdiği her oyunun adı; havada süzülün diye üflediği o rengârenk tüyün bir başka ifadesi aslında. Bir gün “saklambaç” oynuyor şehrinin sokaklarında, bir başka gün topun peşinde koşturuyor. “Çelik-çomak”, “ebelemgübelem”, “köşe kapmaca”, “dokuz kiremit”, “çingiraklı koşma”, “çanak çömlek patladı”,

Fotoğraf: Seval Güldüren

“tikoça”, “çingiraklı koşma”, “sandık saydık”, “balık ağı”, “kurt koyun kuzu”, “yakar top” diye birbirini takip ediyor günler... Sevinç ve heyecan ile bir tütün peşinde, geleceğe hazırlanıyor çocuk. Oyunlarla, usul usul büyürken o çocuk, her yer oyun alanı oluyor ona. Şehrinde ya da şehrinde uzakta kaldığında bile hayatı öyle karşılıyor. Antik yerleşimlerle iç içe geçen yaşam alanında binlerce yıl önce evreni bir düzen içinde tutmak, doğayı insana yararlı olmaya zorlamak, o yılın refahını artırıp hasadı olgunlaştırmak için mevsimleri karşılayan şenlikler düzenlenirdi. Oyun, çocuğun geleneğinde vardı zaten. Ve şimdi sıra ondaydı. Biraz daha büyümüşü üstelik. O kuşun tütününü şimdi de danslar ederek şehrinin alanlarına taşıma vaktiydi. Üstelik dilinden

dökülen şarkılar,coşkusuyla çoğaltıyordu. Oyun oynamak için oynuyordu başka da hiçbir amacı yoktu. Oyun olarak sanatı ve bir de yaşama sanatını düstur edindi böylece. Şehrinin müzelerinde, sergi salonlarında, sinemalarında, tiyatrolarında o izlesin diye işlenmiş bir rüyanın heykelin, resmin, fotoğrafın, tiyatrunun, sinemanın aurasının içine giriyordu rengârenk bir tütün vardı yine havada üflediği... Oradan oraya gidip geliyordu. Bisiklet pedalı çeviriyor, kaldırımlarında koşturuyor, deniz kıyısında oturup bilmece-bildirmece diyordu. Ve her birinde akış halindeydi... Hoş olanı, iyi olanı ciddiye alan herkes kadar ciddiye alıyor; güzel olanla ise oynuyordu... Oynuyordu çünkü telaffuz edeceği

bir kelimenin dünyanın, dünyasının gidişatını etkileyeceğini biliyordu artık. Kutsal oyunun peşine düştü böylece. Şehrinin geleneğinde vardı bu! Çok önceleri tapınakların önünde toplanılır, göklerdeki kudretin güç vermesi için şiirsel bir ifadeyle yakarılırdı. O da bir benzerine koyuldu. Oysa bıraksalar yıldızlar üzerinde sek sek oynayabilirdi. Gitti, kutsal oyun dediği şiirin sınırlarında dolanmaya başladı. Coşkunun, zıırlılığın, şakanın, hoş vakit geçirmenin içindeydi artık. Ondan ciddiyet isteyenlerin karşısına şiirle çıktı. Çünkü o,“Kazanılacak bir şey var” derken son derece ciddiydi. “Büyük bir ciddiyetle yaşayacaksınız” diyen, ülkesinin evrensel şairi Nazım Hikmet’in dizelerindeydi sırrı:

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela,
yani, yaşamının dışında ve ötesinde hiçbir şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak olacak.
Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani o derecede, öylesine ki,
mesela, kolların bağlı arkadan, sırtın duvarda,
yahut kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvarında
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için,
hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken,
hem de en güzel en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.
Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için,
yaşamak yani ağır bastığından.
Diyelim ki, ağır ameliyatlık hastayız,
yani, beyaz masadan,
bir daha kalkmamak ihtimali de var.
Duymamak mümkün değilse de biraz erken gitmenin kederini
biz yine de güleceğiz anlatılan Bektaşî fikrasına,
hava yağmurlu mu, diye bakacağız pencereden,
yahut da sabırsızlıkla bekleyeceğiz
en son ajans haberlerini.
Diyelim ki, dövüşülmeye değer bir şeyler için,
diyelim ki, cephe deyiz.
Daha orda ilk hücumda, daha o gün
yüzükoyun kapaklanıp ölmek de mümkün.
Tuhaf bir hınçla bileceğiz bunu,
fakat yine de çıldırasya merak edeceğiz
belki yıllarca sürecek olan savaşın sonunu.
Diyelim ki hapisteyiz,
yaşımız da elliye yakın,
daha da on sekiz sene olsun açılmasına demir kapının.
Yine de dışarıyla birlikte yaşayacağız,
insanları, hayvanları, kavgası ve rüzgarıyla
yani, duvarın ardındaki dışarıyla.
Yani, nasıl ve nerede olursak olalım
hiç ölmeyecekmiş gibi yaşanacak...
Bu dünya soğuyacak,
yıldızların arasında bir yıldız,
hem de en ufacıklarından,
mavi kadifede bir yıldız zerresi yani,
yani bu koskocaman dünyamız.
Bu dünya soğuyacak günün birinde,
hatta bir buz yığını
yahut ölü bir bulut gibi de değil,
boş bir ceviz gibi yuvarlanacak
zifiri karanlıkta uçsuz bucaksız.
Şimdiden çekilecek acısı bunun,
duyulacak mahzunluğu şimdiden.
Böylesine sevilecek bu dünya
“Yaşadım” diyebilmen için...

Bir mücadele değildi yaşadığı. Defterinde yazmıyordu bu. Oyuna düşküdü. JohanHuizinga'dan alıntılanmak gerekirse: "Birinci olmaya yönelik tutkulu istek, toplumun bu arzuya sunduğu tatmin olanakları kadar çok sayıda biçime bürünmektedir. Bu alandaki mücadele biçimi de yarışmanın ödülü ve bu mücadele esnasında gerçekleştirilen eylem kadar çeşitlidir. Karar; şansa, güce, beceriye veya kanlı çarpışmaya bırakılmaktadır.

Fotoğraf: İKSEV Arşivi

Cesaret veya dayanıklılık beceri veya bilgi, böbürlenme veya hile yarıştırılır. Bir g  sınıması veya bir şaheser yaratılması önerilmektedir. Ya bir kılıç yapılacak ya da mısra d kt r lecektir.”

O, mısraları tercih etti...

Hayal gücünün olanakları içindeydi artık ve burada büyülenme ile heyecan vardı.  mgeler diliyle gerçekleşen oyundaydı. Katılımcısını başka bir evrene taşıyan, kutsal eylem d hilineki oyundaydı. Zamanın nasıl geçtiğini

anlamıyordu. Sadece akıyordu...

Bazen kurallara karşı çıkıp oyunbozanlık yaptığı da oluyordu ki o da oyuna ikindi. Kutsal oyunuyla artık çok güçlüydü, çünkü akış içerisinde sonlu olduğunu biliyordu. O halde yaşamı yakalamak için bir derdi olması da kaçınılmazdı. Öyle de oldu.

Sürdürülebilir bir yaşamın devamı için üretmesi gerekiyordu. Çünkü oyunlarla büyümüş ve enerjisini kullanmayı öğrenmişti. Yaratım sürecinin gerilimindeki yoğunluk,

sonrasındaki denge, çeşitlenme, birbirinin yerine geçme, zıddını çözümlenme, çözüm üretme, serbestlik ve özgürlük hepsi ama hepsi onunlaydı artık.

Onun için kurulan düşlere ortak olduysa, o da düşler kurabilir ve başka hayatları bu düzleme d hil edebilirdi. Nitekim  yle de oldu. Ve tüm bunlar  zmir'in sokaklarında, havadaki bir kuş tüyünü üflerken olup bitiyordu.

İsmail
ÖZBOYACI

İzmir Turizm Folklor Derneği
Kurucu Başkanı

İzmir'in farklı coğrafyalarla etkileşimi, çok kültürlü yapısı, Balkanlar'dan aldığı gler, Kuvayımilliye döneminin kahramanlık geleneği, folklor oyunlarının biçimlenmesinde önemli bir yer edindi.

Hikyesi Farklı Bir Oyun

Fotoğraf: Mehmet Yasa

İzmir Anadolu'nun en önemli liman şehri olması sebebiyle tarih boyunca farklı coğrafyalarla ve halklarla etkileşime girmiştir. Bu anlamda hem Anadolu coğrafyasından hem de diğer coğrafyalardan göç alarak çok kültürlü bir yapıya kavuşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemi ve Kurtuluş Savaşı sonrası özellikle Balkanlar'dan alınan göçler ve mübadele ile milyonlarca Ortodoks Rum Yunanistan'a göçmüş ve yine milyonlarca Türk ve Müslüman Anadolu coğrafyasına gelmiştir. Bu göçlerden ve mübadeleden en çok etkilenen şehirlerin başında İzmir gelmektedir. Anadolu'dan giden Ortodoks Rumların beraberlerinde yaşam şekilleri ve kültürlerini götürdüğü gibi, Balkanlar'dan ve Ege adalarından gelen Türk ve Müslümanlar da kendi yaşam şekillerini ve kültürlerini Anadolu'ya getirmişlerdir. Ayrıca Kurtuluş Savaşı'nın başlamasında ve kazanılmasında çok önemli katkıları olan Kuvayimillîye'nin kuruluşunda ve Anadolu'daki Yunan işgalinin durdurulmasına öncülük eden Ege'nin yiğit ve gözü pek kahramanları olan Efe ve zeybeklerin kahramanlıkları ve gelenekleri Ege Bölgesi Halk Dansları'nın biçimlenmesinde önemli etkilere sahiptir. Bu iki farklı yapı İzmir'e, özellikle halk dansları anlamında özgün bir karakter kazandırmaktadır. Bölgemizin halk dansları geleneğini sizler için derledik...

1972 yılında Dünya Şampiyonu olan İzmir Turizm Folklor Derneği Ekibi

KUVAYİMİLLİYE ETKİSİ

İzmir ve çevresinde baskın kültür Zeybek dans ve müzikleridir. Özellikle 18. Yüzyıl ve 19. Yüzyıl'ın ilk 20 yılı Ege Bölgesi'ndeki Ayan düzenine başkaldıran ve halka soluk aldırın efeler ve zeybekleri ezilen halk kahramanlaştırmış, koruyup kollamıştır. Örneğin Çakırcalı Mehmet Efe aralıklarla toplam 15 yıl dağlarda kalmış ve en büyük destekçisi halk olmuştur. Ayrıca Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe önderliğinde Efe ve zeybeklerin büyük çoğunluğu Kuvayimillîye'nin kurulmasında ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasında öncülük etmişler, büyük yararlılık göstermişlerdir. Bu yüzden dans ve müzik yaratılarında efeler ve zeybekler Ege Bölgesi kültürünün baskın öğeleri olmuştur. Ayrıca Balkan Savaşları ve sonrasında zorunlu göçler ve mübadele ile gelen göçmen- mübadiller geldikleri yerlerin kültürlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Bunların dışında günümüze kadar yaşanan iç ve dış göçler sebebiyle Ege Bölgesi'nde çeşitli kültürler de kendilerini

yaşatmaktadır. Bu anlamda özellikle İzmir ve yakın çevresinde önemli oranda Balkan göçmeni sebebiyle Balkan dans ve müzikleri yaşamakta ve icra edilmektedir.

YİĞİTLİK DANSLA TAÇLANDI

Zeybek ve Efe kelimeleri 19. Yüzyıl'ın başına kadar Osmanlı belgelerinde bulunmaz. Çünkü bu konu ile ilgili araştırma yapanlar, bu kelimelerin Ege Bölgesi'ndeki halk arasında kullanıldığını ve Ege Bölgesi'nin İstanbul'dan uzak olduğu için, tarih yazıcılar ve devlet görevlileri tarafından kullanılmadığını belirtmişlerdir. Ancak 19. Yüzyıl'ın başından itibaren Osmanlı devlet yönetiminin zayıflaması, devletin işlerinin ayanlar ve beyler aracılığı ile yürütülmesi ve bunların sonucu halkın haksız uygulamalara maruz kalması, kabul edilen kelime anlamıyla mertlik, yiğitlik Efe ve Zeybek kelimelerini haksızlığa uğratarak dağa çıkan ve yine haksızlığa uğrayan halkı da savunan kişilere unvan olarak verilmiştir. Örneğin 1820'li yıllarda Atçalı Kel

Memed Efe Aydın ve civarını kendi kontrolü altına alarak yaklaşık 2 yıl devlet gibi davranmış ve hatta mühür bastırarak kendisine “Vali-i Vileayet, Hademeyi Devlet” ünvanını vermiştir. Bu anlamda Osmanlı belgelerinde “eşkiya” olarak geçmişlerdir ve bundan dolayı bazı dönemlerde zeybek kıyafetlerinin giyilmesi Osmanlı merkezi yönetimi tarafından yasaklanmıştır. Ancak devlet yönetiminin zayıflığı sebebiyle belirli dönemlerde efeler ile zeybeklere aflar çıkartılmıştır. Efelerin en tanınanlarından olan Çakırcalı Mehmet Efe için 3 defa af çıkarılmıştır. Bu kişilerin yaptıkları yiğitlikler ve hizmetler dans ve türküler ile taçlandırılmış ve günümüze kadar gelmiştir.

KÜLTÜREL AKTARIM

Dans insanlık tarihinin başlamasından bu güne kadar gelen kadim bir gelenektir. İlk zamanlar ibadet ve bazı değerlerin aktarımı için insanlar dans etmişlerdir. Daha sonraları kültürlerinin ürünleri olarak ve kendi topluluklarının

farklılıklarını ortaya koymak ve kültürel kimliklerinin bir göstergesi olarak dans etmişlerdir. 19. Yüzyıl’daki ulus devletlerin oluşumları sırasında yeni bir ulus oluşturmak için geleneksel danslar bir araç olarak kullanılmıştır. Bugün de geleneksel dans kültürel farklılıkların ortaya konması, kültürel kimliklerin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için çok önemli bir değerdir.

ÇOK KÜLTÜRLÜ YAPI

İzmir Osmanlı zamanında da ülkenin dışa dönük yüzü ve önemli bir liman kentiydi. Gayrimüslim nüfus oldukça fazlaydı. Bunlara ek olarak Balkanlar’da kaybedilen topraklardan özellikle de Selanik’ten gelen göçmen ve mübadiller beraberlerinde geldikleri coğrafyanın kültürünü de getirerek İzmir’in demografisinde önemli yer tutmuştu. Bu dönemde mübadele antlaşması çerçevesinde sadece İzmir’e 31 bin 502 mübadil gelmiştir. Daha sonraki yıllarda diğer Balkan devletleri ile yapılan nüfus değişim antlaşmaları ve 1989 yılında gelen Bulgaristan Türkleri ile birlikte İzmir’de önemli bir mübadil ve göçmen nüfus yapısı oluşmuştur. Oluşan bu demografi ve gayrimüslimlerin dış ticaret faaliyetleri şehirde batılı anlamda birçok sanatsal etkinliği de beraberinde getirmişti. Bu bağlamda İzmir’de yerel geleneksel dansların yanında göçmenlerin getirdikleri Balkanlar’a ve Ege Adaları’na has geleneksel danslar ve batılı diğer danslar İzmir’in sanatsal olarak Anadolu’nun diğer şehirlerinden farklılaşmasına neden olmuştur.

DÜNYA BİRİNCİSİ

İzmir ve çevresindeki geleneksel danslar, bu dansların müzikleri, enstrümanları, giyim kuşamları

ve dansların adımları her zaman yabancıların ilgisini çekmiş ve yurt içi ve yurt dışı festival ve yarışmalarda önemli başarılar elde etmiştir. Örneğin 1969 yılında Türkiye’de kurulan üçüncü İzmir’de ise ilk halk oyunları derneği olan İzmir Turizm Folklor Derneği, halk oyunları dalında ilk dünya birinciliğini 1972 yılında Fransa’nın Dijon kentinde almıştır. İzmir ve Türkiye’de halk oyunlarının benimsenmesi, araştırılması, derlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması bağlamında birçok yarışma ve etkinlikleri düzenleyen ve bugün hala faaliyetlerini amatör bir ruhla, tüm olumsuz şartlara rağmen devam ettiren İzmir Turizm Folklor Derneği, bu başarısı ile İzmir ve Türkiye’deki halk dansları dernek ve topluluklarına örnek olmuştur. Daha sonra günümüze kadar İzmir’deki birçok kurum uluslararası festival ve yarışmalarda aynı başarıları elde etmiştir. Bu başarıların sırrı İzmir ve çevresi geleneksel danslarının, müziklerinin ve kostümlerinin estetiği, farklılığı ve hikâyesidir.

İZMİR’DEN DÜNYAYA

İzmir ve çevresinden mübadele öncesi ve mübadele ile Yunanistan’a giden Rumlar beraberlerinde bu coğrafyanın kültürünü de götürmüşlerdir. Bu anlamda Atina’nın varoşlarında mübadil Rumlar arasında doğan Rembetiko müziği önemli bir örnektir. Bu müzik türü Anadolu ve özellikle İzmir özlemini, göçler ve mübadele sürecinde yaşanan acıları dile getirmektedir. Ayrıca Zeybekiko ve Abdaliko dansları, ayrıca Karadeniz Horonları, Kapadokya ve Karaman dansları Türkçe sözler ile günümüzde Yunanistan’da yoğun olarak icra edilmektedir.

COĞRAFYA KADERDİR

Aslında Türkiye ve Yunanistan arasında kültürel olarak çok büyük farklar yoktur. Çünkü halklar yaşadıkları coğrafyaları değiştirseler de benzer yaşam tarzlarına sahiptiler. Benzer gelenekleri, yemekleri, sosyal ilişkileri, müzikleri (sanat müziğinin çok önemli Rum, Ermeni ve Yahudi bestekârları) ve dansları vardı. Halklar sadece coğrafya değiştirdi. Örneğin, Hora Balkanlarda oynanan bir geleneksel dans türü iken mübadele ile Anadolu'nun birçok yerinde bugün icra edilmektedir. Zeybek dansları ve 9 zamanlı müzikler her iki coğrafyada da küçük farklarla icra edilmektedir. Bugün Ege Bölgesindeki kültürel birikim kesinlikle coğrafyanın ürettiği kültürdür. Kültürel katmanlara bakıldığında Ege coğrafyasında çok önemli bir birikim olduğu görülmektedir. Popüler kültür günümüze doğru zamanla geleneksel kültürü değiştirirse de coğrafyanın kültürü hala ayaktadır.

ANADOLU KADINI

Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu kadınıyla ilgili şu tanımı yapıyor: “Ve dünyada hiçbir ulusun kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Ulusumu kurtuluşa, zafere, istiklale götürmekte Anadolu kadını kadar fedakârlık yaptım diyemez.’ Özellikle Kurtuluş Savaşı sürecinde Anadolu kadını erkeğinin yanında yer alarak önemli yararlılıklar göstermiştir. Örneğin Yörük Ali Efe'yi, üç yıldır dağlarda gezmekten vazgeçirten ve milli mücadeleye katılmasını sağlayan Balta Köylü Arşın Teyze'nin, “Aydın'da cami minaresinde asılı bulunan mavi bayrak orada dalgalandıktan sonra “Sen efe olsan ne yazar, olmasan ne yazar.” sözleridir. Aydın merkeze bağlı İmam Köylü Çete Ayşe, 16 yaşında nişanlı Çiftlikli Kübra, Kara Fatma ve Ayşe Çavuş gibi birçok Anadolu kadını milli mücadelede yerlerini almıştır.

GENÇLERİN İLGİSİ ARTTI

2000'li yılları ile beraber gençler arasında halk oyunlarına ilginin azaldığı söylenebilir. Ancak daha sonra konservatuarların halk oyunları bölümlerinin kurulması ile beraber

ilgi şekil değiştirerek artmaktadır. Üniversite diploması, müzik öğretmenliği hakkı ve meslek olarak halk oyunlarını görmeleri sonucu ilgi artmaya başlamıştır denilebilir. Ayrıca bazı öğretim üyelerinin İzmir Turizm Folklor Derneği bünyesinden yetişmiş olan İzmir Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü günümüzde akademik olarak da halk oyunlarımıza farklı bir perspektif kazandırmış ve lisans ve yüksek lisans seviyelerinde birçok mezun vermiştir. Çok yakın bir zamanda Türkiye'deki ilk dans doktora programı için YÖK'ten onay almış ve ilk öğrencilerini 2021-2022 öğrenim yılının güz döneminde kabul edecektir. Konservatuarların, Türk Halk Oyunları bölümlerinden mezun olan gençlerimiz, halk eğitim merkezlerinin açtığı halk oyunları kurslarında usta öğreticilik ve müzik öğretmenliği vasıtasıyla halk oyunlarını geniş kitlelere yaymaya devam etmektedir.

Bu yazının oluşumundaki katkılarından dolayı İzmir Turizm Folklor Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve Türk Halk Oyunları Uzmanı Kadri DALLI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ünlü edebiyatçı Reşat Nuri Güntekin'in, "Çalığışu" romanına esin verdiği kabul edilen çitlenbik ağacı hâlâ yerinde. Yazarın, "Dudaktan Kalbe" yapıtını kaleme aldığı bağ evi koruma altında.

Feride'nin Çitlenbik Ağacı

Şehrimizin, "Çalığışu Mahallesi" sakinlerinin mağrurluğu bir ayrı. Kolay değil elbet, bir edebiyat yapıtının adıyla yaşamak ve o değeri yaşatmak. Feride'nin hikayesini anlatan Çalığışu romanı; işte o anlatıyı isim belleyen mahalleli adıyla ve sanyla ayrıcalıklı olduğunu düşünüyor. Buranın ahalisi, "Kaç yere nasip olur, bir edebiyat baş yapıtıyla anılmak" demekten geri kalmıyor.

Bozyaka'daki mahallede, Çalığışu Feride ile aşığı Kamran'ın gerçekten de bu çitlenbik ağacında sallandığına inanılıyor. Reşat Nuri Güntekin'in yaz aylarını geçirdiği İzmir'de, bu iki aşığı tanıdığını ve gözlemlerinin ardından romanı kaleme aldığı, bölgenin eskileri tarafından dile getiriliyor.

KAHRAMANLARDAN SOKAKLAR

Her bir sokak ve mahalle, edebiyat yapıtlarının adıyla taçlandırılıysaydı eğer, yaşayanlarının her biri edebiyat kahramanına dönüşür müydü? Misal bu ya, "Ruhi Bey Mahallesi"nde yaşıyorsunuz ve Edip Cansever'in kaleme aldığı "Ruhi Bey"e dönüşüyorsunuz zamanla. Ruhi Bey gibi düşün dur o halde; "Kaç türlü girilirdi anılarda içeri" diye. "Kuyucaklı Yusuf Mahallesi" nasıl olurdu? Sebahattin Ali'nin kahramanı mı olurdu mahalleli? Yusuf gibi sert ve bir o kadar da sevgi dolu yürekler mi atardı?

Yenilse de baş eğmeyenlerin mahallesi diye mi anılırdı? Nazım Hikmet'in, "Jaond ile Siyau" adını verdiği yapıtı, bir mahallenin ismi olsaydı, yaşayanlarının her biri Mona Liza'ya aşık olacak ve onu Lour Müzesi'nden kaçırarak kadar romantik mi olurdu? "Aşk-ı Memnu Mahallesi"nde yaşamlarını ilk ve son sevdiğiyle geçirme düşü kuranlarla mı dolar taşardı?.. Bu soruları sora duralım Çalığışu Mahallesi'ndeki çitlembik ağacı İzmir'in önemli simgelerinden birisi. Bölgede yaşayanlar da Feride'nin ağacının üzerine titriyorlar zira salt bir ağaç değil bu! Şehrin anılarından birisi.

SANATÇIYA HÜRMET

İstanbul'un Şişli Semti'ne dikilmek üzere yaptırılan Nazım Hikmet heykeline, tepkiler üzerine İzmirliiler sahip çıkmıştı. Heykel bugün Kültürpark'ta. Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın heykeli az ötede. Karşıyaka sahiline dikilen

Atilla İlhan'ın heykeli yerli yerinde duruyor. İlk kadın tiyatro sanatçısı Bedia Muvahhit'in ismi, caddelerimizde asılı. Can Yücel, Muzaffer İzgü, Ali Kocatepe adları birbirine paralel giden sokaklara kazınmış durumda. Ve daha nice si bizlerle beraber. Yaşamının bir bölümünü İzmir'de geçiren Reşat

Nuri Güntekin'in, yaz aylarında bulunduğu şehrimizde, Çalığışu" ve "Dudaktan Kalbe" romanlarını kaleme aldığı, Feride'nin çitlenbik ağacının az ilerlisinde yer alan bağ evi de günümüzde müze olarak kullanılıyor.

Feride'nin üzerine kurulan salıncakta sallandığına inanılan Bozyaka'daki çitlenbik ağacı

*Umudumuz var, inadımız var, güze dönecek yazımız var.
Efsanelerimiz, festivallerimiz, şenliklerimiz, törenlerimiz ve her
birimizin, dileklerimizle söndüreceğimiz mumlarımız var.*

Heves

“Umutyoksa, düş yoksa,
O günü ömürden saymayalım zaten “
Böyle diyor Kardeş Türküler,
Zamanın Bahçesinde şarkılarında.
Zamanın bahçesinde mevsim yaz
olmuş. Bağlar, tarlalar coşmuş.
Kirazlar kulaklarda küpe olurken
erikler inatçı burukluğundan
dönmüş. Dağ, taş, ova, bayır güneşle
hemhal olmuş. Aman, sakın, ya
ömürden sayılmaz tedirginliğimizle
zoraki yeşerttiğimiz umudumuzu;
yaz güneşinin azgın bağrına
değil de bir çınarın gölgesine, bir
ırmağın yosunlu taşına, bir kedinin
miskinliğine, kim bilir belki sabah
serinliğinde tülümüzü havalandırıp
kolumuza, bacağımıza değdiren
rüzgara iştiriyoruz.
İnsanız. Umudu dört mevsim
yaşamak için inadımız var.
Doğamıza aykırı günleri, doğanın
bağrında usulca yaşama hevesimiz
var. Daha az sohbet edip daha
mutsuz baksak da güneşe perde
olamayacağını biliyoruz tüm bu
yaşadıklarımızın.
Dört mevsimi, geçmiş tüm dört
mevsimlerimizden çetin, bilinmez ve
donuk yaşadık. Yazlık yaptık, kışlık
yaptık; bağları bozduk, tarlaları
sürdük, zeytinleri çizdik, asmaları
bastık, domatesleri salça yaptık.
“Ağız tadıyla yiyecek ömrümüz
olsun da” diye diye telaşlara
düşürdük kendimizi; boğazımız,
keyfimiz uğruna ve belki biraz da
işte o umudu diri tutabilme adına.

Büyük bir yas evi ülkemiz ve birçok
yer. Can kayıplarını kanıksamamak
için iki yüzlü, üç yüzlü sayıların
kaç uçak, kaç otobüs dolusu insan;
hangi tiyatro salonunu dolduran
kalabalık olduğunu düşünerek baktık
ekranlardaki tablolara. Rakamları
tanırız, sayıları biliriz lakin aynı
günde o kadar insanı toprağa veriyor
olmayı hazmedemedik.
İnsanız ya işte bir saksı çiçeğe
heves edip koca bahçelerin
hayaline dalıyoruz. Fidanları sevip
meyvelerinin tadını duyumsuyoruz.
Göz aşıları Mart, Nisan aylarında
erken sürgünde başlar. Belki
kaçırdık, belki sonundan yakaladık.
Mayıs sonu, Haziran başı geç
sürgün yapılır. Bir derin nefes alsak,
kaçırmamak Haziran’ı, hadi bilemedin
Temmuz’da durgun göz aşılarını...
Doğada da insanda da bir telaş,
devam edebilmek adına, bir umut, bir
ıslah çalışması. Kovalıyoruz peşini.
Kendi derdimize düşüp unutmamalı
ağaçları...
Balkonlarımızda geçireceğiz belki bu
yıl da yazı. Sardunyalı coşturmalı,
fesleğenleri kondurmalı, halılardan
kurtulup kilimleri yaymalı serin
taşlara.
Demıştik ya hani baharda, hadi
oradan bunun adı umut, bunun
adı uyanış diye. İşte şimdi sahneyi
Demeter ile Dionysos’ a bırakalım da
başaklarla üzümüleri olgunlaştırırken
umudumuza değsin o sihirli elleri
biraz da.

Biz kalabalıklardan uzak bir kayanın
üstünde Mordoğan’ da güneşin
doğuşunu izleyelim. Belki akşamı
Karaburun’ da serin bir masada
bağlarımız gece. Yapış yapış yaz
günlerini özledik aslında yalan değil.
Islak saçlarla sokaklara çıkmanın
keyfi başka. Öğlen sıcaklığında buz gibi
ıtırılı limonata çok iyi gider Saip’ te
bir ağaç altında.
Şu canım şehrin kaç yerinde denize
girme, kaç tepesinde manzaraya
kadeh kaldırma hayalimiz var.
Eski Foça’ nın o kendine has
sokaklarını ayağımızda terliklerimiz
dala çıka dolaşmalı. Bir durup
dondurmayla soluklanmalı. Denizden
esen rüzgarı nimet belleyip Kordun’
u, Karşıyaka’yı turlamalı. Durmamalı
yazın bağrına özgür yazımızı
yazmalıyız.
Umudumuz var, inadımız var, güze
dönecek yazımız var. Efsanelerimiz,
festivallerimiz, şenliklerimiz,
törenlerimiz ve herbirimizin
dileklerimizle söndüreceğimiz
mumlarımız var.

...
“Sayfalar sürer, hayaller düşler
Bir heves, bir yürek yeter sana” diye
bağlıyor Kardeş Türküler sonunda...
Ne yüreğimizi karartalım ne
hevesimizi kaçıralım. Bir yürek, bir
düş, bir umut devam edelim...

Fotoğraf: Emirali Kokal

Ahmet BÜKE

Yazar
Konak Belediyesi Kültür ve
Sosyal İşler Müdürlüğü

Akdeniz çanağının geçiş noktasında yer alan şehrimiz, kurulduğu günden bu yana deniz ve denizcilik kültürüyle harmanlandı. Yaşam biçimini eşsiz yaşam kaynağı olan denizden edindikleriyle biçimlendirdi. Denilir ki İzmir'in özgürlüğe olan tutkusu, biraz da denizinden aldıklarıyla ilintilidir.

Ah Benim Deniz Kokan Güzel İzmir'im!

-İnsan ve Deniz

*“Ben bir denizim kendi içinde taşan/
Uçsuz bucaksız, alabildiğine geniş,
kıyısız hür bir deniz.”
Mevlana kendini ve belki de insanı
tarif ederken yukarıdaki dizeleri
dökmüş dilinden.
Dünya yüzeyinde devinip duran
tüm yaşam formları gibi biz de
denizlerden geldik. Şimdi artık
denizlere dönmüyoruz ve bir
zamanlar denizlerde olan yaşamımızı
unuttuk. Ama can veren ve can alan
o sonsuz su kütleleriyle temas kuranlar
yani denizciler için deniz, belki de
yeniden hatırlamanın getirdiği büyük
heyecanla vazgeçilmez bir tutkudur.
Deniz ve insan üzerine düşünülecek
çok şey var. Örneğin bugün bile
bir teknenin, geminin denize
indirilmesi ya da limandan
ayrılması insanları duygulandırıyor.
Kutlamalara vesile oluyor.
Zamanımızın büyük denizcilerinden
Derek Lundy diyor ki:
“Bir gemi karadan ayrılırken
ya da suya indirilirken yapılan
kutlamalar aslında kökü eskilere
dayanan veda törenleridir” .
Teknelerin ayrılması insanı
duygulandırır çünkü sadece son
yüz yıl içinde giden geminin
büyük ihtimalle sağ salim bir
limana varacağını biliyoruz. Ama
mesela çok eskilerde, Grönland'ın*

*demir sahilinde karaya vuran
Viking denizcilerinin cesetlerini
toplamak için işi bu olan görevliler
olurmuş. Ya da 1905'de Avrupa'da
Amerika'nın batısına Horn Burnu'nu
geçerek giden 130 yelkenliden
sadece 52'si tek parça ulaşabilmiş.
Eski denizcileri limandan uğurlama
onlara veda etmek idi. Yüz binlercesi
hiç dönmedi.
Peki, neden insanlar yaşama
ihtimalleri düşük bu maceralara
atıldı. İngiltere'de 18. yüzyılda
hapishanelerde hayatta kalma
olasılığı denizlere göre daha
yüksekmiş. Yaşam kalitesi de
zindanlarda daha iyiymiş.
Eski denizcilerle ilgili bütün kayıtlar,
anılar ve edebiyatta hep şu var:
Denizciler karayı özler ama ayakları
toprağa bastıktan bir hafta sonra
gözleri o hataları, zayıflıkları
affetmeyen yaratan ve kahreden
sudadır. Bugünün denizcileri de
size aynı şeyi söylerler: “Aile, eş,
evlat ama illa denize dönmeliyim...”
Sadece para, ekonomi ya da macera
tutkusuyla açıklamaya yetmeyecek
bir şey bu.
Acaba insan ana rahmindeki
suyu mu özliyor? Ya da bu bir
Koroğlu hikâyesi mi? Koroğlu'nun
asıl ismi Goroğlu'dur. Gör eski
Türkçede mezar anlamına gelir.*

*En arkaik Goroğlu anlatısında,
kahramanın annesi ona hamile
iken öldürülür ve gömülür. Goroğlu
mezarda anasının karnında doğar,
elleriyle toprağı açar ve hayata
geri döner. Ölüm hayatı doğurur.
Belki de insan aslında bir tabuta
benzeyen teknesinde yeniden
doğmak istiyor denizlerden.
Ve o zaman Victor Hugo'nun
o unutulmaz sözüne geliyoruz:
“Yaşayanlar, ölümler, bir
de denizciler vardır.”
İnsan yaşamının sürmesi için su
vazgeçilmez bir ihtiyaç. Dolayısıyla
evrim sürecimizin başından itibaren
su kaynaklarının ulaşılabilirliği
insan için çok kritik bir konu olmuş.
Yaşamımızı suya yakın yerlerde
sürdürmeye çalışmışız. Akarsular
ve göllerle olan ilişkimiz zamanlar
büyük iç denizlerle, açık deniz ve
okyanuslarla temasa dönüşmüş.
Deniz ve okyanus kıyıları büyük
canlı çeşitliliği ve bolluğu ile insanı
kendine mıknatıs gibi çeker. Önceleri
kıyılardan yapılan yosun ve deniz
bitkileri hasadı, böcek, kabuklu
ve balık avı yerini yavaş yavaş
sazlardan ve ağaç kütüklerinden
çatılan deniz taşıtlarıyla açılmaya
bırakır. İnsanın kıyıdan uzaklaşarak
atıldığı deniz macerasının 60.000 yıl
öncesine dayandığı tahmin ediliyor.*

AKDENİZ, EGE KÜLTÜRÜ VE DENİZ ŞEHİRİ İZMİR

Denizcilik tarihi incelendiğinde önce denizcilerin yakın kıyıları arasında seferler yaptığını görüyoruz. Sadece belirgin kara parçaları arasında görsel seyre dayalı pilotaj seyirleri yapılmış. Bunlar günlük seferlerdi ve çıkılan noktaya aynı gün içinde geri dönülüyordu. Gemicilik faaliyetleri bugünkü bilgimize göre ilk kez 4000 yıl önce Mısır'da Nil Nehri ile başladı. Nil'in önemli özelliği olan akıntı ve yelken avantajı vardır.

Aynı zamanda yelkenin doğuşu da Mısır ile anılır. Yelken ilk olarak M.Ö. 3000'lerde Mısır'da kullanılır. Ticaret gemilerinin atası da Mısır gemileridir. M.Ö. 2475'te Firavun Mısır'dan Doğu Akdeniz'e filo gönderir ve böylelikle deniz aşırı gemicilik başlar. Yine bilinen ilk uzun yani bir günü aşkın deniz seferlerinden biri de Akdeniz'e aittir. İki liman şehri olan Girit ile Mısır arasındaki 300 deniz mili (yaklaşık 500 km.) o günkü denizcilik teknolojisi ile 5 gün içinde alınıyordu. Girit'ten başlayıp

Kuzey rüzgârları ile Nil ağzına varılan bu yolculuk Homeros'un ölümsüz eseri Odyssea'da geçer. Sonraki dönemlerde daha uzun seferler yapılmaya başlanır. Bunların da yine bilinen ilk öncüleri Akdenizli denizcilerdir. Milattan önce 600'lü yıllarda Fenikeliler Britanya adalarından konserveler ihraç etmekteydi. Mısır, Fenike, Kartaca, Roma, Antik Yunan, Arap, Danimarka, Venedik, Bizans halkları Akdeniz çanağındaki denizcilik kültürünü bir iğne oyası gibi kadim ve incelikli

Fotoğraf: Emiralı Kokal

tarihleriyle işlemiştir. Hatta bu eşsiz çorbada Viking tuzu bile vardır. Üst enlemlerin güçlü ve sert denizcileri Kuzey Denizleri'nden Akdeniz'e hatta Karadeniz kıyılarına kadar seferler düzenlemiştir. Akdeniz çanağının bir parçası olan Adalar Denizi yani Ege ve kıyıları da antik dönemlerden itibaren denizcilik kültürü ile adeta yıkanmıştır. Ege Bölgesi olarak bildiğimiz İonia kıyıları Akdeniz'in en önemli liman bölgesiydi. Burada başta Ephesos ve Miletos olmak üzere Phokia, Teos, Priene, Didyma, Iasos, Halikarnasos gibi önemli limanlar bulunmaktaydı. Ayrıca daha yukarıda Aiolis ve Troas kıyılarında Troia, Abydos, Dardanos Assos gibi önemli limanlarda yer almaktaydı.

Denizcilik Ege'ye ticaret, gemi yapım ustalığı ve elbette deniz savaşları olarak döner. Örneğin İ.Ö. 499'da Anadolu'nun batı kıyısındaki diğer İonia şehirleri de Pers hâkimiyetine karşı ayaklanırlar. Atinalılar'ın yirmi gemilik yardımına Eretrialılar da dört gemiyle katılırlar. Bu yardımın, Persler'in Anadolu'daki satraplık merkezi Sardes'i yağmalamak için kullanıldığını belirten Herodotos'a göre, Yunanlılar ve barbarların (yani Perslerin) başına ne bela gelmişse bu gemiler yüzünden gelmiştir. Buna Persler'in yanıtı daha büyük bir filo ile karşı saldırı olur ve İ.Ö. 495'te Lade açıklarında yapılan deniz muharebesinde isyancıların birliği Yunan gemileri püskürtülür. Ege

tarihinde ilk defa bir deniz savaşı nihai rolü oynar Ege Denizi için Antikçağ ve sonrasında efsanelerde geçen isminin Ortaçağ'da Venedik ve Cenevizliler'in de etkisiyle "adalar denizi, takımadalar, adalar topluluğu" anlamını kazanması önemli ölçüde denizcilik kültürü ile ilgilidir. Akdeniz'in bir parçası olan bu denizde yer alan yaklaşık 3 bin ada, bu adalar ile anakaralar arasındaki deniz ticareti, İzmir'i de içine alan ve çok sayıda halkı kapsayan büyük bir denizcilik kültürüne ebeklik eder. İzmir antik adıyla Smyrna MÖ 650-645 yıllarından yani İonia uygarlığının en parlak döneminden itibaren tarım üretiminden öte Akdeniz deniz ticaretinin önemli bir noktası olur. Smyrna'da bulunan

Fenike kökenli eserler, Kıbrıs kökenli heykel ve heykelcikler, Önyasya ya da Akdeniz kökenli fayans figürçükler uluslararası ticaretin yapıldığının izleridir.

Modern kentin kuzeydoğusunda küçük bir yarımada üzerinde yer alan Eski Smyrna kenti, doğal ve korunaklı bir limanıya Lidya Krallığı'na ulaşan ticaret yollarının deniz yoluyla Akdeniz'e çıkış noktasını oluşturur. Bu nedenle bölgede ve Anadolu'da hüküm süren tüm devletlerin kontrol etmek istedikleri bir liman kenti olur.

“İzmir'in Bayraklı'da kurulan eski yerleşim yerinden, MÖ 4. yüzyılın sonunda Kadifekale ve yamaçlarında kurulan yeni kente taşınması ile birlikte, Kadifekale'nin yamacında yer alan doğal liman, ticarete yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır. Strabon'un anlattığına göre liman istendiği zaman kapatılabilmektedir. Roma döneminde önemli bir kent olarak parlak bir dönem yaşayan İzmir, 11. ve 15. yüzyıllar arasında çeşitli kereler el değiştirmiştir. Bu dönemde özellikle deniz ticaretinde öne çıkan Cenevizliler'in limanı elde tutma çabaları göze çarpar. Bu dönemde bir liman kalesinin varlığı söz konusudur. Liman Kalesi, gerek iç körfeze girişin kontrolünün sağlandığı gerekse navlunun alındığı bir kontrol noktası olmuştur.”

Antik dönemlerden beri bir liman kenti olan İzmir'in Akdeniz'in sayılı limanları arasına girmesi, 16. yy. sonları ile başlar. 16. yy. da Asya, Avrupa ve Doğu Akdeniz limanları arasında gelişen yoğun ticaret, İzmir limanını yüksek tonajlı yelkenli gemilerin uğrak yeri haline getirir .

Bütün bu anlatıyı bir cümleyle özetlersek, İzmir tarihsel kimliğiyle, yaklaşık 5000 seneden beri liman kenti olarak dünya denizcilik tarihinde oldukça büyük önem taşıyan bir şehirdir.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU VE DENİZ

Peki, bu arada biz neler yapıyorduk? Türk kültürü de oluşmaya başlamasından itibaren elbette tüm öteki kültürler gibi su ile içli dışlıdır. Su anlatısı Türk kültürünün en eski ve kadim kökleri arasında yer alır. Eski Türkler için su kutsaldır, hayatın ve zamanın temel direklerinden biridir. Göktürk kaynaklarında YER-SUB yani yer ve su hem kutsal sayılmış hem de vatan dairesi içine alınmıştır. Yani Türkler için vatan kara ve sulardan oluşur. Göktürk kitabelerinde “Tanrı Türk'ün yeri ve suyu sahipsiz kalmasını diye, kağanları getirip tahta oturtuyordu,” der . Eski Türkler bu kadar önem verdikleri, kirletmeyi tabu saydıkları suyu elbette tanrılar katına da çıkarmışlardır. Türk, Tatar ve Altay mitolojisinde, bedensel olarak tasvirinin Yunan mitolojisindeki Siren'e de benzeyen suların ve sulardaki varlıkların koruyucusu, suyun koruyucu ruhudur Su İyesi vardır. Değişik Türk dillerinde Suv (Sub, Suğ, Sıv) İyesi / Eğesi / Ezi / Issı / İççisi

olarak da bilinir. Moğollar Usan (Uhan) Ezen olarak adlandırılır. Rivayet odur ki, her suyun bir iyisi vardır. Batı mitolojisinin tersine Su İyeleri insana dosttur, zarar vermezler. “Ak giysilere sahip oldukları ve yaşadıkları suları korudukları düşünülür. Yaşadıkları suyun derinliklerindeki büyük bir kayanın altında bulunan geçitten girilen kendilerine özgü bir sarayda yaşarlar. Denizkızı gibi balık kuyrukludurlar ve mavimsi bir ten renkleri vardır. Etraflarında yüzen ve ışıldayan mavi renkli balıklarla tasvir edilirler. Bazı çizimlerde boynuzlu olarak da betimlenmiştir. Su Sonası/Sunası olarak bilinen yarı balık yarı kız olan bir canlının taş üzerinde oturduğu görülür. Tatar mitolojisinde Su Atası, Su İyesi ve Su Anası bazen tek bir varlığa verilen çeşitli isimler olarak görünür. Fakat aralarındaki en önemli fark, Su İyesi'nin sadece belli bir su kaynağına bağlı olmasıdır. ” Su ile ilgili çok kullandığımız ama anlamına pek kafa yormadığımız bir başka ayrımı da “yaş” sözcüğünde geçer. Islaklık, nem, taze, yeşil, yeşillik anlamına gelen “yaş” sözcüğünü aynı

zamanda gençliği, genç olanları
tarif etmek için de kullanmışız.
Daha 13. yüzyılda Yunus Emre,
“Şu dünyada tek nesneye /
Yanar içim, goyner özüm/
Genç yaş’ında ölenlere/ Yaş
ekini biçmiş gibi” demiş.
“Yaş” sözcüğünü aynı zamanda
bitkilerin yeşermesi, ilkbaharda
canlanması için de kullanmışız
ki “yaş alma” kavramının kökü
de esasen buradan gelir. Yani her

ilkbaharda, otlar yeşerdiğinde
yaş alınır. Kırk yaşındaysanız
Eski Türkler için kırk kez otların
yaşardığını görmüşsünüzdür.
Tabii uzun süre derya ve deniz
sözcüklerini akarsular ve büyük
göller için kullanmışız. Gerçek
anlamda deniz ile uzun süreli
temasımız muhtemelen Kuman-
Kıpçak ve Hazar Türkleri ile
Karadeniz’de olsa gerek. Selçuklular
ile ilk kez XIII. Yüzyıl’da

Akdeniz’de Alanya ve Antalya ile
tanışmışız. Ardından denizlerle
bağlantısı olan Aydınogulları,
Saruhanogulları, Karesiogulları
gibi Beyliklerle denizci haklarla
hemhal olup denizcilik geleneğimizi
kurmuşuz.
Denizcilik folklorumuz Akdeniz ile
şekillendiği için bu çanakta yaşayan
Bizans, Rum, Yunan, Arap, Berberi,
Endülüs, Venedik, Ceneviz, İtalyan,
İspanyol geleneklerinin hepsiyle

temas içinde olmuş onlardan hem almış hem de vermiş, böylelikle bir sentez kültüre dönüşmüştür. Elbette kültürün en büyük çıktısı hiç kuşkusuz dildir.

DENİZCİ DİLİ

Orta Çağ'dan yani yaklaşık 11. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar Akdeniz çanağında denizciler bir ortak dili (Lingua Franca) konuşmuşlar. Sevişirken de, dövüşürken de birbirlerini anlamışlar. Yani Barbaros ile Andrea Doria karşılıklı baş üstü toplarını ateşlerken aynı küfürleri etmişler ya da Turgut Reis zincirlendiği Berberi ve İspanyol forsalarla aynı şarkıyı mırıldanmış bir zamanlar. Şimdilerde denizcilerin Lingua Franca'sı İngilizce sayılsa da bu eski yoldaşların ve düşmanların ortak dili hâlâ Akdeniz'in denizlerinde ve denizcilerinin seslerinde sürüklenip duruyor. Denizci dili ile ilgili bir yanılığ da tüm kökenini Yunanca ve İtalyanca'ya bağlamak. Biraz kökenbilim çalışıldığında Akdeniz havzasıyla temas eden bütün kültürlerin çorbada tuzu olduğu, yemeğin de bu nedenle böyle eşsiz olduğu anlaşılıyor.

Bunun en güzel örneği denizcilik sözcüğümüzdür. Bugün hâlâ severek kullandığımız denizci diline örnekler verirsek:

- Yosun, Kaburga, Karakol (Moğolca)
- Deniz, Ada, Kayık, Yıldız, Demir (Orta Asya Türkçesi)
- Boğaz, Çatlak, Burun, Baş, Çene, Kıç, Gömlek, Topuk, Akıntı, Sakal, Döküntü (Türkiye Türkçesi)
- Daire, Havuz, Medar, Mizana (Arapça)
- Fatura, Çavalya, Usturmaca (İtalyanca)
- Uskunca, Çimariva, Fırtına (Venedikçe)
- Volta, Armada, Filador (Cenevizce)
- Ambargo, Mayıstra (İspanyolca)
- Atlas, Ağripar, Balyoz (Grekçe)
- Voli, Varil, Falaka (Yunanca)
- Aspita, İğrip, İrgat (Rumca)
- Kalafat, Kadırğa, Barbariça (Bizansça) .

Denizcilikle ilgili unuttuğumuz, az bildiğimiz, kaybolmuş sayısız yazılı ve somut olmayan kültürel mirasımız mevcuttur.

DENİZ YILDIZLARI

Binlerce yıllık kadim uygarlıklarla yoğrulup gelen İzmir'in kendisi kadar köklü deniz kültürünün zaman içinde parlayan yıldızlarını bir çırpıda sıralamak çok kolay değil. Öyleyse içinde bizim de payımız olan deniz macerasından bahsederken İzmir ile iç içe geçmiş Çaka Bey'i ilk önce anmak gerek belki de. Türkleri denizle kaynaştıran ilk büyük Türk denizcisi Emir Çaka Bey, İzmir'de tersane kurmuş ve etrafındaki bölgeyi de deniz üssüne dönüştürmüştür. Kurulan tersanede 1081 yılında tamamlanan 50 parçalık donanma ilk Türk donanmasına ebelik yapma onuru İzmir'e aittir. Dolayısıyla Türkler'in Ege Denizi'ne gerçek anlamda ulaştıkları ve egemenlik kurdukları ilk sürecin Çaka Bey ve İzmir ile başladığını söylemek doğru olacaktır .

İZMİR KAYIKLARI

Deniz deyince deniz taşıtlarından bahsetmeden olmaz. Tarih içinde İzmir ile özdeşleşen ve deniz kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelen İzmir kayıklarını da hatırlamalıyız.

Antik dönemden itibaren deniz ticaret merkezi olan İzmir'de büyük gemilerin iç limana girememeleri hep sorun olmuştur. Kentin bu bölümünü antrepoların, hanların bulunduğu gerçek anlamda boşaltma ve yükleme limanı idi. İçi kayıklar ve küçük tekneler ile doluydu. 1880 yılına gelene dek bu böyle sürdü. Kayıklar ve mavnalar açıkta bekleyen büyük gemilerden insanları ve yükleri iç limana taşıdılar. İzmir Limanı'nın Akdeniz içindeki gelişen ticaret hacmi ve yoğunluğu 18. Yüzyıl'da soylu İngiliz ailelerinin tüccar yetiştirmek, ticaret öğrenmeleri üzerine çocuklarını İzmir'e yollamalarına yol açtı. Bu bir çeşit

Fotoğraf: Çiğdem Metin Kurutaç

ticaret doktorası idi. İşte kayıkçılar, kayıklar böyle doğdular. Türkler, Rumlar, Yahudiler'den oluşan kayıkçı loncaları, açıkta bekleyen gemilere ya da gemilerden malları ve yolcuları limana taşıyorlardı. 1909 da yeni standartlar ve düzenlemeler getiren yasalar, kayıkçılığı daha da kurumsallaştırdı. İzmir'in kimliğinin bir parçası haline getirdi. İşte bu dönemlerde kayıkların liman içinde tertip ettikleri yarışları ve deniz şenlikleri daha sık olmaya başladı . İzmir'e özgü gelişen bu kayık modeli ve kayıkçılık esnaflığı zaman içinde kaybolup gitse de yakın tarihe kadar İzmir'de kayık kültürü yaşadı. Bunun en güzel örneği 1970'li yıllara kadar süren Hıdrellez kutlamalarıdır. Yaşlı İzmirli hâlâ kayıklarla Körfez'e açılıp dilek mektuplarının kadife sulara bırakılmasını anlatırlar. İzmir kayıkları derken körfezin nazlı martıları İzmirli vapurları unutmayız elbette. Onlar da bizim kadar İzmirli ve bizden olmuşlardı bir zamanlar.

KÖRFEZ VAPURLARI

İzmir Körfezi'nde vapurculuk çalışmaları, Sultan Abdülmecid'in saltanat yıllarında (1839-1861) başlamış. İzmir sularında 1880'lerin başında görülen vapur işletmeciliğinin ilk imtiyaz sahipleri arasında İzmirli Rum asıllı, İngiliz uyruklu D. Baltazzi (Baltacıoğlu) ailesini görüyoruz. O yıllarda Kordelya (bugünkü Karşıyaka), Karataş ve Göztepe'ye; körfez dışında ise Menemen, Urla, Foça, Çandarlı, Dikili, hatta Ayvalık'a kadar buharlı vapurlar suları yarıyordu. 1884 yılında ise İzmir Hamidiye Vapur Şirketi, 8 vapuruyla İzmir Körfezi'nde mekik dokuyordu. 20. yüzyılın başından itibaren İzmirli unutulmaz vapurlar hatıralarımıza kazandı. Uzunluğu 50,3 metre, genişliği: 7,1 metre, saatte 11-12 mil hız yapabilen Hürriyet Vapuru;

1893 yılında İngiltere'de kızaktan indirilen Duatepe; 1932 yılında çürüğe çıkarılan Kocatepe; 1904 yılı Hollanda imalatı Güzel İzmir Vapuru ve 1951 Almanya yapımı Bergama Vapuru bunlardan sadece birkaçının ismidir. Bu güzel deniz kızları bir asırdan fazla bir süre İzmirli ve hatıralarını taşıdılar ve deniz kültürümüzün kilometre taşları oldular.

DENİZ İNSANLARI

Elbette deniz kültürü birçok deniz insanını da yetiştirdi İzmir'de. Bu denizciler içinde hiç unutmamız gereken isimlerden birisi Muzaffer Kalkış Bey'dir. Türkiye'de ilk resmi yelken yarışları 1932 yılında düzenlenen Eylül İstanbul Birinciliği Yarışları'dır. İşte o yarışla aynı yıl ve aynı ayda İzmir'de de bir müsabaka düzenlenir. 12 metre kare Şarpi sınıfında İzmir Karşıyaka'da ilk yarışlar yapılmıştır. Bazı katılanların ismi bilinmekle beraber, dereceler belli değildir. İzmir'den ilk bilinen derece, 9 Eylül 1938 tarihinde yapılan Kaba Yole sınıfında, 3 tekne ile yapılan yarışın birincisi Göztepe'den Muzaffer Kalkış'tır . Muzaffer Kalkış Bey, milli yelkenciliğimizin en önemli isimlerinden biri olmuş ve yüzlerce İzmirli yelken ve deniz sporcusunun yetişmesinde emek sarf etmiştir. 11 Mart 2019 günü kaybettiğimiz bu büyük İzmirli denizciyi sevgi ve şükranla hatırlıyoruz daima. Dario Moreno'ya ait olan "Deniz ve Mehtap" şarkısının İzmir'in deniz kültürüyle mühürlenmiş ezgisini, yine ona ait olan Canım İzmir şarkısının deniz kokan sözlerini de hiç unutamayız. Elbette Urla İskele'ye yaslanmış Tanju Okan'ın anason kokan has İzmirli sesini de. Ya da Pasaport İskelesinde babasıyla olta atıp çipura çeken Hüseyin Baradan'ın muzip gülüşünü de...

SON SÖZ YERİNE

Türkiye ve İzmir. İnsanın denizle olan macerasının neredeyse başından beri deniz ile iç içe coğrafyalar. Peki, bugün Türkiye'yi denizci ülke, İzmir'i denizci şehir, İzmirli'leri de denizci insanlar olarak tanımlayabilir miyiz? Bu sorunun yanıtı bunca tarihsel birikim ve deneyime rağmen ne yazık ki evet, değildir. Dünyadaki denizci ülkeleri, denizci ulusları incelediğimizde önce sivil denizciliğin geliştiğini, edebiyattan, sinemaya, spordan ticarete ve eğitime deniz kültürüyle yoğrulan kuşakların denizciliğin ihtiyaç duyduğu insan kaynağını ve birikimini oluşturduğunu görüyoruz. Ancak bütün bunların sonunda ve tamamlayıcı bir güç olarak donanmalar gelmektedir. Yani denizcilik kültürü yeşertip geliştirememiş uluslar güçlü ve caydırıcı donanmalar da kuramamışlar. Bu durumda, kamunun, yerel yönetimlerin, sivil toplumun önündeki ilk ödev ülkemizde ve şehrimizde sivil bir denizcilik kültürünün yaşatılması ve yaygınlaştırılması olmalıdır. Bütün bu stratejik aklın yaratılmasının dışında belki de İzmirli'lere şu basit soruyu sormak ve yine aynı basitlikteki yanıtlarını birlikte tartışmak gerekiyor. Çocuklarımızı niçin deniz kültürü ile iç içe yetiştirmeliyiz? İzmirli çocuklarını denizci yapmalıdırlar. Çünkü;

- Denizcilik becerikli, kendine yeten, zorluklarla baş etmeyi bilen nesiller yetiştirir,
- Denizcilik ruh ve beden bütünlüğü yerinde sağlıklı insanlar yaratır,
- Denizcilik güç durumlarda karar almayı bilen ve seçimlerinin sonuçlarını kabul eden nitelikli insan

gücünün kaynağıdır,

• Denizcilik yalnızlıktan korkmayan ama aynı zamanda takım çalışmasını seven, lider ruhlu genç kuşaklar doğurur,

• Denizciler dünyaya açık, farklı kimliklerle temas etmeyi seven insanlardır. Dolayısıyla denizciler ilerici, demokrat, aydın, yenilikçi ve gerçek anlamda çevreci insanlardır. Cahit Külebi'nin dizelerinde dediği gibi sokakları deniz kokan, denizci bir şehir ve denizci İzmirli'leri birlikte yaratabiliriz.

Mustafa Kemal Atatürk'ün rüyası "Mavi Vatan" bizden bunu bekliyor.

Kaynaklar:

Tanrı'nın Terk Ettiği Deniz, Derek Ludy, Naviga Yayınları

Köroğlu Destanı, Türk Dünyası'nın Köroğlu Fenemolojisi, Fuzuli Bayat, Ötüken Neşriyat Mariana Tschudi, Henry Mitrani'nin yarattığı "Pacificum, Return to the Ocean" isimli belgesel Denizci Dili Çalıştayı 2019, Açılış Konuşması, Cem Gürdeniz, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihte Karadan Yürüten Gemiler Semineri, Prof. Dr. Mustafa Daş, DEÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Odyseia, Homeros, İş Bankası Kültür Yayınları Antik Çağda Deniz Gücü ve Önemli Deniz Savaşları, Berkan Açar, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007

İzmir Limanı'nın Tarihsel Gelişimi, Ümit Çiçek, İzmir Ticaret Odası Araştırması, 2006 <http://360derece.info/kordelyodan-pasaporta-izmir-kayiklari-projesi>

Türk Kaanlığı ve Türk Bengü Taşları, Ahmet Bican Ercilasun, Dergah Yayınları

Eski Türkler'de "Su" ve koruyucu "Su İyesi" Gökçe Deniz, Porsuk Kültür, Temmuz 2019

Türk Gemici Dilinin Kaynakları, Prof. Dr. Mustafa Tulpar, Denizci Dili Çalıştayı, 2019, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Çakabey ve Öncesinde Adalar Denizi, Doç. Dr. Akın Ersoy, KNK Kış 2020, S. 45 <http://enguzelseyyelken.blogspot.com>

Fotoğraf: Emrali Kokal

Prof. Dr.

**Tuncay
YAKALI**

Deniz Temiz Derneği
(TURMEPA) Üyesi

Kıdemli sakinlerimiz gençlik yıllarında, İzmir Körfezi'nde yunuslarla birlikte tekne sürdüklerini, o yıllardaki adı, "deniz banyosu" olan plajlarda denize girdiklerini ve daha pek çok anıyı dile getirir. Ve şimdi denizimiz ile kültürüne ilişkin güzel anılar, yapılan büyük uğraşlar sonucu yeniden yaşamsal karşılığını bulurken, mavinin baskın olduğu günler her geçen gün daha yoğun yaşanıyor.

Yeniden Mavi Körfez

Yıllardır sürdürülen İzmir Körfezi'ndeki temizlik çalışmaları, kirlenici unsurların önüne geçen arıtma tesisinin varlığı meyvelerini vermeye başladı. Deniz, gençliğimizdeki rengi olan maviye dönmeye başlarken, dip de yer yer görülmeye başlandı. Denizdeki çeşitliliğin ve canlanmanın başlaması ise ayrı bir sevindirici unsur. Altmış küsur yıldır denizle içiçe yaşayan İzmirli deniz tutkunuyum. Deniz Derneği TURMEPA'nın üyesiyim. Yüzmeyi ne zaman öğrendiğimi tam hatırlayamıyorum ama İzmir Körfezi'ne akan derelerden biri olan Meles Çayı'nda arkadaşlarımla birlikte yüzerdik. Tertemiz derelerle beslenen İzmir Körfezi, 1960'lar öncesi haliyle tertemizdi. Ayaklarımla adımlarım büyüyünce dereden denize geçiş yaparak; körfezde, o yıllar adı, 'banyolar' olan Güzelyalı, Bayraklı Plajları'nda, Altay Lokali'nde, Karşıyaka kıyılarında denizin tadına tam anlamıyla vardım. Ünlü Kordonboyu'nda, sabah ve akşam sularında sinek iğneyle isparoz tutarak başlayan ilk balıkçılık denemeleri, balık bolluğu nedeniyle biz çocukların ellerinde bile kısa sürede zokalı iğneyle çipura, çıplak iğneyle lokum yaparak

levrek avlamaya dönebiliyordu. İzmir üzerinden olağanüstü güzellikteki günbatımını, başlarını sudan çıkartan kaplumbağalarla (onların caretta olduklarını o zamanlar bilmiyorduk), neşeyle sudan dışarı zıplayan meraklı yunuslarla birlikte seyrederdik. Bu güzelliklerin içinde olmanın doğayla bütünleşme olduğunu o zamanlar anlayamıyorduk. Çünkü bu bütünlüğü tertemiz İzmir Körfezi'nin sağladığının kimse bilincinde değildi. Karşıyaka'dan Konak'a giden körfez vapurlarının kıç güvertesinde oturup, bir yandan çay yudumlayıp bir yandan yarışan yunusları seyretmek içimizdeki deniz sevgisini perçinlerdi.

HÜZÜNLÜ EVRE

Çocukluğumuzda, İzmir Körfezi biz çocuklar gibi tertemizdi. Biz büyüdükçe kirlendik! Şehir kalabalıklaştıkça, deniz bizim kirliliğimizle başa çıkamaz oldu. Ve gün geldi; ne yunuslar görülmeye başladı ne de kaplumbağalar... İzmir Körfezi'ni ölmüştü! Vapurların pervaneleri çamur rengi suları dövüyordu artık! Biz denizseverler, utancımızdan denize bakamıyorduk. Temiz deniz için hep körfezin dışına, daha uzaklara gider olmuştuk. Yıllar böyle geçti, gitti.

BÜYÜK PROJE

Sonunda günün birinde 'Büyük Kanal Projesi' başladı. Başlangıçta bu uzun soluklu büyük projeye, İzmir Körfezi'nin bir daha temizleneceğine kimse inanmadı, inanmadı. İzmir'in bütün ana arterlerinde on yıllar boyu çok büyük çukurlar açıldı. Devasa kanallar, kuşaklama kanalları, pompa istasyonları, anlamadığımız bir sürü altyapı çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalar nedeniyle İzmirli'lerin trafik güzergahları sık sık değişiyor, günlük sıkıntılar çekiliyor ama inançlı belediye başkanları bıkmıyıp usanmıyorlar; Körfez'in geleceği için, kendileri değişseler bile, gelen başkan bayrağı devralıyordu. Bu bayrak günün birinde 'Mavi Bayrak' olmalıydı. Önce Büyük Kanal Projesi'nin arıtma tesisinin yapımı bitirildi. Ardından şehrin bütün kanallarını toplayan kuşaklama kanallarının biten bir bölümü arıtma tesisine pompalanmaya başladı. Bu arada körfezin ağzını tıkayan ve doğal döngüyü önleyen Tuzla'daki dalyan yıkıldı ve körfez akmaya başladı.

HAYDİ MAVİYE, KÖRFEZE...

Yapılanları gördükçe, bütün bu konudaki haberleri basında okudukça, denizsever İzmirli her gün denizi izlemeye başladılar. Bir sevinç kıpırtısıyla kuşanmıştık. Çünkü denizin yıllardır bakmaktan utandığımız, sıkıldığımız çamur rengi yavaş yavaş değişiyordu. Sonunda tüm kanallar aracılığıyla atıklar pompa istasyonları vasıtasıyla arıtma tesisine gönderilmeye başlandı. Bugün artık körfeze evsel atık ulaşmıyor. Bu arada İzmir Körfezi'ne akan dereler de ıslah edildi ve edilmekte. Doğa, hızla kendini yeniliyor. Körfezin kıyılarından dip görülmeye başlandı. Suyun rengi gözle görülür biçimde maviye çalıyor. Eskilerde lodoslu havalarda kırılan köpükler

çamur rengindeydi. Şimdi kuzucuklar oluşmaya başladı. Deniz ve çevre ile ilgili araştırmacılar, yaptıkları sürekli incelemelere dayalı olarak körfezdeki tüm canlı türlerinde her geçen gün artış olduğunun bilgisini bizlerle paylaşıyorlar. Ve körfezde yaşamın yeniden başlaması ise her birimiz için ayrı bir mutluluk. Ben ve benim kuşağımdaki şanslı kullar, çocukluğumuzdaki güzel ve temiz denize tekrar kavuşuyor olmanın sevincini yaşıyoruz.

TEKNELER YUNUSLAR İLE

On metre boyunda, yirmi yaşında; benim açımdan yaşam sevinci olan ahşap yelkenli tekne var. Adı, "ALUTA". Onu çok sevdiğim için her yıl kışlamaya İzmir Körfezi Çakalburnu mevkiinde çok

sevdiğimiz; gerçekten denizsever ve deniz emekçisi "Hasan Usta ve Kardeşleri" tersanesinde karaya çekiyorum. Eskilerde Aluta'yı suya indirdiğimizde; körfezin pis suyuyla kirlenmesin diye hemen yol vererek temiz denizlere doğru kaçırdık. Şimdi böyle bir şey yapmıyorum. Bakımdan sonra denize indirdiğimizde yelkenleri basıyor, Körfez'de turluyorum. Bu kutlama oluyor. Ara ara yunusları görüyor olmam onların da kendilerince kutlama yaptıklarını düşündürüyor bana. Geldiğimiz noktada, İzmir Büyük Kanal Projesi'ni gerçekleştiren gelmiş geçmiş tüm belediye başkanlarımıza, çalışma arkadaşlarına yürek dolusu teşekkür ediyorum. Denizlerimizin hep temiz kalması dileğiyle.

Fotoğraf: Hacı Emre Polat

Uçma hayaliyle yaşayan bir gencin hikyesidir bu! Mardin’de başlayan hayat serüveninde hayali onu, Alaçatı’nın rüzgarlı denizine taşıdı. Bir gün Mardin’deyken TV ekranında sörf yapanları gördüğünde, “Kelebekler gibi uçuyorlar ve onlar yapabiliyorsa, ben de yaparım” dedi... Ve şimdi, Alaçatı’da sörf eğitmeni.

Kelebekler Özgürdür

Abdurrahim Korkmaz

Bir kelebeğin kanat çırpışının insanı da dünyayı da değiştireceğine yönelik inancı anlatmak için kullanılan ve “Bugün Pekin’de kanat çırpan bir kelebeğin havada oluşturduğu dalgalar, gelecek ay New York’ta fırtına etkisi yaratabilir” içeriğindeki, “Kelebek Etkisi” teorisine, Abdurrahim Korkmaz’ın hayat hikyesiyile tanık olduk. Ama sadece onun hikyesi diye algılamayın lütfen. Bir hayalin peşinde koşup ona ulaşan ve mutlu olan kim varsa, “anlatılan, onlarıdır” deyin. “İmkansız yoktur, sadece biraz zaman alır” vurgusunu anımsatan bir serüvendir sözünü ettiğimiz.

Anlam arayışının yolculuğuna genç yaşında başlayan ve adını; kendisini gerçekleştirebilen şanslı insanlar arasına yazdıran Abdurrahim Korkmaz’ın yaşamı, azmi içeren pek çok hayattan haberdar eder özgünlükte.

1984 yılında Mardin’in Dargeçit İlçesi Temelli Köyü’nde doğuyor.

7 çocuklu bir ailenin 6. çocuğu. Ailesi hayvancılıkla geçimini sağlıyor. Abdurrahim’de daha küçük yaşlarından başlıyor keçi sürülerinin bakımına. Sabahtan akşama kadar meralarda hayvan olatıyor. Bir yandan da ağaç tepelerine tırmanıyor, kayaların üstüne çıkıyor ve salıyor kendisini aşağılara. Tek derdi var o da uçmak, uçabilmek!

“Kuşlar uçuyorsa, ben niye uçamayayım” diyor. Kelebeklere özeniyor. Ama en çok kelebeklere! O kelebekler ki uçtukları sırada havada dans da edebiliyorlar. Onlar gibi olmayı düşünüyor. Kelebeklerin peşine takılıp saatlerce koştuğunu anlatıyor.

İLK MUCİZE

Kelebek olma arzusuyla günleri geçer ve bir yandan da keçi sürülerini otlatırken bir gün bir mucize oluyor. Ona göre mucize! O da şu ki köy muhtarının evine televizyon geliyor. Aynı, "Vizontele" filminde olduğu gibi tüm köylü toplaşır ara sıra muhtarın evine gidiyorlar ve beyaz ekranın karşısında akan hayatın seyrine dalarlar. Bir defasında TV

ekranında sörf yapanlara rastlıyor. Daha önce hiçbir yerde görmediği, tanık olmadığı bir eyleme televizyon aracılığıyla tanık oluyor. İnanılmaz buluyor bunu ve program bittikten sonra da uzun süre ayrılmıyor TV'nin karşısından. O sırada izlediklerini anlamlandıramasa da, "İşte benim yapmak istediğim bu" diyor. "Onlar gibi suyun üzerinde uçmak istiyorum" diye ekliyor o sırada.

DENİZ İLE TEMAS

Ve bir zaman sonra ablası ile eniştesi Ayvalık'a yerleşiyorlar. Onları ziyarete gidiyor bir ara. Deniz kıyısında vakit geçirirken, daha önce TV'de izlediği ve bir türlü anlamlandıramadığı, ancak onlar gibi olmanın hayalini kurduğu, rüzgar sörfü yapan birisini görüyor. Gidiyor tanışıyor. Rüzgar sörfünün en ideal yapıldığı yerin Alaçatı

olduğunu öğreniyor, ondan. Sonra, Mardin'e dönüyor yine keçi sürüsünün başında o mera senin bu mera benim dolanmaya başlıyor. Ama akli fikri rüzgar sörfünde. Ve kendi kendine söz veriyor: "Bu sörfü mutlaka yapacağım".

ALAÇATI YOLU

Derken bir gün anne ve babasına, ablasının yanına Ayvalık'a gezmeye gideceğini söyleyerek, Alaçatı'ya doğru yola çıkıyor. Alaçatı'da yüzlerce rüzgar sörfçüsünü denizin üzerinde gördüğü anı unutamadığını altını çiziyor. Oturuyor suyun kıyısına ve saatlerce onları izliyor.

İNŞAAT İŞÇİLİĞİ

Alaçatı'da geçimini sağlayacak ve sörf okulunun masraflarını karşılayabileceği bir iş arıyor. Otelere, lokantalara yöneliyor ama iş bulanıyor. Derken bir inşaatın önünden geçtiği sırada, "Girsem ve iş var mı diye sorsam, olur mu acaba" diyerek atıyor kendisini inşaat alanına. "Taş kırabilir misin" diyorlar. "Tabi ki" diyerek, başlıyor inşaatta çalışmaya. Orada kendisine bir de kalacak yer veriyorlar.

Haftanın beş günü taş kırıyor, haftasonu iki gün de sörf yapanları izlemeye gidiyor. Henüz bir sörf okuluna yazılamıyor çünkü hem inşaatından kazandığı para bu eğitimin masraflarını karşılayacak kadar değil, hem de Mardin'e, ailesine de para yolluyor.

VE DENİZE AÇILIYOR

Sörf okullarını dolaşmaya başlıyor bir yandan da. Malzemeleri inceleyip, tanıyor. Sörf malzemesi de kiralayamıyor çünkü ilk sorulan soru, "Sörf yapmasını biliyor musun" yönünde oluyor. Bilmediğini söylüyor soranlara ve bilmeyene de malzeme kiralananıyor. Derken bir arkadaşı şöyle akıl veriyor: "Biliyorum de yoksa kiralayamazsın". O da gidiyor bir okula, malzeme kiralamak istediğini söylüyor, yine bildik soru yöneltiliyor: "Biliyor musunuz sörf yapmasını" ve yanıt bu kez: "Biliyorum" oluyor. Alıyor malzemeleri ve hayatında ilk kez bir sörf tahtasıyla denize açılıyor. Kendi deyimiyle, hayatının en unutulmaz anını yaşıyor.

EĞİTMEN LİSANSI

Sonrasında inşaatta bir hafta çalışıp kazandığı parayla, bir gün kullanımlık sörf malzemesi kiralamaya başlıyor ve o gün tüm zamanını denizin üzerinde geçiriyor. Bu anları, "Zamanın durduğudur" diye tanımlıyor. Günler 8 ay boyunca, bir gün sörf diğer günler inşaatta taş kırma haliyle geçiyor. Derken sörf malzemesi kiraladığı okul sahibinin dikkatini çekiyor. Hikayesini anlatıyor ona ve sonrasında o sörf okulunda çalışmak isteyip istemediği soruluyor. Hiç duraksamadan, "Evet" diyor. İlk olarak okulun bahçe işleriyle ilgilenmesi isteniyor. Güne herkesten önce başlıyor ve gün doğarken sörf yapıyor, sonrasında bahçe işleriyle ilgileniyor. Bu süreçte, sörfünü iyiden iyiye geliştiriyor. Eğitimci olmaya karar veriyor, çünkü eğitimci diploması alırsa işin daha çok içinde olacağını biliyor. Gidiyor, sörf eğitimci lisansı alıyor ve başlıyor öğrenci yetiştirmeye.

KARAVAN DA TAMAM

Ders verdiği insanlarla sıkı dostluklar kurmaya başlıyor. Daha iyi para kazanıyor ve kendisine bir karavan alarak deyim yerindeyse, demiri iyice atıyor Alaçatı'ya. Ailesi ise bir an önce Mardin'e geri dönmelerini ve sürünün başına geçmesini bekliyor. Şöyle anlatıyor o günleri: "Anneme, babama çok güzel bir işim var, öğrencilerim var diyorum. Ama düzenli bir maaşın yoksa bir şey değilsin diyorlar. Yöredeki töreye göre en küçük çocuk olarak anne babamın yanında kalmam gerekiyor ama ben hayalini kurduğum işi yaptığımı söylüyorum. O sırada ciddi anlaşmazlığa düşmedik değil".

GÜNEY AFRİKA'YA DOĞRU

Günlerin günleri kovaladığı sırada, bir sezon Alaçatı'da, Dünya Sörf Şampiyonası'nın bir ayağı yapıyor. Yurtdışından gelen insanlarla iletişim kuramıyor ve buna çok içerliyor. İngilizce öğrenmeye karar veriyor. Araştırmalar yapıyor. Nerede dil okulu bulabilirim de giderim hem İngilizce öğrenirim hem de orada sörf yaparım diye arayışa giriyor. Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde bir dil okulu buluyor ve rotasını oraya çeviriyor. Arkadaşları ve yakın çevresi bu adımı çok çılgınca buluyor çünkü bir kelime dahi İngilizce bilmiyor ve yanında hiçbir kimse olmaksızın Güney Afrika'ya gitmeye karar veriyor. Şöyle anlatıyor Abdurrahim Korkmaz o günleri: "Yol bilmediğim, iz bilmediğim Güney Afrika'ya doğru uçak biletini aldım. Evet, çılgınlık olduğunu kabul ediyorum ama İngilizce öğrenme konusu aklıma girmişti bir kez. Cape Town'da kalacak yeri de bulmuştum. Eşyalarımı topladım ve Güney Afrika'ya doğru yola çıktım. Gittiğimde doğu düzgün

adımı bile telaffuz edemiyordum. İlk günüm havaalanında geçti çünkü kimselerle iletişim kuramadığım için, milim bir yere kıpırdıyamadım. Sörf malzemelerim elimde orada öylece ne yapacağım şimdi diye beklerken, çat pat Türkçe bilen bir Libyalı ile tanıştım. O bana yardımcı oldu. Tuttu elimden dil okuluma ve kalacağım yere götürdü. 2011 yılının Ekim ayında oluyor tüm bunlar. Güney Afrika'da 3 ay sonra küçük küçük de olsa çevremdekilerle İngilizce konuşarak iletişim kurmaya başlamıştım. Ve orada da bir iş imkanı doğdu. Dil okulundaki diğer öğrencilere ve öğretmenlere sörf dersleri vermeye başladım. Üstelik okyanusta... 6 ay kaldım Cape Town'da. Döndükten sonra bir 6 aya daha ihtiyacım olduğunu fark ettim ve ikinci kez aynı dil okuluna gittim. Bir 6 aylık eğitim daha alarak lisanımı oturttum".

HEYECAN BİTMEZ

Abdurrahim Korkmaz, İngilizce'yi öğrenmesiyle artık daha özgür olur. Çünkü Alaçatı'ya gelen yabancı turistlerle iletişim kurabiliyor,

onlara da eğitim veriyordur. Ailesi de yaptığı işi yavaş yavaş da olsa kabullenmeye başlar. Ama annesi ara sırada olsa, "Oğlum hadi çık gel artık. Sudan işlerden para kazanılmaz. Geç şu sürünün başına" demiyor değildir. 14 yıldır Alaçatı'da yaşıyor Abrurrahim Korkmaz ve aranan, bilinen, sevilen bir sörf hocası. Dünyanın her yerinden öğrencileri var. Arjantin'den İtalya'ya, Güney Afrika'dan Karayipler'e varıncaya kadar farklı coğrafyalardan insanlarla arkadaş. Sürekli değişik ülkelerden aranıyor ve "Hadi gel buraya artık" diye davetler alıyor. Çok sevdiği ve çok iyi anlaştığı İsviçreli bir nişanlısı var. Hayalini kurduğu hayata kavuştuğunu aktarıyor ve ekliyor: "Bugün bile yelkeni kurarken kalp atışlarının hızlandığını hissediyorum. Bundan daha büyük bir heyecan yok benim için. Sörfü ilk gördüğümde, üzerindeki kişi için, kelebek gibi demiştim. Kelebek gibi uçuyordu çünkü. Yelken onun kanadıydı. Ben de bir kelebek gibi uçmak istemiştim, bu hayalimi gerçekleştirdim ve şimdi mutluluktan uçuyorum".

Yalçın SAVAŞ

Sualtı Araştırmaları Derneği
(SAD) Yönetim Kurulu Başkanı

Eğer bir yerde Akdeniz Foku yaşıyorsa, orası hala sürdürülebilir yaşam alanı ve korunmuş doğal çevre diye kabul görüyor. Bu sevimli deniz canlılarının sayısı, dünya genelinde yedi yüz elli tane kadar... Üzerlerine titreyen gönüllüler sayesinde korunmaları ve çoğalmaları için çaba harcıyor. Ülkemiz kıyılarındaki sayılarının ise yüz civarında olduğu tahmin ediliyor. Bu miktarın yakalanmasında ise Foça deneyimi ön plana çıkıyor. 1964 yılında Prof. Dr. Bahtiye Mursaloğlu tarafından bilimsel çalışmaları başlatılan Akdeniz Fokları'na dair gösterilen özen şimdi öğrencileri ve hocamızın izini takip edenler tarafından sürdürülüyor.

Akdeniz Fokları İle Flört

Tarih öncesi çağlardan 20. yüzyılın ortalarına kadar yağı ve derisi kullanıldığı için ekonomik bir değer taşıyan Akdeniz Foku, Antik devirlerde ve mitolojide de yeri olan bir canlıydı. 12 kent-devletten oluşan İon Birliği'nin en kuzeydeki üyesi olan Phokaia'da yapılan kazılarda, M.Ö 500'lere tarihlenen, üzerlerinde fok figürleri olan sikkeler bulundu. Eski Yunanlılar, Akdeniz Foku'nu tombul hayvan anlamına gelen "phoka" (foka) sözcüğüyle isimlendiriyorlardı. Bugünkü

Foça'nın altında bulunan antik çağın Phokaia kentinin adının foklardan geldiğine inanılıyor. Güney Ege kıyılarımızda bugün bile Akdeniz Foku'na, "foça" dendiğini duyabilirsiniz. Karadeniz, Marmara ve Akdeniz kıyılarımızda ise Akdeniz Foku "ayıbalığı" olarak biliniyor. Karadeniz'in bazı bölgelerinde "deniz ayısı", hatta kısaca "ayı" olarak adlandırıldıklarına da şahit olduk. Türkçe sözlüklerde de "fok" karşılığı olarak "ayıbalığı" sözcüğü kullanılıyor.

Akdeniz Foku'nun bilimsel ismi olan ve "keşiş" anlamına gelen Monachus, ilk kez 1779 yılında Alman doğa bilimci Johann Hermann tarafından kullanıldı. Neden bu adı tercih ettiği bilinmese de, Akdeniz'deki fokların kıyı mağaralarında, keşişlerin manastır hayatını andıran bir tarzda ve diğer toplumlardan izole bir yaşam sürdürmekte olmaları, Hermann'ın esin kaynağı olabilir.

Hermann'dan yıllar sonra sistematikçiler, Monachus'u cins ismi olarak kullanarak, yeryüzünün sıcak ve ılıman denizlerinde dağılım gösteren birbiri ile yakın akraba üç yüzgeç ayaklı türünü "Keşiş Foklar" (Monachus) olarak sınıflandırdılar.

YEDİ YÜZ ELLİ TANE

Monachus cinsi foklar yüzgeçayaklılar (Pinnipedia) alt takımında yer alan 34 tür içerisinde en bahtsız olanları. En son 1952 yılında görülmüş olan Karaip Foku'nun (Monachus tropicalis) neslinin tükendiği kabul ediliyor. Halen yaşamakta olan Havai Foku'nun (Monachus schauinslandi) sayısı ise 1200 civarında ve hala azalıyor. Akdeniz Foku popülasyonunun ise son yıllarda artış eğiliminde olduğuna inanılıyor ve tüm yaşam alanlarındaki toplam sayısının 750 kadar olduğu düşünülüyor.

CAPTAN COUSTEAU İLGİSİ

Akdeniz Foku, Batı Akdeniz kıyılarının hemen tamamında daha 20. yüzyılın ikinci yarısını göremeden tükenmişti. Yaşam mücadelesi veren az sayıda Akdeniz Foku, bilim adamlarının uzun yıllar dikkatini çekmedi. Kaptan Cousteau, Calypso araştırma gemisi ile gerçekleştirdiği ilk büyük araştırma seferinde, Batı Sahra kıyılarındaki Akdeniz Foku kolonisi ile karşılaştı. Cousteau bunu tükenmiş bildiği bir canlının yeniden keşfi olarak gördü ve 1953 yılında The Silent World (Sessiz Dünya) isimli belgesel filmi ve kitabı ile dünyaya duyurdu.

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

Türkiye kıyılarında fok yaşadığı ve türünün Monachus monachus olduğu, bilimsel olarak ilk kez 1964 yılında, Ankara Üniversitesi Biyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Bahtiye Mursaloğlu tarafından belirlendi ve literatüre sokuldu. 1970'li yıllarla birlikte Türkiye, Yunanistan ve Batı

Sahra kıyılarında Akdeniz Foku'nun dağılımını ve durumunu belirlemeyi amaçlayan çalışmalar başlatıldı. Türkiye'de Prof. Mursaloğlu'nun başlattığı çalışmaları, 1970'li yıllarda Türk asıllı Kanadalı ekolog Prof. Fikret Berkes'in temelde anket ve görüşmelere dayalı çalışmaları izledi. 1978 yılında Akdeniz Foku'nun Türkiye'de avlanması yasaklandı. 1980'lerin başında Monachus monachus üzerine tekrar çalışmaya başlayan Prof. Mursaloğlu, İzmir ili kıyılarındaki bir mağarada Akdeniz Foku'nda anne-yavru-çevre ilişkilerini incelediği çalışmasıyla, türün davranış özellikleri üzerine dünyadaki ilk bilimsel araştırmalardan birini gerçekleştirdi. 1987 senesinde AFAG (Akdeniz Foku Araştırma Grubu) ODTÜ Sualtı Topluluğu (ODTÜ-SAT) bünyesinde bir üniversite öğrenci grubu olarak faaliyete geçti ve Prof. Mursaloğlu'nun ilk elden aktardığı bilgi ve tecrübelerinden de faydalanarak foklar üzerinde çalışmaya başladı.

1990'lı yıllar sadece Türkiye'de değil, Akdeniz Foku'nun tüm yaşam alanlarında en kapsamlı çalışmaların başlatıldığı dönem oldu. Bu yıllarda AFAG ve İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi tarafından yapılan çalışmalarla Akdeniz Foku'nun sorunları, dağılımı ve popülasyon büyüklüğü hakkında güncel bilgiler elde edildi. AFAG'ın İzmir ile ilişkileri de 1990'da başladı. AFAG, Foça Belediyesi, Foça Su Ürünleri Kooperatifi ve Foça Balıkçılar Derneği arasında Akdeniz Foku'nun ve Foça'daki yaşam alanlarının korunması için bir iş birliği başladı.

ULUSAL FOK KOMİTESİ

AFAG'ın Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı ile kurduğu ilişki sonucunda, 1991 yılında bir çalıştay gerçekleştirildi ve "Akdeniz Foku'nun Türkiye'de Korunması İçin Ulusal Strateji" hazırlandı. Bu stratejinin uygulanması için gerekli eşgüdümü sağlamak amacıyla da bir "Ulusal Fok Komitesi" oluşturuldu. Bu geniş katılımlı çalışmaya kıyı belediyelerinden bazıları da davet edilmiş ve sadece Foça ve Taşucu Belediyeleri katılmıştı. Foça Belediyesi fokların ve yaşam alanlarının korunması için oluşmuş yerel kararlılığa da dayanarak Foça'da, AFAG'ın da dahil edildiği bir Foça Yerel Fok Komitesi oluşturdu. Ulusal komitede karar verilmiş olan stratejinin ilk uygulamasının yapılması için bir pilot projenin hayata geçirilmesi fikri ortaya atıldığında da Foçalılar öne çıkarak projenin kendi kentlerinde yürütülmesini istediler.

SAD VE AFAG ETKİSİ

Fon ve proje yürütücüsü arayışları 1993 senesinde sonlandı ve Foça Pilot Projesi, Foça Belediyesi himayesinde faaliyet gösteren Foça Yerel Fok Komitesi ile iş birliği içerisinde AFAG ve DEÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü yürütücülünde hayata geçirildi. 1994 senesinde Sualtı Araştırmaları Derneği'nin (SAD) kurulması ve AFAG'ın da SAD çatısı altına girmesiyle çalışmalar da tamamen SAD-AFAG tarafından yürütülmeye başlandı.

Foça'da Akdeniz Foku'nun ve yaşam alanlarının korunması için yürütülen bu çalışmalarda Türkiye için birçok

ilk gerçekleştirildi. Kıyı sürütme takımları ilk defa Foça'da yasaklandı. İlk yerel yasadışı su ürünleri denetim sistemi Foça'da kuruldu. İlk defa bir deniz koruma alanında zonlama yapıldı. Trol ve gırgır ile balıkçılık sınırları koruma alanı sınırlarına çekildi ve Siren Kayalıkları fokların bekası için insan faaliyetlerine kapatıldı. Foça Özel Çevre Koruma Alanı sınırları genişletildi ve tehlikeli madde taşıyan deniz taşıtlarının ada aralarından geçişleri yasaklandı. Tüm bu kararlara sebep olan önerilerin öncelikle Foça Yerel Fok Komitesi içerisinde tartışılmış ve onaylanmış olması itibarı ile de, Foça, Türkiye'de toplum temelli koruma alanı yönetimi konusunda müstesna bir yer teşkil etmektedir. Foça'da yürütülen bu çalışmalar 1998 senesinde Henry Ford Avrupa Çevre Koruma Ödülleri Jürisi tarafından büyük ödüle layık görüldü.

FOÇA ÖRNEK OLDU

Foça'daki çalışmalar örnek teşkil etti ve önce Batı Mersin kıyılarında ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü (DBE) tarafından ve daha sonra da gene İzmir Karaburun'da SAD-AFAG tarafından yeni projeler başlatıldı. SAD-AFAG ve ODTÜ-DBE Mersin kıyılarındaki çalışmalarını bir süre de ortaklaşa yürüttüler. Türkiye'de Foça'dan sonraki ikinci yerel yasadışı balıkçılık denetim sistemi de SAD-AFAG tarafından Mersin Aydıncık'ta, ODTÜ-DBE, Aydıncık Kaymakamlığı ve Su Ürünleri Kooperatifi ile birlikte hayata geçirildi. Foça'dan sonra İzmir Karaburun ve Muğla Yalıkavak'ta da yerel fok komiteleri oluşturuldu. 1960'larda Prof. Bahtiye Mursaloğlu ile başlayan ve daha sonra onun bilimsel mirasına sahip çıkan SAD-AFAG ile devam eden bu çalışmalar ve bu çalışmaların gerçekleştirilebilme sebebi olan

yerel destek nedeniyle, İzmir Türkiye'de, Akdeniz Foku ve denizel biyoçeşitliliğin korunması konusunda çok önemli bir yere sahiptir. Günümüzde Akdeniz foku birbiri ile genetik alış verişi olmayan 3 alt popülasyon halinde yaşamaktadır. Tüm yaşam alanlarında 750 kadar Akdeniz Foku olduğu tahmin ediliyor.

EN BÜYÜK POPÜLASYON

Akdeniz Foku'nun en büyük popülasyonu başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere Doğu Akdeniz kıyılarında. Sayıları 350-450 civarında tahmin edilen bu fokların en az 100 kadarı Türkiye kıyılarında yaşıyor. Bununla birlikte, özellikle Ege'de Türkiye'ye ya da Yunanistan'a ait bir popülasyondan söz etmek mümkün değil. Mesafeler foklar için uzun değil ve onlar da gezmeyi seviyor. Zaman zaman Lübnan ve İtalya kıyılarında da görüldükleri oluyor. Keza, Kıbrıs kıyıları da foklar tarafından yaşam alanı olarak kullanılıyor. Doğu Akdeniz'deki uzun süreli ve geniş kapsamlı çalışmalar Yunanistan'da Hellenic Society for the Study and the Protection of the Monk Seal (MOM), Türkiye'de ise SAD-AFAG ve ODTÜ-DBE tarafından sürdürülüyor. Her iki ülkede de gerek yerli gerek yabancı başka kişi ve kuruluşlar da zaman zaman araştırmalar yapmışlarsa da, bu üç kuruluş Doğu Akdeniz popülasyonu konusunda yaklaşık 30 senedir kesintisiz sürdürdükleri çalışmaları, türün ve yaşam alanlarının devamlılığını öncelleyen yaklaşımları nedeniyle öne çıkıyor. Moritanya-Batı Sahra kıyılarındaki popülasyon türün tüm nüfusunun nerede ise üçte birini oluşturuyor. Yapılaşmadan ve yoğun insan faaliyetlerinden uzak, Büyük Sahra'nın Atlas Okyanusu ile bulunduğu bu kıyıda 200'den

fazla fok koloni olarak bir arada yaşıyor. Buradaki çalışmaları yerel otoritelerin müsaadesiyle, uzun yıllardır bir İspanyol vakfi olan Fundación CBD-Habitat yürütüyor. Akdeniz Foku'nun bilinen en küçük popülasyonunda, Atlas Okyanusu'nda Portekiz'e ait Madeira Adaları'nda 40 kadar fok yaşıyor. Bu popülasyon uzun yıllardır bir devlet kuruluşu olan Instituto das Florestas e Conservação da Natureza tarafından izleniyor.

TEHDİT SÜRÜYOR

Akdeniz foku popülasyonunun bir artış eğilimi içerisinde olduğu düşünülüyor. Bunda her ne kadar geçmişte doğal nedenlerle önemli oranda azalmış olan Batı Sahra'daki fokların sayısının tekrar artmış olması ve Ege Adaları'nda yeni keşfedilmiş görece kalabalık bir fok topluluğunun etkisi olsa da, fokların bizim kıyılarımızda da eskisine göre daha sık görüldükleri ve daha rahat hareket ettikleri bir gerçek. Bunda, 30 senedir sürdürülen izleme, alan savunma ve kamuoyu bilgilendirme çalışmalarının da katkısı olduğu şüphesiz yadsınamaz. Ancak fokların ülkemiz kıyılarındaki varlıklarının hala tehdit altında olduğu ve bu tehdidin artmakta olduğu da bir gerçek. Akdeniz'de foklar birincil yaşam alanı olarak kayalık kıyıları ve özellikle bu kıyılardaki mağaraları kullanır. Bununla birlikte çok geniş alanlarda beslenirler ve dolayısıyla alçak sahillerde, plajların önünde ve hatta nehir içlerinde de görülebilirler. Her ne kadar son yıllarda marinalar ve liman içlerinde sıklıkla görünür olmuşlarsa da, uyumak, yavrulamak ve yavrularını büyütme için insanlardan uzak, تنها kıyılara muhtaçtırlar. Bu itibarla yapılaşmamış kayalık kıyıların korunması Akdeniz Foku'nun geleceği için hayati önem

taşımaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle foklar tarafından kullanılan kıyı mağaralarına dalış, tekne turu gibi gerekçelerle girilmemesi türün geleceği açısından çok önemlidir. Mağaraların sadece yapılaşmadan değil, insan faaliyetlerinden de titizlikle korunması gerekiyor. Bu arada, sanıldığı aksine, açık suda tesis edilmiş balık çiftlikleri foklar için genel olarak bir tehdit oluşturmuyor. Çiftlik çalışanları ve yatırımcıların büyük kısmı foklarla iyi geçinmeleri gerektiğine inanıyor. Foklar kafeslerin üzerinde yatıyor ve kafeslerin altında besleniyor. Son yıllarda ülkemizde denizde artan tekne sayısı ve insan faaliyetleri yapılaşmamış kıyılarda ve özellikle mağaralar çevresinde ve hatta içerisinde yoğun bir insan

varlığına neden olmaya başladı. Kıyı alanları üzerindeki yapılaşma talepleri önemli ölçüde arttı ve henüz yapılaşmamış kıyılar yatırımcıların odak noktası haline geldi. Fokların kasıtlı olarak öldürülmeleri neredeyse bitmiş ise de, yaşam alanları üzerindeki baskı daha önce hiç olmadığı kadar büyük. Bir doğal alanın yapılaşmayla bozulması sonucunda oluşacak tahribat çok şiddetli ve geri dönüşü de pratikte pek mümkün değil.

YAŞAM SİMGESİ

1999 yılında kaybettiğimiz hocamız Prof. Bahtiye Mursaloğlu bize şöyle derdi: “Foklar çok önemlidir. Onlar doğanın benzin göstergesidir. Eğer bir bölgede fok yaşıyorsa,

orası için hala umut vardır”.

1987 yılından beri Türkiye kıyılarında yaptığımız çalışmalar sırasında edindiğimiz deneyim, bize bu görüşün doğruluğundan daha önemli bir şey öğretmedi. Akdeniz Foku, kıyılarımızdaki denizel yaşamın en önemli simgesi. Akdeniz Foku'nun korunması çabası, yalnızca bir tür için verilen romantik bir savaş değil; balıkçısı, balığı, foku ve diğer tüm bileşenleri ile Akdeniz kıyı ekosisteminin savunulması için verilen bir mücadele. Foklar tükenirse, deniz insanlar için de yaşam kaynağı olma özelliğinden çok şey yitirmiş olacak.

Foça'da 1989-1999 yılları arasında belediye başkanlığı yapan ve görev süresince Akdeniz Fokları'nın korunması için yoğun çaba harcayan Nihat Dirim sürece ilişkin şunları aktarıyor:

Foça'da, Akdeniz Foku'nun korunması kavramıyla 1990 yılında Çevre Müsteşarlığı'ndan gelen yazıyla birlikte tanıştık. Yazı; ODTÜ-AFAG Müsteşarlığı'na yazdığı metni referans alarak Ege ve Akdeniz sahillerindeki ilçe belediyelerini Akdeniz Fokları'nın korunması konulu toplantıya çağırıyordu. Balıkçılarla toplantılar yaptık. Foça'da balıkçılar gözünden durumu saptadık. Ankara'daki toplantıya Foça Belediyesi olarak hazırlıklı gittik. Toplantı sonucunda Foça, Türkiye'deki Akdeniz Foku'nun korunması çalışmalarında pilot bölge seçildi. Foça'nın pilot bölge olmasıyla yoğun bir çalışma başladı. Başta

ODTÜ-AFAG'dan Harun Güçlüsoy ve Yalçın Savaş olmak üzere çok sayıda ilgili insan Foça'ya geldi. Yerel Fok Komitesi kuruldu. Bir yıl sonra WWF, hazırlanan projeye destek verdi. Ardından Yalçın Savaş'ın önderliğinde Foça'da bilimsel çalışmalar, yılın 12 ayında uygulanmak üzere, tahsisli mekanda yürütülmeye başlandı. Akdeniz Foku'nun Korunması Foça Pilot Projesi, “Akdeniz Foku'nu Korumak, Akdeniz'i Korumaktır” sloganıyla Türkiye'de gerçekleşen o yıllardaki en ciddi çevre koruma projesi oldu. Yerel küçük ölçekli balıkçıların, Akdeniz Foku'na zarar vermemesi, barışması; trol ve gırgır balıkçılığına getirilen yeni düzenlemeler; tratanın Foça kıyılarında yasaklanması gibi çok önemli kararlar alındı ve uygulandı. Bu projeyi Akdeniz Eylem Planı (MAP) kapsamında Marsilya'da Foça Belediyesi olarak anlattık. 1998 yılında Dünya çapında verilen Henry Ford Çevre Koruma Ödülü'nü Foça Pilot Projesi kazandı. Bu projeye Foça'da denizin korunması bilinci, başta balıkçılar olmak üzere, her kesimde arttı. Yasadışı balıkçılık azaldı. Askerinden siviline, öğretmeninden öğrencilere kadar geniş bir yelpadeze Akdeniz Foku'nun korunması çalışmaları hakkında brifingler verildi. Ne yazık ki bugün, Foça'da geçmişte yakaladığımız ortamdaki çok uzaktayız. Akdeniz Foku koruma çalışmaları askıya çıkmış durumda. Yasadışı avlanan balıkçılar çoğunlukta. Denizimizi ve çevremizi koruma bilincimiz geriletildi. Akdeniz Foku'nun Korunması Foça Projesi'nin yeniden başlatılması dileğiyle...

Dr.

Ahmet UHRİ

DEÜ Arkeoloji Bölümü

Deniz mutfağına ilişkin kültürümüz ilkçağa kadar uzanıyor. Urla Limantepe kazıları başta olmak üzere yakın çevremizdeki antik yerleşimler, denizden çıkan yiyecekleri soframıza almamızın, günümüzden 6 bin yıl öncesine tarihlendiğini ortaya koyuyor.

Denizden Baban Çıksa Yiyeceksin...

Evet, biz İzmirli İZmir’de böyle deriz ve denizden babamız çıksa yeriz. İmam Şafi’ye ait olduğu söylenegelen bu söz gerçek karşılığını belki de en çok İZmir’de bulur. Denizden baban çıksa ye!...

Deniz kıyısında, liman kültürünün gerçek anlamda yaşandığı bir kent olan İZmir, hem bu kültürün getirdiklerinden yararlanmasını bilmiş, hem de yaşam sanatının nasıl bir şey olduğunu buraya gelenlere öğretmek onları da kendisine benzetmiştir.

İZmir’de balıklar ve diğer deniz ürünleri, kalamar, sübye, ahtapot, kidonya, kara midye, deniz kestanesi her zaman yanında zeytinyağı ile hazırlanmış otlar, rakı ve öğleden sonraları başlayan İZmir’e özgü yerel rüzgârlardan İmbat’ın serinliği ile beraber tüketilir yaz aylarında. Şimdi okuyucuların bir kısmının denizkestanesi yener miymiş dediklerini duyar gibi olduğum için hemen açıklayayım.

Denizkestanesi özellikle Urla, Karaburun, Foça, Ayvalık gibi yerlerde çiğ olarak da yener. Denizkestanesi, denizden çıktığı anda göbek kısmı kesilir, içinde sarımsı, yumurtaya benzer bir kısım bulunur ve bu kısım bir çay kaşığı ile alınır, üzerine zeytinyağı-limon karışımı bir sos dökülür ve yenir. Sadece kirlilikten nasibini almamış kıyılarda yaşayan denizkestanesi istenirse, yine hemen oracıkta, zeytinyağı tenekesinden kesilerek yapılmış teneke üzerinde ateşte kızartılarak da tüketilebilir.

TRATA İLE GELEN

Çocukluğumun İnciraltı plajı kıyılarında trata çeken balıkçıların yanında babamla beraber yediğimiz değişik deniz ürünleri sayesinde denizin ne derece bereketli bir kaynak olduğunu anladığım için kendimi şanslı sayıyorum. Ağdan çıkan balıkların satış değeri olanlar, yani sardalya, barbun/barbunya, zargana, istavrit gibileri kasalar içine toplanıp hemen orada peygamber pazarlığı denilen yöntemle, yani balıkçıların reisinin avuçlarına doldurup kesekâğıdına koyduğu kadarıyla satılırken, geriye kalan ve ağa takılmış sübye, kayabalığı gibi ürünler balıkçıların kendilerine kalırdı. Çocukluğumda daha naylon poşet gündelik yaşantıya girmemiş olduğundan balıklar eski gazetelerden yapılmış kesekâğıtlarına konulur ve elbette o kâğıt torba eve ulaşana dek balıkların suyuyla parçalanır, her tarafımız balık kokar şekilde eve ulaşırdık.

KANARYAYA SÜBYE

Neyse, gelelim bir diğer az bilinen ürüne, yukarıda adını andığım sübyeye, bir başka deyişle mürekkep

balığına. Kalamardan daha az lezzetli olmakla birlikte, ayıklandıktan ve evdeki kanaryalara verilmek üzere sırtındaki kabuk çıkarıldıktan sonra, düdüklü tencerede haşlayıp, dilimlenerek ister zeytinyağı-limon, rendelenmiş soğan, ince kıyılmış maydanozla hazırlanan karışımla birlikte yenilir, istenirse nohutla birlikte pişirilerek yemeği yapılırdı. Aynı şekilde ahtapotu da nohutla birlikte düdüklüde pişirirlerdi çocukluğumda. Doğaldır ki, bu yemekleri balıkçılardan öğrenirdik. Bu arada ekonomik değeri olmadığı için satılmayan ve balıkçıların kendilerine ayırdıkları kayabalığının ise çorbası yapılırdı.

İLKÇAĞDAN BU YANA

Aslında denizden gelen ürünlerin isimlerine bakılacak olursa, deniz ürünü kültürünün kökleri de biraz anlaşılır. Türkçe’de rastlanılan ve hemen hepsi Türkçe dışında dillerden gelen balık adları, aslında bu kültürün çok daha eskilere gittiğinin göstergesidir. İsimlerin büyük çoğunluğu Yunanca, az bir kısmı da İtalyanca ya da Latince’den Türkçe’ye geçtiğine göre İzmir ya da diğer deniz kıyısı kentlerde yaygın

olarak tüketilen deniz ürünlerine dayalı mutfak kültürü bu kıyıların, kökleri İlkçağlara hatta daha eskiye dayanan kültürleriyle ilgilidir. Zaten Urla/Limantepe, Kemalpaşa/ Ulucak, Aliağa/Ege Gübre gibi tarihöncesi dönemleri aydınlatan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan kavkılar ve bazı balıklara ait kılçıklar bu kültürün günümüzden 6000 yıl öncesine hatta daha da eskiye gittiğinin kanıtlarıdır. Zaten insanoğlunun balıkçılık serüveni olasılıkla Paleolitik çağlara kadar geriye gidiyor olmalı. Bu çağlarda olasılıkla ilk aletlerden olan taştan ya da kemikten yapılmış zıpkınlara değişik kazılarda rastlanılmakta. Ancak, ilk avlananların balıklar değil, bir kayaya yapışık duran midye türü kabuklular olduğunu tahmin etmek de güç olmamalı. Elbette bu avcılık değil, toplayıcılık olarak adlandırılmalı. Zıpkın, daha sonra olasılıkla olta ve en son da ağ, balıkçılık için insanoğlunun icat ettiği yöntemler arasındadır.

İSİMLERİN KÖKLERİ

Yazının henüz kullanılmadığı tarihöncesi dönemlerde balık ve diğer ürünlerin her birine ne ad verilirde bilemeyiz ama daha sonraki dönemlerde, özellikle Helenistik dönem ve sonrasında olasılıkla bugünkü adlarına benzer adların kullanılmış olabileceğini söylemek yanlış sayılmaz. Şimdi bu yazılanları örneklemek gerekeceğinden bazı balık ve deniz yumuşakçalarının adlarının kökenine bakalım. Ahtapot en bilinen örnek Octo + Podos, yani sekiz kollu anlamına gelen Yunanca sözcüklerden geliyor. Ya da Orfoz (Serranus gigas) Yunanca Orfoz sözcüğünden aynen Türkçe’ye geçen bir balık adı, keza Orkinos Yunanca’dan Türk diline geçme. Hatta bir adım ileri giderek balık avlamak için kullanılan oltanın

İtalyanca “volta” sözcüğünden Yunanca’ya “bolta” olarak geçtiği, buradan Türkiye Türkçesi’ne volta, olta, holta olarak geçtiğini Hasan Eren’in Türk Dili’nin Etimolojik Sözlüğü’ne dayanarak belirtmek olası.

MİDYE

Bir başka ilgi çekici örnek, Kidonya’dır. Kidonya bir deniz kabuklusu, daha doğrusu İzmir çevresinde kum midyesine verilen bir diğer ad. Çok sonra, ihracatı başlayınca Akvadis adını alan ve İzmir Körfezi’nin kumluk yerlerinde özellikle Diyarbakır’dan göçmüş vatandaşlarca son derece güç koşullarda çıkartılan bu kabukluya biz çocukken kidonya derdik. Hemen unutmadan eklemeli midye dolma için kullanılan kara ya da siyah midye toplama ve dolma yapma işini Giritli komşularından öğrenip midye dolmayı bugünkü haline getirenlerse Mardinliler. Kidonya’ya dönecek olursak, çocukluğumda İnciraltı Plajı’nda bu midyeyi bir karış su içinde kumu kazarak çıkarır, tenekte üzerinde, olduğu gibi, içindeki deniz suyuyla pişirir ve kabuklar kendiliğinden açılınca ortaya çıkan o, iştah açıcı

iç kısmı hemen yerdik. Hatta çiğ bile yenirdi. İşte bu kabuklunun adı Rum balıkçılardan Türkler’e kalan bir miras olarak kidonya idi. Ancak kidonya sözcüğünün Yunanca’sı ilginç, Ayva Ağacı anlamına geliyor ve eski Yunanca’da “kydonea” olarak yazılıyor. Hatta Ayvalık ilçesi yakınlarındaki adalardan birinin eski adı da Kidonya. Aynı şekilde Girit’in Hanya kentinin eski adı da Kidonya. Hani şu Hanya’yı Konya’yı anlatmaya çalışan deyimdeki Hanya. İşte böyle İzmir’de denizden çıkan ve çipura, trança, sardalya, levrek, barbun ve benzeri balıklar gibi ekonomik değeri olmayan ya da kabuklu olduğu için tercih edilmeyen, ahtapot, mürekkep balığı, midye gibi ürünlerin öyküsü. Ne demiştik yazıya başlarken;

Denizden baban çıksa yiyeceksin...

Adnan ÇOBANOĞLU

Çiftçiler Sendikası Genel
Örgütlenme Sekreteri

Şehrimiz ve çevresinde binlerce yıldan bu yana üzüm yetiştiriliyor. Asmalarımızın ünü sınırlar ötesine uzanıyor. Üretiminden hasat sonrası işlenmesine kadar her bir aşaması ayrı bir ritüel içeren bağlarımızda şimdi şenlik zamanıdır; çünkü şimdi bağbozumu vaktidir.

Dionysos Aşkına

Bağcılık tarihi Anadolu tarihi ve uygarlıkları ile iç içedir. Anadolu'da M.Ö. 2000 yıllarda büyük bir uygarlık kuran Hititler döneminde günümüze ulaşan birçok arkeolojik buluntuda; kaya resimlerinde ve heykellerde üzüm ve şaraba ait figürler bol miktarda yer almakta ve o dönemde bağcılığın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Üzüm ve asma konusundaki araştırmalar gösteriyor ki Hititler bağcılığı Anadolu'da daha önce yaşamış halktan öğrenmişlerdir. Ancak Hitit kanunlarında bağların ve ürünün korunmasına yönelik özel hükümlere yer verilmiş olması asma ve bağcılık tarihinde Hititleri öne çıkartır.

Asurlular da şarapçılık konusunda çok ilerlemiş, kuru üzüm ve şarabı ürettikleri yerlerden başka yerlere taşıyarak ticaretini de yapmışlardır. Taze ve kuru olarak tüketilen, şarap yapımında kullanılan bir meyve olan üzümün M.Ö. 6000'den sonra kültüre alındığı düşünülmektedir. Toplu halde bulunan üzüm çekirdeklerinin karbon testi ile 10 bin yıl öncesine ait olduklarının belirlenmiş olması şarabın 10 bin yıl önce bile üretildiğini göstermektedir.

Arkeologlar, jeologlar ve tarihçiler Türkiye'nin güney doğusundan başlayan, güneyde Ürdün, Suriye ve

Irak'ı da kapsayan, doğuda İran'ın güney kısımlarındaki içine bölgeyi yerleşik köy hayatının ilk başladığı, hayvanların ilk evcilleştirildiği, bitkisel ürünlerin ilk kültüre alındığı yani tarımın ilk başladığı yerler olarak ifade etmişlerdir ve bu bölgenin görüntüsü aşağıya doğru hilal şeklindedir. O nedenle "Bereketli Hilal" adı verilmiştir. Jeolojik ve arkeolojik araştırmalara göre asma günümüzden binlerce yıl önceden beri dünyanın birçok yöresinde yetişmektedir. Bu nedenle asmanın anavatanı ile ilgili farklı görüşler olmasına rağmen çeşit zenginliği göz önüne alınarak bağcılık kültürünün Anadolu'da başladığı, Hazar Denizi'nin güneyi, Kafkasya ve Kuzey Doğu Anadolu yöreleri ("Küçük Asya" diye tabir edilen bölge) asmanın anavatanı olarak kabul edilmektedir. Yani Bereketli Hilal diye tabir edilen bölge ile kesiştiği yerleri vardır ama daha çok onun kuzey komşusudur.

BEŞ BİN YILLIK ÇEKİRDEKLER

Arkeologlar Bornova'daki Yeşilova Höyüğü ve Yassitepe Höyüğü'nde yakın zamanda yaptıkları arkeolojik kazılarda elde ettikleri bulgularla İzmir'deki yerleşik yaşamın binlerce yıl öncesine dayandığını söylemektedir. Özellikle Yassitepe Höyüğü'nde 5 bin yıllık üzüm çekirdekleri bulunmuştur. Bu üzüm çekirdeklerinin (şimdilerde neredeyse yok olan) Bornova Misket Üzümü'ne ait olduğu tahmin edilmektedir. Gene, arkeolojik kazılarda üzerinde üzüm, şarap kabı, vb. resimlerin olduğu paralar Bergama, Aliğa ve Dikili, Bozcaada, Çeşme, Karaburun ve Seferihisar'da bulunmuştur.

ÇEŞME'DE BAŞLADI

Batı Anadolu'da Gediz ve Menderes Irmakları arasındaki bölgede M.Ö. 7. yüzyılda Frigler ve Lidyalılar'ın devlet kurdukları ve en önemli tanrılarının doğa tanrıları Kybele, Artemis ve Dionysos olduğu bilinmektedir. İnançlarına göre Tanrı Dionysos ormanlarda vahşi hayvanlarla yaşamaktaydı ve aynı zamanda şarap, bitki ve tarım tanrısıydı. Ancak genel olarak Batı Anadolu'da bağcılığın yayılışında Hititlerin Anadolu'dan Girit ve Ege adalarına göç ederek Minos uygarlığını (M.Ö. 2200–1400) kurmalarının etkisi olduğu kabul edilir. Bunun yanı sıra o dönemde ülkeler arası ticaret ağırlıklı olarak deniz yoluyla olmaktadır. İzmir, Çeşme, Foça bu ticaretin en önemli limanlarından. O dönemde deniz ticaretinin kontrolünü de Yunanlılar ve Fenikeliler ellerinde bulundurmaktadır. Şarap da önemli ticari mallardan birisi haline gelmiştir. Ege Bölgesi bağcılığın geliştiği bir bölge olmuştur. Bu nedenle en eski şarap işliğinin Çeşme'de bulunması şaşırtıcı değildir.

GELENEKSEL MİRAS

Üzüm bağları düz araziler yerine özellikle yamaçlara kurulur ve toprak, dolayısıyla asmalar ihtiyacı olan suyu yağan yağmurdan karşılardı. Kesim zamanında komşular birbirine yardımcı olurdu. Üzümü kurutmak için arazinin iyi güneş alan bir boşluğu sergi yeri olarak hazırlanırdı. Otlar biçilir, yer düzleştirilir, çamur haline getirilmiş toprakla sıvanır, önce bu sıvanmış toprak kuruyup zemin sertleşir sonra kurutulması için üzümler serilirdi. Daha sonraları üzüm hızlı kurusun diye küllü sulara bandırılmaya başlandı. Daha da sonraları kısa adı “Potasa” olan “Potasyum Karbonat”, az miktarda zeytinyağı ve su ile karıştırılıp üzümler bu karışıma bandırılarak sergi yerlerine serilmeye başladı. Pekmez yapımı genellikle birkaç komşunun bir araya gelerek yaptığı bir faaliyettir. Üzümlerini teknede ayaklarıyla ezerler ve suyunu süzüp kaynatırlar. Tabi kaynatırken içine “pekmez

toprağı” katılır, kaynatılırken çıkan köpük kevgirle alınıp atılır, tortuları ise dibe çöker. Tortunun üstündeki iyice kaynamış ve koyulaşmış olan sıra pekmez olarak karşımıza çıkar. Bazı üreticiler şırayı tam koyulaştırmadan tepsilere döküp ayrıca güneşte de bir süre bekletirler. Şaraba gelince: üzüm gene teknelerde sıkılır, içi sırlı toprak küplere veya testilere konulup üstü bez ile örtülüp karanlık bir odaya konup üzümün ilk fermantasyonu sağlanırdı. Bir müddet sonra süzülüp posası atılır gene aynı yöntemle fermantasyonu devam ettirilirdi. Kimileri bu ikinci fermantasyon sırasında doldurduğu içi sırlı testileri toprağa gömüyordu. Gerek küplerde, gerekse testilerde fermantasyonu gerçekleşen şıralardaki tortularda bu kapların dibine çökerdi. Deniz nakliyesi sırasında kullanılan amforaların sivri dipli olmasının nedeni de bu tortuların kabın dibine çökmesi ve tüketme esnasında tortuların şaraba karışmasını kısmen

engellemesidir. Tabi daha sonraları şarap yapım kapları ve yöntemleri de farklılaştı, gelişti. Geleneksel anlamda evde veya bağında şarap yapanlar için değişmeyen tek şey üzüm şırasına fermantasyonu kolaylaştırsın diye herhangi bir kimyasal katmamalarıdır. Üzümlerin üzerindeki toz ve buğu yani doğanın oluşturduğu bakteriler şıranın fermantasyonu için gerekli mayayı üretir. Osmanlı döneminde kuru üzümünden yapılan şaraplarında denizaşırı ticarete önemli yer tuttuğu söylenir. Ancak şimdilerde kuru üzümünden yapılmış şaraplar gerek üreticiler tarafından, gerekse de içiciler tarafından pek bilinmez. Bir nevi unutulmuş tatlardandır.

ESKİYE ÖZLEM

Bağ sahibi olan insanlar için üzüm bağları umutlarının güvencesi demektir; çocuğunu okutabilmek, nişan ve düğünlerini yapabilmek,

inşaatlarını tamamlayabilmek, çocuğuna iş kurabilmek için güvenceydi. Bütün bunlar ve daha başka birçok şey üzüm hasatını beklerdi. Çocuğunu sevindirecek yeni giysiler alabilmek bile... Ama şimdi öğle mi? Bazı üreticiler bağlarını bile köklüyor üzüm para etmiyor, masrafını zor çıkartıyor diye.

İZMİR GENELİNDE YAYGIN

Efemçukuru, Kemalpaşa, Torbalı, Menemen, Urla, Seferihisar, Menderes, Karaburun, Foça, Buca İzmir'in hemen hemen tüm ilçelerinde üzüm bağları var. Üzüm ovada da yetişir, yaylada da, düz arazide de yetişir, bayır aşağı arazide de... Önemli olan arazinin bulunduğu coğrafi duruma göre çeşit ve anaç seçebilmektir. Temel şart bölgenin iklim ve toprak faktörleri ile asmanın çok iyi uyum içinde olmasını sağlamaktır. Toprağın yapısına, iklimsel özelliğine, sulama suyuna erişim olanaklarına vb. göre anaç ve çeşit belirlenmesi ve bunlara uygun asma terbiye sistemi yapılarak bağ tesis edilmesi üreticinin beklentisine uygun bir sonuç çıkma olasılığını yüksektir.

ASMA KÜLTÜRÜ

Bağcılık denince ilk akla tabii ki üzüm ve üzümden elde edilen ürünler geliyor, ama asma sadece üzüm demek değildir. Aynı zamanda mutfak kültürünün de bir parçasıdır. Asma yaprağından yapılan sarmalar Anadolu mutfağının en önemli vazgeçilmezlerinden birisidir. Ama ne yazık ki gıdayı kontrol etmek isteyen küresel şirketler halkların mutfak kültürünü, damak tadını değiştirmek için her yolu denerler. Benim çocukluğumda bağlarda koruk oluşmaya başladığında kahvehanelerde şekerle tatlandırılmış koruk şerbeti satılırdı, sofralarda pilavın yanında üzüm hoşafı bulunurdu. Sabah kahvaltılarında tarhana çorbası kaşığına taze üzüm tanesi eklenirdi. Tarımsal üretim alanlarının çoğunluğunun üzüm bağlarından oluşması üzüm memleketi olmaya yetmiyor. Üzüm memleketi olmak aynı zamanda böylesine bir kültürel bütünlüğü de içeriyor. Şimdi bu tatlar unutuldu. Bugün koruk şerbeti veya üzüm hoşafı yerine fabrikalarda tatlandırıcılardan yapılmış gazlı içecekler sofraları süslüyor. Kahvaltı da pekmez yerine

kalorisi az(!) diye tatlandırıcılardan yapılmış yiyecekler tüketiliyor. Kısacası üzümün beraberinde getirdiği yemek kültürü örseleniyor. Üzüm memleketi olma özelliğinden uzaklaşıyor. Peki geriye dönüş mümkün mü diye sorulacak olursa, tabii ki mümkün. Yeter ki siyasi iktidarlar DTÖ, AB vb. örgütlerin dayatmalarından uzak bir tarım ve gıda politikası uygulamayı hedeflerine koyarak hareket etsinler.

YETMİŞ BEŞ BİN AİLE

Ege Bölgesi'nde yaklaşık olarak 75 bin çiftçi ailesi bağcılıkla geçinmektedir. Bu da yaklaşık 300 bin kişi demektir. Mevsimlik tarım işçilerini, üzüm işleme tesislerindeki çalışanları, şarap ve alkol fabrikalarındaki çalışanları vb. de ilave edersek bu sayı katlanarak çoğalır. Türkiye'deki üzüm üretiminin neredeyse yüzde 50'si Ege Bölgesi'ndedir, kuru üzüm üretiminde bu oran daha da yüksektir ve yüzde 90 civarındadır. Ege Bölgesi'nde ağırlıklı olarak sofralık üzüm yetiştirilir, neredeyse üretilen üzümlerin yüzde 80-85'i sofralık olarak yetiştirilir.

ÜNLÜ ALPHONSE

Dünya’da 10 bin üzüm çeşidinin olduğundan bahsedilmekte. Bu üzüm çeşitlerinin bin 500 kadarı Türkiye de bulunmaktadır. Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü’nde 1965 yılında, "Türkiye Asma Genetik Kaynaklarının Belirlenmesi, Muhafazası ve Tanımlanması Üzerinde Araştırmalar" projesi kapsamında "Milli Koleksiyon Bağı" kurulmuş ve o günden bu yana bin 439 yerli üzüm genotipi belirlenerek korumaya alınmıştır. Ancak Türkiye de bulunan bu üzüm çeşitlerinin 50-60’ı pazar için yaygın bir şekilde üretilmektedir. İzmir’lilerin, "Kavacık üzümü" veya "Enfes üzümü" diye bilinen üzüm tüm dünyada ve Türkiye’de de aslında, "Alphonse" üzüm çeşidi adıyla bilinir. Farklı üzüm asmalarının melezlenmesiyle 19. Yüzyıl’da Fransa da yetiştirilmeye başlamıştır. Türkiye’ye de oradan gelmiştir. Dünyanın ve Türkiye’nin farklı bölgelerinde de bu üzüm çeşidi yetiştirilir. Coğrafi koşullar, toprağın özellikleri, çevresindeki doğal kokular üzümlerin kalitesini etkileyen en önemli faktörlerdendir. Asmalar bu özellikleri bünyelerine alarak üzümlerin tat ve aromasını oluştururlar. Kavacık’ın coğrafi özellikleri, florası ve toprak özellikleri nedeniyle burada yetiştirilen Alphonse çeşidi üzümler yenildiğinde, damakta diğer bölgelerde yetişenlerden çok daha farklı tatlar bırakırlar. Kavacık’ta yetiştirilen Alphonse’nun insanlarda yarattığı bu tatlar yüzünden "Enfes üzümü" adı yakıştırılmıştır. Bölgenin bu ayırıcı özelliğiyle de diğer bölgelerdeki Alphonse ayırt edilebilmesi için "Kavacık üzümü" adıyla anılır olmuştur.

BİR ŞENLİKTİR HASAT

İzmir ve yakın çevresinde hasat zamanı eskiden Temmuz 15 gibi başlar Eylül 15 gibi bitirdi. Çünkü belli başlı bir- iki çeşit üzüm yetişiyordu, üzümlerin olgunlaşma dönemini geciktirecek teknikler fazla bilinmiyordu. Şimdi ise piyasaya üretim için yetiştirilen çeşitler arttı. Haziran 15’den itibaren kesilmeye başlayan erkenci çeşitler var. Veya Ekim ayında yani geç olgunlaşan çeşitler var. Olgunlaşma sürecini geciktiren teknikler var. Ancak şunu söyleyebiliriz sofralık üzümlerin en yoğun olarak hasat edildiği dönem eskisi gibi Temmuz 15, Eylül 15 arasındadır diyebiliriz. Şaraplık üzüm çeşitlerinin hasadı içinde Ağustos 15- Eylül 15 arası tarihler verilebilir. Çocukluğumda yaz geldi mi bağı olanlar bağlarına göçmek için hazırlık yaparlardı. Bağda "kulesi" (bağ evi) olmayanlar çardak kurarlardı. Çoluk çocuk bağa göçülürdü. Şehirde kalıp elektrik lambası kullanma yerine gaz lambası kullanmayı yeğlerdi. Bunu sadece ürünlerini korumak için değil doğayla iletişim kurmak, doğanın esintisinden yararlanarak serinlemek için yaparlardı. Haziran ayı geldiğinde bağa göçmek, geceleri bağ komşularıyla buluşmak geleneksel bir kültürdü.

BAĞBOZUMU ŞENLİKLERİ

İzmir’de Buca’da, Urla’da Kavacık’ta, Karaburun’un Ovacık, Kösedere Köyleri’nde, Selçuk Gökçealan Köyü’nde, Manisa’nın bazı ilçelerinde "Üzüm Festivali" adı altında bağbozumu şenlikleri yapılır. Bunlardan bazıları belediyelerin, çok azı da doğrudan üreticilerin örgütledikleri şenliklerdir. Hepsinde ortak olan özellikler ise üreticilerin ürettiği üzümler arasında yarışma yapılması, sanatçıların sahne

alması, türküler söylenmesidir. İzmir açısından ele aldığımızda bağ bozumu şenlikleri yapılan bölgelerin çoğu geçmişte yoğun olarak üzüm üretimi yapılan ama zaman içinde bu özelliğini kaybetmeye üzüm ve üzüme bağlı kültürden uzaklaşmaya başlamış yerlerdir. İşte bu şenlikler bir parçaya olsa geçmişle bağ kurmamızı sağlıyor, atalarımızın doğayla barışık yaşadığını hatırlatıyor. Örneğin Buca ilçesi yüzyıl kadar önce deyim yerindeyse dağın, taşın zeytinlerle, şaraplık ve sofralık bağlarla kaplı olduğu bir yermiş. Osmanlı’nın son dönemleriyle, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde Bağcılık kültürüne uygun bir yaşam varmış. Yaz geldi mi Buca’da arazisi olup, İzmir’in sıcağından kaçmak isteyenler Buca’daki arazilerine göçerlermiş. Buca Belediyesi’nin amblemi bile çekirdeksiz üzümdür. Şimdi ise o bağ alanlarında apartmanlar var. Bağ alanlarının apartman olduğu yerlere Çeşme, Bornova, Balçova, Narlıdere, Karşıyaka, Mersinli gibi yerleri de ekleyebiliriz.

MUTLU OLMAK İÇİN

Toprakla uğraşmaktan zevk alıyorlarsa ve kendi ürettikleri ürünleri yemenin ve içmenin ayrı bir mutluluk vereceğine inanıyorlarsa hiç durmasınlar, kendi asmaları ve bağları için emek vermeye başlasınlar. Büyük zevk alacaklardır. Ama üzüm üreticiliğinden çok para kazanacakları beklentisi varsa hiç adım atmasınlar. Çünkü birçok üretici için hasat sonrası eline geçen para aileleri ile birlikte harcadıkları bir yıllık emeğin ücret olarak karşılığı bile değildir.

Fotoğraflar: Emirali Kokal

Serap Çiğdem ŞAHİN
Ratip Ozan AKDENİZ
Murat KÜÇÜKARSLAN

(Agora Minör Müzik Grubu Sanatçıları)

2017 yılında UNESCO tarafından, “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi”ne alınan Rembetiko, Batı Anadolu’dan başladığı yolculuğunda, şimdi dünyanın dört bir yanında yankılanıyor.

Rembetiko ve İzmir’deki Kökleri

Bugün buzukinin tınlarının belirleyici olduğu, bir müzik türü olarak bilinen Rembetiko’nun ele avuca sığmayan çokkültürlü tarihi bize derinlikli bir tablo sunuyor. Rembetiko kelimesine ilk defa yazılı olarak 1910 İstanbul baskısı olan Orfeon Record’dan çıkma, “Estudiantina Greque- Aponia” isimli plakta rastlanır. İkinci bir Rembetiko kelimesi ise Favorite Record etiketli “Samatyalı Yangos Psamatyanos” un sesinden, “Tiki Tiki Tak” isimli şarkının plağında görülür. O dönemde Rembetiko diye anılan şarkılar daha çok ortak

kültürün ve birarada eğlenme anlayışının oluşturduğu halk şarkıları olarak karşımıza çıkıyor. Stelyo Berber 1920’lerin sonuna kadar Rembetiko kelimesinin hafif bohem kültürü anlatan şarkılar için kullanıldığını, daha sonra alt kültür ve haşhaş tekkeleri ile özdeşleştiğini söyler. Atina, Selanik, İzmir, İstanbul gibi kozmopolit şehirlerde 19. yüzyıl sonları veya 20. yüzyıl başlarında ortaya çıktığı düşünülen Rembetiko, günümüze dek savaşlar, göç, sansür, yasaklar gibi bir dizi badire atlatır, bunlar sonucu gerçekleşen kültürel değişimlere ayak uydurur. Erken

dönem örneklerinde alt sınıfların yaşayışlarını, umutlarını, hayallerini, hayal kırıklıklarını yansıtır. Mübadele ile birlikte Anadolu’dan göç eden ve Küçük Asya’dan gelenlerin toplandığı Pire’de yankılanmaya başlar. Yerinden yurdundan edilenlerin, sıla hasreti çekenlerin müziği, Yunanistan’da yüzünü batıya dönmüş elitlerce “doğulu”, “Türk işi”, “avam” bir kültür olarak yaftalanır ve zararlı görülür. Ancak Rembetiko popüler kültürde karşılığını öylesine bulur ki, zamanla “Yunan” kimliğini inşa eden temel bir öge olarak tanınlanmaya başlanır. Günümüzde Rembetiko, çıkışındaki konumunun tam aksine eğitilmiş orta ve üst tabaka tarafından kucaklanan büyük ölçüde nostaljik sayılan bir müzik.

“Dümbelekler gecikmez, gitarlar, mandolinler,
Kanunlar ve kemanlar- eksik değil onlar da-
Ve kısık bir sesle gramofon bazen keyifler salar konisinden
O zaman daha da ateşlenir kırların patirtisi ve eğlence
Ve keyif ulaşır taa bulutlara kadar...
Karşılama başlar- isteyen istediği her dansı yapar orada-
Her türlüünü, kibar- yerli-çiftetelli, zeybek, kasap havası...
El çırparak tempo tutulur
Ve sevinç o kadar taşar ki sıkıntılar söner
Amaneler yankılanır, şarkılar ve kantatlar
Hep bir ağızdan söylenir şarkıcılarla.
Bunca zenginliğin yanında Rebetikolar da eksik değildir elbet.”

Sokratis Prokopyu
Çeviren: Yılmaz Okyay

İZMİR MÜZİĞİ

İzmir Rumlarının Müziği

1900-1922 kitabının yazarı araştırmacı Aristomenis Kaliviotis Rembetiko'nun temelinde varlığını gösteren geleneksel İzmir müziğinin, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da, 1922'den sonra da özellikle Yunanistan'da yaygınlaştığından bahseder. İzmir 1900'lerin ilk çeyreği boyunca çeşitli kültürlerin, halkların ve dinlerin bir arada yaşadığı önemli bir ticaret şehriydi. Doğu ve Batı arasında gidip gelen tüccarların, gezginlerin uğradığı önemli bir limandı. Şehirde, Türkler, Rumlar, Ermeniler, Museviler, Levantenler, Rumenler, İtalyanlar, İranlılar yoğunlukta olmak üzere birçok farklı toplum yaşardı, etnik yapıya göre farklı mahallelerde oturuldu. Kaliviotis bu mahallelerin sınırları geçilmez gettolar olmadığını ve insanların ticaret merkezlerinde, limanlarda, eğlence alanlarında bir araya gelerek kaynaştığını belirtir. Tüm bu halklar geleneksel müziklerini icra ederken üst tabakalarda Batı Avrupa müziğinin etkisi belirgindi. Kaliviotis'in deyişiyle gelişimi 1900'lerde doruk noktasına ulaşan İzmir'in kendine has karakteri olan müzik ve eğlence hayatı bu zenginlikten payını almıştı. Dolayısıyla Anadolu'nun eski zamanlarından gelen bir kültür birikimi ile Batı ve Doğu'dan gelen insanların getirdikleri farklılıklar ve onların zevklerine yönelik kültürel üretimler özel bir sentez oluşturdu. İzmir'de üretilen ve duyulan müzikler tam da bu sentezin göstergesiydi.

*1900'lerin başından bir kartpostalda
İzmir Limanı*

KAFE ŞANTAN

KAFE AMAN

Kıyı kesimlerde bulunan Kafe Şantan'larda Batı müziği; arka mahallelerde Kafe Aman'larda ise daha çok Anadolu ve Doğu tınıları duyulurdu. Bunlarla birlikte tiyatrolarda, operalarda önemli eserler seslendirilirdi. Christina Tappi bahsi geçen dönemde İzmir'in müzik hayatını ve santur geleneğini incelediği çalışmasında, müzisyenlerin hem Avrupa hem de Anadolu'nun müziğini çok iyi bildiklerini çünkü her müşteriyi memnun etmekle yükümlü olduklarını söyler. İzmirli müzisyen Angela Papazoglou'nun şu sözleri bunu destekler niteliktedir ve şehrin yoğun sanatsal ve müzikal aktivitesine ışık tutar: "Rebetikadan tüm Avrupalı şarkılara kadar her şeyi çalardık. Tüm operetler. Dimotika (Halk müziği), Kleftika (Attika ve Mora bölgesinden bir müzik türü), Kritika (Girit havaları), kalamatiana (Kalamata Havaları), Thrakiotita (Trakya havaları), gianniotika (Yanya bölgesine özgü müzik), kavalier danslı, valsli, Brahms danslı, serenatlar ile konserler... Hepsini çalardık. Ve operalardan bazı parçaları. Her müşteriyi memnun edelim diye her çalışmadan bir parça biliyorduk. İbranice, Ermenice ve Arapça da çalardık. Biz kozmopolittik". Kaliviotis kafelerde Rum

müzisyenlerin, Ermeni çalgıcıların ve çingene dansçıların Doğu Akdeniz'i temsil eden bir seyirci önünde bir arada olduklarını söyler.

MÜZİK HER YERDE

Tappi'nin çalışmasında İzmir'de müziğin oldukça çeşitli yerlerde çalındığından bahsedilir: Sokaklarda, hanlarda, kahvehanelerde, evlerde. Araştırmacı Georgelin İzmir'de birçok taverna olduğunu hatta bir bölgeye tavernalar bölgesi dendiğini belirtir (O günden bugüne birçok yer ve isim değiştiğinden bu bölgenin tam olarak neresi olduğunu kestirmek zor). Tappi eğlence mekanlarının bulunduğu semtleri şu şekilde sıralar: Burnova banliyöleri, Bourja, Kukloutza, Sevdikioi, Nymfaio, kıyı Kordelio ve Karantina, Karataşı, Gültepe ve Kokargiali. Çalışmada ayrıca ana eğlence mekanlarından birinin "Tsalkitzimbasi" veya "Tsalkitsimbasi" (Çalgıcıbaşı Kahvesi olarak okunabilir. Müzisyenlerin toplandığı bir eğlence mekanı) kafesi olduğunu bildirmiştir.

İZMİR HALK ŞARKISI

Bu çokkültürlü eğlence hayatının ürünü olarak İzmir'de Smyrneiko (Smyrnaean) olarak bilinen yerel bir müzik türü oluştu. Sınırlarını belirlemek son derece sıkıntılı olsa da bu müziğin kendine has özellikleri bulunduğu açık...

Türkçe, Rumca, Arapça, Arnavutça, Romence, Ermenice türküler, halk şarkılarının iç içe geçtiği Smyrneiko'da diller arası bir geçişkenlik de mevcuttu ve ses icracıları bu dilleri aktif konuşan ve söyleyen kişilerdi. Bir şarkının içinde Rumca, Türkçe ve Arapça sözcükleri duymak mümkündü. Bunun en bilindik örneği 1912 yılında Favorite Record tarafından İzmir'de kaydedilen Giorgos Tsanakas ve Lefteris Menemenlis'in birlikte seslendirdiği Tha Spaso Koupes isimli bir İzmir halk şarkısıdır. Smyrneiko ayrıca dörtlüklerin, manilerin doğaçlama bir şekilde, başlarında uzun

amanlar ile makamsal olarak ses sanatçıları tarafından icra edildiği "Amane" denen bir türü de içinde barındırırdı. Uzun amanların ve bol namelerin duyulduğu eserlerde erkek sesleri üst perdelerden kadın seslerine yakın bir şekilde içli ve acılı bir şekilde yükselirdi. Tıpkı Anadolu'da hala duyduğumuz sözlü gelenekten gelen ağıtlar, uzun havalar ve gazeller gibi. Doğuya özgü bu makamsal söyleyişle batı çalgılarıyla çalınan armoniler birlikte duyuluyordu. (Giorgos Tsanakas'ın sesinden Minore Manes, 1909 İzmir kaydı ve Petros Zounarakis'in sesinden Smirneiko Minore, 1909 İstanbul kaydı bunun karakteristik

örneklerindedir.) Bu şarkılar Estudiadina adı verilen müzik ekiplerince icra edilirdi. Kunadis ve Papayoannu'nun belirttiğine göre bu müzik topluluklarının üyeleri sabit değildi. Topluluğun bileşenleri ve kişileri eğlence merkezlerinin ve bu müzik ekiplerini kiralayanların isteklerine göre değişirdi. Bu sayede Ramazan eğlencelerinden Meryem Ana yortusuna dini anma günleri, kutlama ve bayramlarda, panayırılar, düğünler ve özel davetler gibi her türlü toplantıda yer alabilirlerdi. Müzik topluluklarının yapısında meydana gelen değişimin bir başka nedeni ise bu toplulukların yeni müzisyenler yetiştirmesi ve performanslara çıkarmasıydı. Rembetiko şarkıları tam da bu sözlü geleneğin uzantısı ve usta çırak ilişkisi ile ilerleyen müzikal aktarımın bir ürünü. Tüm bunlarla birlikte dönemin İzmir'inde duyulan çalgılar da bir o kadar çeşitliydi. Bu çalgılar çeşitli belgelerde keman, santur, kanun, dümbelek, ud, gitar, mandolin, viyolonsel, kontrbas, lir, klarnet, flüt, mızıkça, akordeon, trombon, trompet, davul olarak geçer.

Yovanika'nın Orkestrası (N. Politi'nin Koleksiyonu) Kaynak Kaliviotis

ANADOLU KÖKENLİ

1900'lerin ilk yıllarında başlayan göçlerle ve sonrasında mübadele ile yukarıda sözünü ettiğimiz kültürel ve müzikal birikim Yunanistan'a ve Amerika'ya ulaşmaya başladı. Bu yer değiştirmenin Yunanistan'ın müzik kültüründe ve eğlence hayatında büyük bir yenilik meydana getirdiği açıktır ve bunda Anadolu'dan özellikle de İzmir'den göçen müzisyenlerin payı büyüktür. Yunanistan'ın alt kültürü ile Anadolu'dan göç eden halkın büyük ilgi gösterdiği Anadolu, İstanbul ve İzmir tavrılı bu şarkılara Avrupalı plak şirketleri de kayıtsız kalmadı ve önemli müzisyenleri kayıt direktörü olarak görevlendirerek 1922 sonrası Yunanistan müzik kayıtlarında Küçük Asya şarkılarına yer verdi. Nicholas G. Pappas, özellikle Odeon Plak'ın, Anadolu'dan gelen müzisyenlerin müzik piyasasındaki gücünü çabuk fark edip yaptığı kayıtlarla büyük bir başarı elde ettiğini söyler. Bu müzisyenler İzmir ve İstanbul ekolünü keman, ud, santur, kanun, klarnet gibi ince sazlarla Selanik ve Atina gibi büyük şehirlere taşımışlardır. Plak ve kayıt şirketlerinde önemli görevler alarak Anadolu'nun halk şarkılarının kayıt altına alınmasını sağlamışlardır. Bu müzisyenlerden başı çekenler Panogiotis Tountas (1885 İzmir), Kostas Skarvelis (1880 İstanbul), Vaggelis Papazoglou (1895 İzmir), Giannis Dragatsis "Ogdontakis" (1886, İzmir), Antonis Diamantidis "Dalgas" (1892 İstanbul), Spiros Peristeris (1900 İzmir) gibi isimlerdir. Bu usta müzisyenler Anadolu halk şarkılarını kimi zaman aslına yakın bir biçimde, kimi zaman ise konularını (gurbet, ayrılık, keder, uyuşturucu) ve sözlerini ilgiyi artıracak şekilde değiştirerek kayda geçirmişler ve böylece eserlerin ve bol nameli vokal

ve icra tavırlarının korunmasını sağlamışlardır. Ayrıca Anadolu'dan gelen müzisyenler ile dayanışma içinde olmuşlar ve yeteneklerini fark ederek müzik dünyasına kazandırmışlardır. Roza Eskenazi (1905 İstanbul), Rita Abatzi (1903 İzmir), Marika Kanaropulu (1914 Bursa), Kostas Roukounas (1904 Sisam Adası) gibi isimlerin hızlı yükselişlerine katkı sağlamışlardır. Plak şirketlerinde görevli Anadolu kökenli müzisyenler yeni icracıları sık sık kendilerinden yaşça büyük ustaları ile çalıştırıp yine ustalar ile kayıtlara sokuyorlardı. Yeni yetişen

bir müzisyenin çalışmasına kendini kanıtlamış bir ustanın eşliği dikkat çekiyordu. Tanınmış müzisyenler birden çok kayıt firması ile çalışırken kendilerine tanınmamış isimlerden yeni ekipler kuruyorlardı. Usta-çırak geleneğinin devamı olarak görülebilecek bu ilişki biçimi aynı zamanda rekabet yerine dayanışmayı ön planda tutuyordu.

İzmirli Müzisyenlerin Plakları

PİRE DÖRTLÜSÜ

1932 yılında Pire'nin Meşhur Dörtlüsü Markos Vamvakaris (1905 Siros), Anestis Delias (1912 İzmir), Giorgos Batis (1890 Methana), Stratos Pagioumtzis (1904 Ayvalık) Pire tarzı Rembetiko'da ilk plaklarını çıkarttılar. Bu müzik İzmir tavrından uzaktı. Bol nameli, ince kadın ve erkek sesleri, kalın, sert, namesiz, kesik kesik erkek sesleri ile değişmiş; kanun, ud, klarnet gibi Anadolu sazları ise yerini çoğunlukla buzuki, bağlamas, tzouras, gitara bırakmıştı. Bu dört müzisyen yine de Anadolu'dan göçen müzisyenlere

ve onların tavırlarına hayrandı. Şarkıların konuları acı, keder, sarhoşluk ve uyuşturucuydu. Hor görülen göçmenler ve hor görülen yerli alt sınıf bu kültürde kolaylıkla buluştu.

Panogiotis Tountas ve Spiros Peristeris gibi isimler bu yeni akıma destekte bulundular. Diktatörlük rejiminin getirdiği sansürün Doğulu ve başkaldıran her şeyi yasaklaması ve İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Nazi işgali ile birlikte Rembetiko kesintiye uğradı, birçok müzisyen enstrümanlarını, müziklerini ve hatta hayatlarını kaybettiler.

1946'dan sonra Rembetiko yeni bir döneme girdi. Bu dönemde Vasilis Tsitsanis Rembetiko'yu makamsal seslerden çoğunlukla uzaklaştırarak batılı armonilerle bezedi. Dimitris Kourzakis'in deyimiyle Tsitsanis Rembetiko'yu yeraltından, hapishanelerden ve tekkelerden çıkardı, Rembetiko modern Yunanistan devletinin ulusal müziğine dönüştü ve üst kesimin tavernalarda dinlediği bir eğlence müziği haline geldi.

UNESCO LİSTESİNDE

“Belirli bir yaşam biçiminin görenekleri, uygulamaları ve geleneklerine yapılan değerli referanslar, ancak her şeyden önce uygulanmada, güçlü bir sembolik, ideolojik ve sanatsal karaktere sahip canlı bir müzik geleneği olması” gerekçesiyle 2017 yılında UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınan Rembetiko popüler kültürün “hit” şarkılarını sunmaya muktedir olmasa da bugün kültür araştırmalarından uluslararası festivallere, albüm kayıtlarından müzik atölyelerine

Vasilis Tsitsanis

İzmirli Panagiotis Tountas

İzmirli Angela Papazoglou

kadar uzanan farklı çalışmalarla, dünyanın dört bir yanında sahiplenilen bir müzik türü. Türkiye’de Muammer Ketencoğlu’nun araştırmaları ve arşivleri, Yeni Türkü gibi önemli müzik temsilcilerinin klasik Rembetiko şarkılarına Türkçe sözler yazarak dil bariyerini ortadan kaldırması, yürütülen akademik çalışmalar ve araştırmalar, bir takım müzisyenlerin müzik topluluklarının performans ve anlatımlı sunumları, sayıları az olmakla beraber yerel yönetimlerin Rembetiko etkinliklerine alan açarak destek sağlaması gibi girişimler, kökleri Anadolu’ya uzanan bu müziğin tanınması ve yaygınlaşmasına yönelik atılan değerli adımlardır.

Pire’nin Meşhur Dörtlüsü

KAYNAKLAR:

- Aristomenis Kaliviotis, İzmir Rumlarının Müziği 1900-1922 Eğlence, Müzik Dükkanları, Plak Kayıtları, Yapı Kredi Yayınları 2013, İstanbul
Çev: Yılmaz Okyay
Dimitris Kourzakis, Rebetiko’nun Kökenleri, “İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi”, 2012, Sayı 17, s. 463-480
Gökçe Bayındır Goularas ve Dionysis Goularas, “The impact of migration on music: The case of Rebetiko”, European Journal of Research on Social Sciences, 2014, 1(2)
Herve Georgelin, Smyrna’nın Sonu: İzmir’de Kozmopolitizmden Milliyetçiliğe, Bir Zamanlar Yayıncılık, 2008, İstanbul
Çev: Saadet Özen
Nicholas G. Pappas, Yunanlılık Anlayışları: Anadolu Rumlarının 1922 Sonrası Müzik Kayıt Tarihi, “Dans, Müzik, Kültür, Folklorla Doğru” Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü, 69. Sayı, 2011, s. 215-235
Çev: Efe Edener, Nurseda Altınkaynak, Şale Türkeli
Stelyo Berber, Rembetiko Nedir?, “Dans, Müzik, Kültür, Folklorla Doğru” Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü, 69. Sayı, 2011, s. 167-170
Χριστίνα Ταππή, Το σαντούρι και η μουσική ζωή της Σμύρνης από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το 1922, Άρτα, 2008
Π. Μαρία Σταμπούλογλου, Το Ρεμπέτικο Τραγούδι Και Η Ιστορία Του (Ιστορική Μελέτη), Εκδόσεις Μπαλτά, Αθήνα, 2017
Not: Rembetiko dinleyici kitlesinin hem Türkiye hem de Yunanistan’da zaman içindeki dönüşümü için bkz. Koglin Daniel, “Marginality-A Key Concept to Understanding the Resurgence of Rebetiko in Turkey”, Music and Politics, Vol.2 No.1, 2008

Doç. Dr.

Gülnur BALLİCE

Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç
Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Araş. Gör.

Gizem GÜLER

Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç
Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi

Eda PAYKOÇ ÖZÇELİK

Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç
Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Y. Mimar

Renin ON

Yaşar Üniversitesi Bilimsel Araştırma
Projesi Danışmanı

Yüksek Lisans Öğrencisi

Elif DEDE

Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü İç Mimarlık Programı

İzmir Konutlarında Apartmanlaşma Süreci, Konak Bölgesi Örnekleri (1950-1980 Dönemi)

Kültürel, sosyal, teknolojik ve ekonomik yaklaşım hakkında bilgi veren mimari yapılarımız kimliğimizin bir parçası. İzmir'deki apartmanlaşma süreci, 1931 yılında inşa edilen Hasan Nuri Bey Apartmanı'yla başladı ve o yıllarda birbirinden özgün örnekler şehir hayatına katıldı.

Mimari Mirasımız

Musal Bükaş Apartmanı

İzmir, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olmuş, liman ve ticaret kenti olması nedeniyle kentin yaşadığı değişim ve gelişmelerin etkileri mimari kültüre de yansımıştır. Yüzyıllardır farklı kültürlerin bir arada yaşadığı İzmir gibi şehirlerde uluslararası mimari diller çok daha hızlı yayılmaya gösterir.

Dolayısıyla Cumhuriyet döneminden önce İzmir'in mimari kimliği, uluslararası mimari unsurları içeren kozmopolit bir yaklaşıma sahipti. 20. yüzyılın başında gelişmiş bir kentsel kimliğe sahip olan İzmir'de, 13 Eylül 1922'de büyük bir yangın felaketi yaşandı.

Yüzyıllar boyunca oluşan İzmir kent dokusunun önemli bir bölümü, yangının etkisiyle yok oldu. Cumhuriyet'in ilanından sonra İzmir'deki ilk planlama çalışmaları yangın bölgesinin yeniden inşasına yönelik olmuş, 1924 yılında çıkan yangında tamamen yanan alanlar için René ve Raymond Dangér kardeşler tarafından hazırlanan şehir planı bugünün İzmir'ini şekillendirmiştir.

Bu dönemde kentte özellikle yangın bölgesinde yoğun bir şekilde başlayan konut yapımı süreci dönemin sonlarına doğru iki-üç katlı aile apartmanlarının oluşumuyla devam etmiştir. Gecekondu yerleşimlerini önlemek amacıyla 1948 yılında çıkarılan, 5228 sayılı Bina Yapım Teşvik Kanunu apartman tipi konutların yaygınlaşmasını hızlandırmıştır.

İzmir Belediyesi, bu hızlı kentleşmeyi kontrol altına almak için 1951 yılında yeni bir şehir planı elde etmek amacıyla ulusal bir proje yarışması açmış, Dr. Kemal Ahmet Aru ve ekibi tarafından hazırlanan proje uygulama için seçilmiştir.

MODERN KİMLİK ARAYIŞI

1923-65 yılları arasında konut tasarımlarında fonksiyonellik ön plana çıkmış, tüm Türkiye’de olduğu gibi İzmir’de de modern ve yeni bir ulusal kimlik yaratmak hedeflenmiştir. Artan nüfusun neden olduğu konut talebi ile 1930’lardan itibaren varlıklı ailelerin, iki katlı müstakil bahçeli evler ve üç katlı gelir amaçlı apartmanlar inşa etmesi yaygınlaşmıştır. İzmir’deki ilk çok katlı apartman 1931 yılında inşa edilen, “Hasan Nuri Bey Apartmanı”dır.

1940’lardan sonra apartmanların sayısı artmış ve betonarme yapılar görülmeye başlanmıştır. Konut, günümüzden farklı olarak aileler için bir prestij unsuru, geleneksel aile düzeninin devamını sağlayan bir araç ve güvence niteliğinde bir yatırım olarak görülmüştür. Bu nedenle ilk çok katlı yapılar, “aile apartmanları” ve “kiralık evler” olarak ortaya çıkmıştır.

1950 yılı, Türkiye’nin genel

Musal Büktaş Apartmanı

sosyal ve ekonomik yaşamında önemli bir dönüşümün başlangıcını oluştururken, İzmir’deki mimari oluşumlar açısından da ulusal ideolojinin öngördüğü modernite projesinin ilkeleri ile örtüşmektedir. Özellikle ekonomik nedenler, politikada yaşanan değişimler ve bu dönemde göçün yoğunlaşması, dönemin konut yapısını değiştirmiştir. Bunun sonucunda 1950-1960 dönemine ait konut mimarisi, kentte ayrı bir düzen içinde tekli veya ikiz ünitelerden oluşan yeni bir konut dokusu yaratmıştır. Bu dönemde konut binalarına olan talep hızla artmış, dört-beş katlı apartmanların yapımına başlanmış ve binalarda betonarme uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bu süreç sonucunda apartman, standart konut tiplerinden biri haline gelmiştir.

SERBEST BİÇİMLER DÖNEMİ

1950 yılında konut tasarımında, yeni malzemelerle birlikte yapım teknolojilerin kullanılması ve batı mimarlığının daha yakından izlenmesi ile mimarların serbest biçimler denediği gözlenmektedir. Bu yapıların mimari dilinde geleneksel çizgilerin yanı sıra bazı modernist yansımalara da rastlanmaktadır. Özellikle dönemin mimarları tarafından düz çatı, yuvarlak köşeli balkon, küçük hacimlerden oluşan kompozisyonlar, dış cephede düşey sirkülasyon mekânlarının vurgulanması, sürekli pencere şeritleri ve/veya köşe pencereleri kullanılmıştır. Ayrıca, bu konutların yapısal ortak özellikleri arasında simetrik düzende geometrik şekiller, açıkta bırakılmış kolonlar, cumbayı

andıran çıkıntılar, dikdörtgen pencereler, geniş saçaklar ve sıva ile kontrast oluşturan beyaz pencere kenarları, beyaz ahşap doğramalar, genellikle koyu yeşil renkli ahşap panjurlar yer almaktadır. Dönemin sonlarına doğru ise gelişen ekonomiyle birlikte yeni ithal malzemelerin gelmesiyle (cam ve metal cephe kaplamaları, kompozit levhalar vb.) konut mimarisi daha da geliştirilmiştir. Dönemin mimarları, 1950-1980 yılları arasında yaygınlaşan “çok katlı konut” tasarımlarıyla İzmir’de modern mimarinin şekillenmesine katkıda bulunmuşlardır. Modern mimari ilkelerinin yansıması ile bu yapılarda prizmatik kompozisyonlar, simetrik cephe tasarımları, düz veya gizli çatılar, yatay pencereler ve dairesel köşe çözümleri gözlenmektedir. 1950-1980 döneminde yapılan apartmanların öne çıkan özellikleri şöyle sıralanabilir: Çift daire girişleri-ayrık nizamda ve dört cephesi açık apartmanlar; birbirine geçmeli camlı bölme ile ayrılmış-büyüeyebilen esnek mekânlar; uzun koridorlu planlar yerine orta hollerin geniş tasarlandığı plan çözümleri (1950’li yıllar); mutfak ve salon/ yemek odası ve/veya misafir odası ayrışması; balkon metrekaresinin büyük olması; merdiven kovalarının dış cepheden veya ışıklıdaki çatı penceresinden ışık ve hava alması.

YENİ TEKNOLOJİ

1950’li yılların kısıtlı koşullarında yapılarda sınırlı sayıda malzeme kullanılmaktadır. Islak mekânlarda çoğunlukla karo mozaik ve mermer kullanılmakta az sayıda seramik

kullanımına rastlanmaktadır. Yalıtım için ise rulo muşambalar ithal edilmektedir. 1950’li yıllar ve sonrasında dış sıvalarda genellikle tarak mozaik sıva kullanılmış, “BTB” kullanımı genellikle balkonlarda, açıkta bırakılan dairesel kolonlarda ve cephelerde pano şeklinde uygulanmıştır. Kapı ve pencere doğramalarında ahşap kullanılmıştır. Mutfaklarda havagazı, sıcak su için termosifon, ısınmak için soba veya kalorifer kullanılmaktadır. Cephelerdeki diğer elemanlar arasında geleneksel mimari elemanların devamı niteliğindeki katlanan ahşap kepenklere rastlanmaktadır. 1970’li yıllardan sonra ahşap storlar kullanılmaya başlanmıştır.

CAM KAPLAMALAR

Dönem sonlarında cam ve metal cephe kaplamaları, kompozit levhalar gibi yeni ithal malzemeler

Hasan Nuri Bey Apartmanı

cephelerde kullanılmaya başlamıştır. İç yüzeylerdeki kaplama malzemeleri sosyal duruma göre değişiklik gösterse de genel olarak duvarlarda yağ bazlı boya, desenli veya pano şeklinde duvar kağıtları kullanılmıştır. Giriş ve ıslak hacim zeminlerinde karo/dökme mozaik ve mermer, daha sonraları seramik kaplama uygulanmıştır. Yaşam ve uyku alanlarının zeminlerinde ise dönem başlarında ahşap rabita, daha sonraları ahşap parke ve plastik bazlı malzemeler (marley) kullanılmıştır. Konut iç mekânlarında modern yaşamı teşvik eden batı tarzında kübik mobilyalar kullanılmıştır. Depolama üniteleri, dolaplar, cam veya ahşap duvar panelleri, nişlerde raflar ve asma tavanlarda gizli aydınlatma armatürleri gibi ankastre mobilya alternatifleri kullanılmaya başlanmıştır.

KONAK’TAKİ ÖRNEKLER

İzmir’deki apartman mimarisinin gelişim sürecini göstermek amacıyla

1950’lerden başlayıp 60’ların sonuna kadar uzanan süreçte Konak ilçesinde nitelikli konut yapıları üreten mimarların apartmanlarından örnekler seçilmiştir.

1. Suat Erdeniz Evi, 1950’ler, Mimar: Suat Erdeniz, 142 Sokak, No: 10, Köprü/İZMİR
2. Kahramanlar’da Apartman, 1957, Mimar/Tasarımcı: Asaf Sına (İnş.Müh.), 1430 Sokak, No: 6, Kahramanlar/İZMİR
3. Nur Apartmanı, 1958, Mimar/Tasarımcı: Fethi Yöntem (Kalfa), 943 Sokak, No: 91, Konak/İZMİR
4. Hepgüler Apartmanı, 1960’lar, Mimar: Suat Erdeniz, 176 Sokak, No: 1, Köprü/İZMİR
5. Hikmet Tabak Apartmanı, 1961, Mimar: Faruk San, Mithatpaşa Caddesi, No: 747, Konak/İZMİR
6. Koza Apartmanı, 1960’lar sonu, Mimar: Cavit Ölçer, 126 Sokak, No: 11, Göztepe/İZMİR

SERVET ŞATIR APARTMANI

Yapımına 1956 yılında başlanan ve inşası 3 Ekim 1958 tarihinde sona eren Servet Şatır Apartmanı, Yüksek Mühendis ve Mimar Reha Aysay tarafından kira apartmanı olarak tasarlanmıştır.

Yapı, İzmir’in en eski yerleşim yerlerinden olan Alsancak Semti, Kültür Mahallesi, İtalya Sokak’ta bulunmaktadır.

Başta cam mozaik cephe kaplaması olmak üzere, balkon demirleri,

çıkımlar, iç mekân plan çözümleri ve diğer estetik unsurları, yapıyı önemli kılan ve dikkat çeken karakteristik özelliklerindedir.

İzmir'in o dönemdeki ekonomik koşullarına ve malzeme imkânlarının sınırlı olmasına rağmen, ikinci kuşak aile apartmanlarında 1950'lerin ikinci yarısından sonra görülen modernist estetiğin bu yapıda üst noktaya ulaştığı görülmektedir.

Balkon parapetleri arkasında konumlanan geniş cam yüzeyler, teras çatı, cam mozaik malzemeden oluşan düşey betonarme yüzeyler ve giriş saçağı gibi elemanlar, bu yapının sahip olduğu modernist anlayış öğelerindedir.

Yapının sahip olduğu modernist estetik ve anlayış, iç mekân tasarım ve pratiklerinde de değişime yol açmıştır. Bu anlayış doğrultusunda, klasik koridor sistemi yerine orta hollü plan şeması tercih edilmiştir. Altı katlı yapıda, her katta tek daire bulunmaktadır. Her dairede tümünün koridora açıldığı üç yatak odası ve bu kısımda bulunan bir banyo, yemek odasının da içinde yer aldığı salon ile yanında konumlanan bir mutfak, ortak kullanım için bir tuvalet ve dört adet balkon bulunmaktadır.

MUSAL BÜKTAŞ APARTMANI

1953 yılında Muzaffer Seven tarafından konut olarak tasarlanıp inşa edilen Musal Büktaş Apartmanı yapıldığı dönemin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Yapı, Alsancak Kültür Mahallesi, Vasıf Çınar Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Binanın zemin kat dış duvarında kesme taş kaplama uygulanmıştır. Zemin ve beş kattan oluşan yapıda toplamda dokuz daire bulunmaktadır.

Yapının iç mekânı ele alındığında apartman giriş holü, merdiven korkuluklarının ve apartman asansörünün günümüze

kadar özgünlüğünü koruduğu görülmektedir. Salon zemininde kullanılan masif ahşap balık sırtı döşeme parkede uygulanan birleşim detayları ile şömine etrafında kullanılan kaplama malzemesi yapının günümüze ulaşmış iç mekân detaylarıdır. Yapıda her katta balkon pencereleri ve kapılarında bulunan ahşap pencere kepenkleri özgün halini günümüzde de korumaya devam etmektedir. Yapı inşa edildiği dönemin yapı inşaat malzeme tekniklerini yansıtmaktadır. Salon ve yemek odasının büyük bir odada birlikte yer alması ve ön cepheye konumlandırılması konut organizasyonunun modernleşme sürecine ve inşaat uygulamalarındaki teknik gelişimin göstergeleridir. Dekoratif dökme demir asansör boşluğu kapıları, vitraylı asansör kapısı ile zemin kat dış duvarında taş kaplamanın kullanımı yapının karakteristik özellikleridir.

KENT KİMLİĞİNİN ŞİFRELERİ

Seçilen apartman binaları, tasarım konseptleri, mimari ve iç detayları, cephe düzenleri, plan şemaları, fonksiyonel çözümleri ve malzeme seçimleriyle mimari miras niteliğindedir. Bu yapılar bize toplumun kültürel, sosyal, teknolojik veya ekonomik yaklaşımları hakkında bilgi verirken aynı zamanda mimari dil ve tavır, konut uygulamaları ve modern konut kültürü hakkında da önemli detaylar sağlamaktadır. Bu nedenle bu dönem apartman yapılarının kent kimliği, Türkiye mimarlık tarihi ve modern mimari miras açısından önemli bir kaynaktır.

*Bu yayında, Yaşar Üniversitesi Proje Destek Ofisi (PDO) tarafından onaylanan "Yüzyıl Ortası Çok Katlı Konutların Mekânsal Analizi ve Sanal Ortama Üç Boyutlu Aktarımı; Karşıyaka, İzmir" başlıklı BAP.083 numaralı projenin verilerinden yararlanılmıştır.

Servet Şatır Apartmanı

**Alper
YAĞLIDERE**

Konak Kent Meclisi

Konak, dünya genelinde Roman nüfusun en yoğun olduğu yerleşimlerden birisi. Kendilerine özgü tarzları ve yaşam biçimleriyle hayatlarını zanaat ile sanat arasındaki çizgide sürdüren Roman vatandaşlarımız için İzmir'in ilk "Roman Kültür Merkezi, Konak Belediyesi'nce oluşturuldu.

İlle de Sanat Olsun

Fotoğraf: Emre Tazegül

Günümüzde Roman olarak adlandırılan gruplara dünyanın çoğu ülkesinde rastlanıyor. Genelde olduğu gibi ülkemizde de Romanlar hakkında resmi kayıtlara dayanan, kesin bir sayı belirtmek mümkün değil. Romanlarla ilgili olarak yapılmış tüm çalışmalarındaki ortak noktalar incelendiğinde, dünyanın birçok ülkesinde yaşadıkları, farklı isimlerle anıldıkları, Hindistan'dan tüm dünyaya yayıldıkları, kendilerine özgü tarzları ve kültürleri olan bir topluluk olarak bahsediliyor. 1971 yılında Londra'da toplanan Birinci dünya Çingene Kongresi ile birlikte dünyadaki tüm Çingeneler'in ortak bir dille isimlendirilmesi gerektiği ve bunun da "Roma" olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde karar alınmıştır. "Roma" ifadesi, Romanlar'ın da dillerinde var olan insan kişi anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalar, dünyanın birçok ülkesinde 20 milyondan fazla Roman'ın bulunduğunu ortaya koyuyor.

OSMANLI İLE BERABER

Romanların Türk toplumuyla olan ilişkileri incelendiğinde oldukça eskilere gidilebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Romanlarla ilgili ilk eser 19. yüzyıl sonlarında yazar Alexandre Pospati tarafından yazılan ve İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler Üstüne Araştırmalar" adlı eserdir. Yazar bu eserinde Osmanlı öncesinde Anadolu'da Romanlar'a rastlamadığını ifade etmektedir

CUMHURİYET ETKİSİ

Cumhuriyet döneminde ise Lozan antlaşması çerçevesinde Yunanistan'dan gelen ve sayıları tam olarak belli olmayan Roman nüfusunun varlığı söz konusudur. Yunanistan'dan göç edenlerin ekonomik ve sosyal koşulları göz önüne alınarak yerleştirildiği ve tütün üretimiyle geçimlerini sağlayan Drama, Kavala ve Girit ile adalar ve kıyı Yunanistan'dan geleceklerin ağırlıklı olarak, kıyı Ege ve Tekirdağ ile çevresinde iskan edildiğini belirtilmektedir. Selanik göçmenleri içinde Karadeniz'in kıyı şeridinin ve özellikle Samsun'un uygun olacağını düşünüldüğü belirtilmektedir. Bu çerçevede bir kısım Drama ve Kavala ahalisinden 30 bin tütüncü Samsun ve havalisine yerleştirilmiştir. Türkiye'ye getirilen mübadele göçmenleri, Edirne, Balıkesir, İstanbul, Bursa, Kırklareli, Samsun, Kocaeli, İzmir, Niğde ve Manisa'ya göreceli daha yoğun olmak üzere yerleştirilmiştir. Bugün itibarıyla Romanlar çoğunlukla Ege, Marmara ve Trakya bölgelerinde yaşamaktadırlar

İZMİR'DE YOĞUN NÜFUS

İzmir'de Romanlar'a ve Roman Mahalleleri'ne baktığımızda İzmir, Roman vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ildir. 1873 yılında İzmir'in anlatıldığı bir çalışmada nüfus başlığı adı altında şehirde yaşayanlar kırsalda yaşayanlar, Türkler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Yörükler, Romanlar, Katolikler, Frenkler tanımlanmış nüfus hakkında kesin bir bilgi vermenin zorluğuna değinilmiş, fakat konuyla ilgili olarak Romanlar'ın sayısı 200 bin Türkmen ve Roman olarak gösterilmiştir. Türkmen ve Romanlar'ın birlikte değerlendirilmesi Romanlar hakkında kesin bir rakamdan bahsetmenin mümkün olmadığı göstermektedir. İzmir'de yerleşik Romanlar'ın özellikle kentleşme ve çevre açısından kent ile ilişkileri ele alındığında, ağırlıklı olarak 31 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin sayısı daha da artabilir ama mahalle mahalle isim vermek gerekirse Romanlar'ın ağırlıklı yaşadığı yerler şöyledir: Konak'ta 1. ve 2. Kadriye, Barış, Boğaziçi, Cengiz Topel, Ege, Emir Sultan, Faik Paşa, Ferahlı, Güney, Halkapınar, Hilal, İsmetpaşa, Murat, Sakarya, Süvari, Tan, Tuzcu, Ulubatlı, Ülkü ve Zeytinlik Mahalleleri. Buca'da, Göksu Mahallesi. Karşıyaka'da Dedebaşı, Örnekköy, Yalı Mahalleleri. Çiğli'de Maltepe, Güzeltepe ve Şirintepe Mahalleleri. Bornova'da Erzene Mahallesi. Gaziemir'da Gazi ve Irmak Mahallesi. Yerleşik düzene geçerken, Konak, Karşıyaka ve Bornova gibi

bölgelerde, ekonomik nedenlerinde etkili olduğu düşünülen, belediye yönetimlerin idari alanının kenarında yerleşimi tercih etmelerine rağmen, zaman içinde büyük kente dönüşen belediye idari alanının yer yer merkezinde kalmışlardır.

YEKPARE YAŞAM

İzmir'deki Romanlar incelendiğinde, diğer ülkelerdeki yaşayan Romanlarla özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. Ekonomik ve sosyal bakımdan güçsüz olmaları bağlamında, Romanlar tüm dünyada olduğu gibi İzmir'de de bir arada yaşamayı tercih etmekte ve bu şekilde dayanışmanın gücünü hissetmektedir. Ancak gelir artışı ile yer değiştirme

Sanata Açılan Kapı

Roman Kültür Merkezi'nin açılışı coşkulu bir törenle gerçekleştirildi.

eğilimi içinde yaşarlar. Sosyolojik açıdan Romanlara baktığımızda Romanlar'ın dilleri, renkli giyinişleri, müziği çok sevmeleri ve bu konuda çok yetenekli oluşları, yaptıkları meslekleri ve kültürleri ile ön plana çıkmaktadır.

ANAERKİL YAPI

Genel olarak Romanlar'ın aile yapısına yönelik incelemelerde kalabalık bir aile yapısına sahip olduğu, toplumsal ilişkilerde ve ailede kadınların aile içersinde daha çok söz sahibi olduğu, anaerkil bir aile yapısını benimsedikleri, geçmişte de anaerkil yasaların egemen olduğu bir toplumsal yapıya sahiplik görülmektedir. Kadın ve erkeğin eşit olduğu ve kadının statüsünün daha yüksek olduğu

anaerkil ailenin genel özellikleri arasında yer almaktadır. Evlilik tercihinde kendi aralarında kız alıp verdikleri, aileleri ilgilendiren konularda kadınların sözünün daha geçerli olduğu görülmektedir.

HER BİRİ ZANAATKAR

Dünyadaki ve Türkiye'deki Romanlar'ın erkek ve kadın bakımından yaygın olarak yaptıkları işleri ele alacak olursak; küçük el sanatları, hurda alım satım, hayvan alım satım işleri, müzisyenlik, panayircılık, davul çalma işleri, kalaycılık, sepetçilik öne çıkar. Örneğin; Romanlar'ın tarihinde de görülen sepetçilikle bağlantıları araştırıldığında hayıt, kargı ve söğüt gibi ürünleri doğadan toplayıp, artık sepet, süpürge gibi üretimler değil de hasırdan plaj şemsiyesi, hasır üretimi, çit gibi çağa uygun ve piyasa tarafından rağbet gören ürünlerin üretimine gidildiği, özellikle İzmir'de az da olsa Örnekköy'de ve Aydın Söke'de yaklaşık 500 hanenin bu meslekle geçimini sağladığı görülmektedir.

İzmir'deki ilk Roman Kültür Merkezi, Konak Belediyesi'nin öncülüğünde, İzmir Kalkınma Ajansı'nın (İZKA) desteğiyle, Tepecik'te hizmete alındı. 116 yıllık tarihi bir binayı restore ederek hazırladığımız, Roman Kültür Merkezi, 8 Nisan 2021 günü kutlanan Dünya Romanlar Günü'nde açıldı. Asırlık tarihi binadaki Konak Belediyesi Roman Kültür Merkezi, her yaştan bölge insanının yararlanabileceği biçimde tasarlandı. Merkezde ilk aşamada okuma-yazma, yaratıcı drama, temel müzik eğitimi, ritim, üflemeli, yaylı sazlar, film, belgesel ve fotoğrafçılık kursları düzenlenecek. Kurslardan biri de müzik aletleri bakım ve onarımı üzerine olacak. Tarihi binanın alt katında müzikle ilgili eğitimler verilirken, orta kat kadın, aile ve çocuklara yönelik çalışmalara ayrılacak. Merkezin üst katında ise gençlerle ilgili çalışmalar yürütülecek.

TARİHİ YAPIDA

Özgün karakterini koruyarak restore ettiğimiz ve şehre kazandırdığımız tarihi yapının giriş kapısı üzerindeki kitabe 1905 tarihi yazıyor. Yeni hayatlara kapı aralayacak asırlık yapı, özellikle tavan süslemeleriyle dikkat çekiyor.

ROMAN DOSTU BELEDİYE

Konak'ın, İzmir'in en fazla sayıda Roman vatandaşa ev sahipliği yapan ilçesi olduğunu söyleyen Konak Belediye Başkanı Abdül Batur, "Kamulaştırılan bu binanın restorasyonunu yaptık ve Roman kardeşlerimizin hizmetine sunduk. Merkez mahallede yaşayan topluma kültür ve sanat birimi olarak hizmet edecek" dedi. Roman Kültür Merkezi'nin yanı

sıra bölgede Roman vatandaşları eğitim, sosyal ve mesleki alanlarda desteklemek için hizmet ürettiklerini de sözlerine ekleyen Başkan Batur, "2019 yılında En Roman Dostu Belediye Başkanı ödülünü aldık. Roman dostu bir belediye olduğumuz, Konak Belediye Başkanı'nın, Roman vatandaşlarımızın bir kardeşi olduğu bu ödülle tescillendi" yönünde görüş belirtti. Başkan Batur, Sıfır Ayrımcılık Derneği ile birlikte, Zeytinlik Mahallesi'nde, eski papaz okulu olarak geçen tarihi binanın restorasyon çalışmasını tamamlayarak Roman Eğitim Merkezi olarak hizmete alma adına çalışmalara başladıklarının da altını çizdi.

Göztepe'nin futbol sahnesine çıktığı 1925 yılındaki ilk maçının, ilk 11'inde yer aldı. Futbol oynamayı bıraktıktan sonra da çok sevdiği kulübünden kopmadı ve isimleri bugün bile dillerde olan nice futbolcuyu bulup, yetiştirdi. Asıl adı Abbas Çamayar olsa da Göztepe camiası onu Abbas Göçmen olarak bildi.

Efsanenin Temellerini Attı

Kimilerine göre yetenek avcısı, bazıları için futbol sihirbazı ve Göztepe tarihinin en önemli kahramanlarından birisiydi o. Göztepe camiası içerisinde, onun hakkında pek bilgi sahibi olan yoktur. Bilenler de fazla detay veremez. Çünkü kendi halinde sessiz sakin bir adamdı. Pek konuşmazdı. Bilinen bir şey vardır ki asıl adı Abbas Çamayar'dı. Hiç evlenmedi ve ailesi de yoktu. Annesi ve babasını kaybettikten sonra Küçükyalı'daki akrabalarının

yanına yerleşmiştir. Meslek lisesinde okurken futbolla ve Göztepe ile tanıştı, camiyayı gerçek yuvası bildi. Göztepe'nin ilk futbolcuları arasında yer aldı ve sakatlanıncaya kadar da futbol hayatını Göztepe'de geçirdi. Daha sonraki dönemlerde de antrenörlük yaptı. Çok iyi bir gözlemci olduğu için de yönetim tarafından yeni yetenekler keşfetsin diye görevlendirildi. Hayatının büyük bölümünü kenar köşe mahallelerde sokak aralarında kimsenin

uğramadığı amatör ve gayri federe kulüp maçlarını izleyerek geçirdi. Abbas Göçmen öylesine iyi bir gözlemciydi ki yetenekli futbolcuyu yürüyüşünden, koşuşundan, bakışından, konuşmasından tanırdı. Adam olacak çocuk sarrafı gibiydi. Onun keşfettiği futbolcuların kalitesi ortaya çıkınca kulübün en önemli figürü haline gelmiştir. Ömrünün son günlerini de kulübün tuttuğu kiralık evde bakıcılar kontrolünde geçirmiştir.

GÖZTEPE'YE ADANAN HAYAT

Abbas Göçmen hayatını Göztepe'ye adanmıştır ve o Göztepe'nin, 'efsane' olarak anılmasındaki en önemli gizli kahramandır. Göztepe'de yıldızlaşan hemen hemen her futbolcunun hayatında Abbas Göçmen'in mührü vardır. Abbas Çamayar, nam-ı diğer adıyla, 'Abbas Göçmen'! Göztepe camiasında onu herkes Makedon göçmeni olması nedeniyle "Abbas Göçmen" lakabıyla bilir. Bir kez daha altı çizilmeli ki, Göztepe'nin efsane takımında gördüğünüz bildiğiniz kim varsa hepsini ya o keşfetmiştir ya da katkısı ve emeği vardır. Kulübün gizli kahramanıdır ama ön plana çıkmayı hiç sevmezdi. Soğuk değildi ama gereksiz muhabbet etmeyi sevmezdi. Özel hayatını kimseyle paylaşmaz, iyi huylu, kendisiyle barışık bir adamdı. Futbolla yatar, futbolla kalkardı.

İLK MAÇIN KADROSUNDA

Göztepe'nin ilk takımının kalecisi ve kulübün kuruluşundaki 12 nolu üyesi Orhan Salepçioğlu bir röportajında şu vurguyu yapıyordu: "İlk resmi maçımızı 28 Mayıs 1925 tarihinde Altay ile oynadık. Takımımız bu maçı 1-0 kazandı. İlk 11'imiz şu isimlerden oluşuyordu: Hamit (Orhan), Nebil, Ferit (Fehmi), Nusret, Kenan, Talat, Naci, Abbas, Muzaffer, Necati, Fahri". Salepçioğlu'nun da dediği gibi Göztepe'nin tarihi ilk 11'inde Abbas Çamayar'ın da adı vardır. Yani, Abbas Çamayar kulübün doğuşundan şahlanışına kadar ki bölüme imza atan ilk efsane isimlerden birisidir. Kimilerine göre de Göztepelilik ruhunun özetidir.

TARİHİ DOKUNUŞ

Futbol hayatı boyunca yeni kurulan Göztepe'nin formasını terletip, yüreğini ortaya koyan bu adam futbolculuğun ardından da efsane takımın temellerini kurarak belki de tarihin en önemli dokunuşlarını yapmıştır. Bazen küçük çocukların mahalle arasındaki caddelerde oynanan minyatür kale maçlarında, bazen köyde oynanan bir futbol maçında, bazen de amatörlerin kapıştığı maçlarda onu ansızın görebilirsiniz. İzlediği gençlerin sadece fiziksel özelliklerini değil karakterlerini de keşfeden Abbas Göçmen, kulübüne nice değerli futbolcuyu kazandırdı.

EFSA NE MUCİDİ

Abbas Göçmen'in, Erdoğan Akın, Ali Artuner, Halil Kiraz, Nevzat Güzelırmak, Ertan Öznur, Nihat Yayöz, Mehmet Işkal, Cenap Öztezel, Ali Çağlar, İsmail Sütçü ve nicelerinde büyük emeği ve alın teri vardır. O, efsanelerin mucidiydi ve en az onlar kadar efsaneydi. Evet, Adnan Süvari iyi bir

antrenördü. Yönetim istikrarlıydı ve iyi işler yapıyordu ama onlara bu takımı kuran ve oluşturan da, o grubu toplayan da Abbas Göçmen'in ta kendisiydi.

MİTHATPAŞA MESLEK LİSESİ

Göztepe'nin kurulduğu ilk dönemlerdi. Manisa'da küçük yaşta anne ve babasını kaybettikten sonra İzmir'de bir yakınlarının evine yerleşen Abbas, henüz 14 yaşında bir gençti. Akraları onu Mithatpaşa Meslek Lisesi'ne yazdırmıştı... Okuldaki öğretmenlerin bir kısmı futbola çok meraklıydı ve bunların bazıları da Altay'da oynuyordu. Okulun bahçesinde yaptıkları maçlarda iyi futboluyla dikkati çeken gencecik Abbas ile Hakkı'yı da oynatıyorlardı. Her ikisi de soğuk demir atölyesinde eğitim alıyordu. Abbas ve en yakın arkadaşlarından Hakkı Olaç ile birkaç arkadaşı Mithatpaşa Lisesi'nin okul bahçesinde 10-15 dakikalık tenefüs aralarında bile merdiven altına sakladıkları naylon topu çıkartır minyatür kale maç yaparlardı. Okul müdürü ve

Göztepeliler bir arada 1920'li yılların sonu

öğretmenler bu futbol haylazlarını uyardıktan adeta bıkmıştı ama onlar futbol oynamaktan vazgeçemediler. Okulun atletizm takımında da olan iki gencin futbol sevgisi beden eğitimi öğretmeni Şerif Bey'in de dikkatini çekmişti. Şerif Bey hem okulda öğretmenlik yapıyor hem de futbolla ilgileniyordu. Zaman zaman da Altay'da antrenörlük yapıyordu. Yıl 1925 idi. Altay'da mutlu değildi ve Ferit Bey'in başlattığı isyan sonucunda Altay'dan kopan Fehmi Simsaroglu başkanlığındaki bir grup arkadaşıyla Göztepe'nin kuruluşuna emek vermişti. Onun gelişi ile Hakkı Olaç ile Abbas Göçmen'in de futbolculuk ve Göztepe yolu açtı.

ALT YAPIDAN A TAKIMA

Abbas Göçmen, Göztepe'nin alt yapısı takımında oynadıktan sonra A Takım'a kadar yükseldi. Futbolculuğu döneminde Göztepe'yi, Macar futbol adamı Kutik çalıştırıyordu. Abbas'ın futbola olan sevgisini ve bilgisini ilk keşfeden de o olmuştu. Kutik, Abbas Göçmen'e antrenör gibi davranıyordu ve onun boş vakitlerinde gidip amatör küme maçlarını izleyip genç oyuncular keyfetmesini istemişti. Abbas, görev bilinciyle sokak sokak, stat stat, saha saha dolaştı. Kısa süre önce kaybettiğimiz rahmetli Nevzat Güzelırmak kendisini keşfeden Abbas Göçmen

için bakın neler söylemişti:
 "Abbas Göçmen o da bizim taraflıdır. Futbola karşı olağanüstü sevgisi vardı ve devamlı takımın içindeydi. Göztepe genç takımını çalıştırmış, ama hayatında eşofman giymiş insan değil. Fakat grup olarak futbol oynayan çocuklara baktığı zaman cımbızla çeker gibi oradaki iyi oyuncuları bulurdu. Beni de takip ediyormuş. Göztepe sahasında amatör maçlar oynanırdı; Havagücü, Karagücü, Bucaspor, Bornova, Kadifekale gibi takımlarla maç yapardık. O gün, Halk Sahası'nda, Göztepe ile oynadığımız maçta iki gol attım. Çıkarken saha kenarında demir parmaklıklar vardı. Onun da boyu ufaktı. Ben çocukken sarışın olduğum için beni, 'Sarı, gel bakayım buraya,' diye çağırırdı. 'Sen Göztepe'yi sever misin?' diye sordu. Ben Göztepe'yle birlikte bütün takımları takip ediyordum aslında. Alsancak Stadı'na sürekli

Abbas Göçmen, soldan beşinci

1920'li yıllar Göztepe Futbol Takımı

gider, duvardan atlardık, ağaçtan maç seyrederdik; kale arkasındaki Devlet Demiryolları'nın bulunduğu kısımdan çıkar seyrederdik, yani büyük sevgimiz vardı futbola karşı. 'Severim,' diye cevap verdim. 'O zaman yarın malzemelerini al, Göztepe sahasına gel,' dedi. Ertesi gün bütün mahalle arkadaşlarımla birlikte sahaya gittik. O zamanlar takımda Güler ve Gürsel Aksel kardeşler, Fikri Abi, Yücel, Tuncer, Rahmi, Hakkı ağabey gibi oyuncular vardı. Abbas ağabey beni görünce, 'Çabuk soyun, oyuna gir,' diye seslendi. Onlar tam maça başlamak üzereyken Abbas ağabey, 'Durun, durun, bir çocuk geliyor,' dedi. İsmimi yine hatırlamamıştı. Yıllar sonra rahmetli Gürsel Abi sahaya o ilk girişimi sık sık anlatırdı. 'Karşıdan bir baktım, sapsarı bir oğlan, siyah bir şort giymiş geliyor' derdi. Bizim Çayırılıbahçe'nin de forma rengi sarı-kırmızıydı ve 'Seni o formayla koşarken görünce birden

kanım ısındı,' diye anlatırdı rahmetli. Onunla beraber on üç sene oynadık, on iki sene de kamplarda aynı odayı paylaştık. Nur içinde yatsın, ağabeyim yoktu ama onlar benim için birer ağabeydi".

BİR MELEK GİBİ

Abbas Göçmen'in en çok sevdiği futbolculardan birisi de Nihat Yayöz'dü. Nihat'ın futbolculuğuna çok güveniyordu. Nihat Yayöz, Abbas Göçmen'in kendisinin ve arkadaşlarının hayatında çok önemli rolü olduğunu söyleyerek şu satırların altını çiziyor: "Benim elimden tuttu ve ben kadronun bir parçası olmuştum, formayı kaptım ve Beşiktaş'a transfer oluncaya kadar da hiç bırakmadım. İstanbul'daydım ve bir gün Abbas Göçmen'in kalp krizinden öldüğünü söylediler, çok ama çok üzüldüm. O, sanki Göztepe'ye Allah tarafından gönderilmiş bir melek gibiydi".

UNUTULMAZ SCOUT

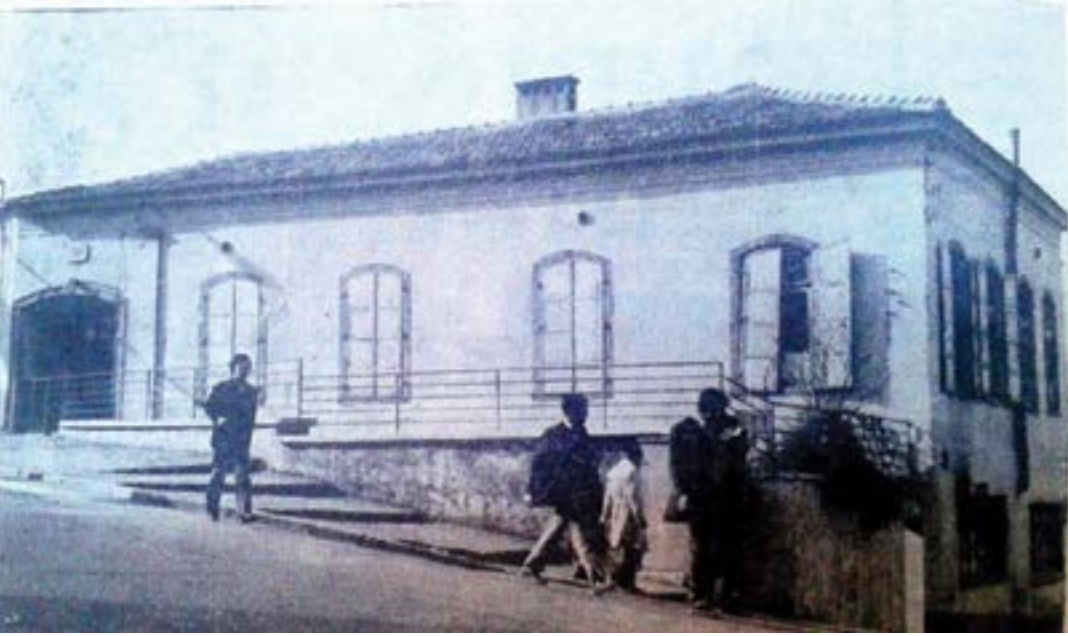
Kısa boylu, esmer, sessiz o adam için günümüzde de söylenen tek şey vardır: "Türkiye'nin değil belki de dünyanın en iyi scoutu hala Abbas Çamayar'dır. Onun üzerine scout hala gelmemiştir". Abbas Göçmen'in kabri Balçova Mezarlığı'ndadır ve üzerinde ismi ve Göztepe amblemi vardır. Abbas Göçmen için yetim diyorlardı ama o yetim olarak geldiği Göztepe'nin hiç unutulmayacak sembol isimlerinden birisi, evladı olarak hep kalplerde yaşayacaktır. Tıpkı Göztepe gibi...

Abbas göçmen en solda takım elbiseli

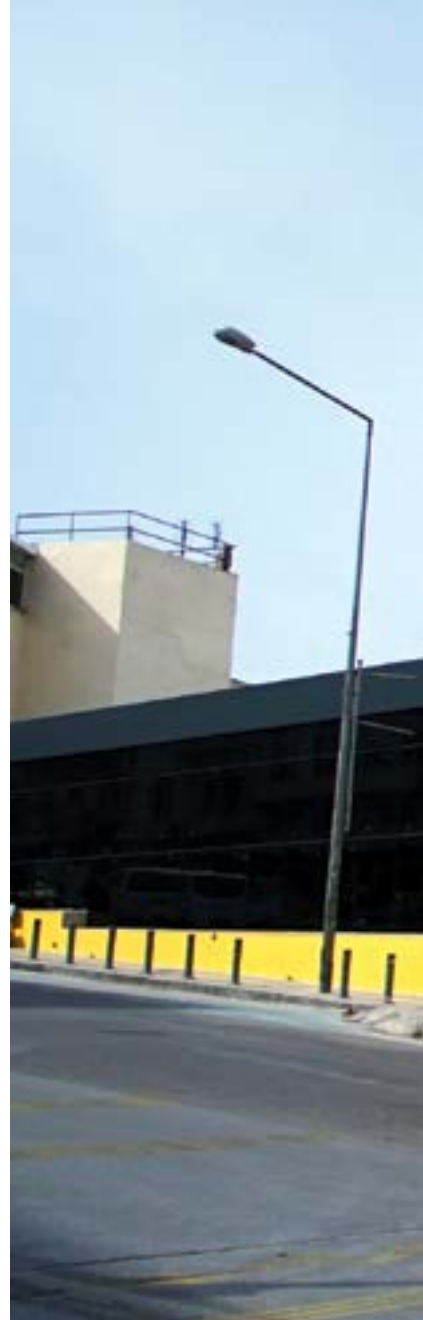
Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte İzmir'de ilk açılan eğitim kurumlarından birisi olan Tarihi İstiklal İlköğretim okulu, Konak Belediyesi ve Kentimiz İzmir Derneği işbirliğinde yeniden ayağa kaldırıldı. TARKEM'in de destek verdiği restorasyon projesi tamamlandı ve okul 99 yıl sonra bu kez, "Yenilikçi Öğrenme Merkezi" adıyla yeniden çocuklara ve gençlere hizmet vermek üzere hazır hale getirildi.

Asırlık Çınar

Kültürel mirasımız, geçmişe, günümüze ve geleceğe olan bağımızı temsil ediyor. Tüm insanlık için değer teşkil eden ancak oldukça kırılgan olan mirasın korunması ve yaşatılması ise ancak ortak bilinç ve çabayla mümkün olabiliyor. Tarihi İstiklal Okulu'nun kent hayatına yeniden kazandırılması; söz konusu bu ortak çabanın, bilincin ve bağlılığın önemli bir örneğidir. Kapılarını eğitime ilk kez 1922 yılında açan ancak zaman içinde metruk bir yapıya dönüşen Tarihi İstiklal Okulu'nu restore ederek yapıya özgün işlevini yeniden kazandırmak, çocukların

bilim ve teknoloji alanında çalışmalar üretebileceği modern bir eğitim merkezine dönüştürmek üzere Konak Belediyesi ve Kentimiz İzmir Derneği 2018 yılında iş birliği gerçekleştirdi. Hazırlanan "Yenilikçi Öğrenme Merkezi Projesi", İzmir Kalkınma Ajansı'nın "Kültür Varlıklarının Korunması ve Yaşatılması Mali Destek Programı"ndan alınan destekle hayata geçirildi. TARKEM'in de iştirakçi olarak yer aldığı projenin restorasyon ve işlevlendirme çalışmaları, pandemi, deprem gibi olumsuz gelişmelere rağmen özverili bir çalışmanın sonunda tamamlanabildi.

TARİHİN İZİ SÜRÜLDÜ

Tarihi yapıyı kent hayatına yeniden kazandırırken, onun İzmir'in eğitim hayatına sunduklarını, kent belleğinde edindiği yeri ve önemini daha iyi anlayabilmek üzere araştırmalar yapıyor, insan ögesini de bu araştırmaların merkezine yerleştirerek okulun eski öğretmenlerine ve öğrencilerine ulaşıyoruz.

CUMHURİYET'İN İLK OKULLARINDAN

İzmir'in işgali ile birlikte kesintiye uğrayan eğitim faaliyetleri, işgalin sona ermesinden hemen sonra yeniden başlar. Öncelik temel eğitime verilerek 1922-1923 eğitim yılında İzmir'de 42 resmi ilk mektep açılır. Onlardan biri olan İstiklal İlkokulu da kapılarını ilk olarak dört sınıfı ve altı dershanesiyle İstiklal Erkek Numune Mektebi ismiyle açar. Bugün adını duymaya pek alışık olmadığımız, "Numune Mektepleri"nin o yıllarda diğer okullardan farkı ise başmuallimlerine "müdür" denilmesi ve resim, müzik ya da el işi öğretmenlerinin ayrı olmasıdır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte, eğitim büyük bir ciddiyetle ele alınarak; ülkedeki siyasal, ekonomik, hukuki ve kültürel devrimlerin kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmesinde büyük rol oynar. Bu kapsamda, İstiklal İlkokulu'nu Cumhuriyet dönemi eğitimin önemli bir temsilcisi olarak değerlendirmek mümkündür.

Kurulduğu dönemde İzmir'in tam merkezine konumlanan okula, parçası olduğu İkiçeşmelik/Kestelli bölgelerinin mekânsal ve demografik dönüşümleri yansır. İkiçeşmelik (Eşrefpaşa) Caddesi'nin 1962-1963 yıllarında gerçekleşen yol genişletme çalışmaları sırasında, okulun bahçesinin bir bölümü yıkılarak yok edilir. Koruma bilincinin henüz yerleşmediği 1970'li yıllarda bu kez okul, ihtiyaç duyduğu bakım ve onarımlarla iyileştirilmek yerine kapatılır. Yıllarca ikinci el eşya deposu olarak kullanıldıktan sonra terk edilir ve metruk bir yapıya dönüşür. Tarihi yapının 2016 yılında Konak Belediyesi'ne tahsis edilmesinin ardından ise Kentimiz İzmir Derneği ile birlikte Yenilikçi Öğrenme Merkezi projesi geliştirilerek yeni bir sayfa açılır.

GÜZEL ANILAR

Okulun eski öğretmen ve mezunlarına ulaştığımızda, Cumhuriyet değerlerinin ve heyecanının korunarak yaşatıldığı anların eğitim hayatlarında ne kadar

önemli bir yer kapladığına tanık oluyoruz.

Yolumuzun ilk olarak keşiştiği isim Prof. Dr. Nejat Topçuoğlu oluyor. 1950'li yıllarda İstiklal İlkokulu'nda başlayan eğitim hayatının Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı'nda profesörlüğe uzanışımı heyecanla dinliyoruz. Prof. Dr. Topçuoğlu'nun araştırmaya, öğrenmeye ve bilime olan merakının tohumları İstiklal İlkokulu'nda atılmış. Genç yaşta kendi olanaklarıyla evine küçük bir laboratuvar dahi kuran Topçuoğlu'nun bu dalda profesör olması tesadüf olmasa gerek. Nejat Bey, İstiklal İlkokulu'ndan söz ederken tüm çalışanlardan öğretmenine, müdüründen öğrencisine okula hayat veren ortak duygu ve eylem birliğini hatırlıyor. Bu dayanışma ruhunu anlatırken bir yandan arşivinde bulunan gezi, tören gibi çeşitli etkinliklerin fotoğraflarını gösteriyor. Çocukluğunun geçtiği İkiçeşmelik bölgesine olan sevgisini, bölgenin geçirdiği dönüşümü, detaylarıyla birlikte bu

İstiklal İlkokulu öğrencileri toplu halde. 1950'li yıllar

kez çektiği fotoğraflar üzerinden anlatıyor. Fotoğrafa ve bilime olan tutkusunu hep koruyan Prof. Dr. Topçuoğlu, eski okulunda çocuklara bilimi sevdirmek üzere atölyeler düzenlenecek olmasını ise mutlulukla karşılıyor.

İSMETPAŞA OKULUNA GÖÇ

Okulun hikayesini bir öğretmenin gözünden de dinleyecek olmanın heyecanı ile Emekli Öğretmen Saliha Bilge'ye ulaşıyoruz. Saliha Öğretmen, İstiklal İlkokulu'nun 1974-75 öğretim yılında kapatılmasından önce görev yapan son öğretmenlerden biri. İstiklal İlkokulu'nda geçen yıllarını, özellikle öğrencilerin ve ailelerinin samimi ve kanaatkâr tutumları karşısında yaşadığı mutluluklarla anıyor. Her yıl devlet tarafından görevlendirilerek bölgenin öğrenci sayılarını gerçekleştirmek üzere kapı kapı gezdiğini anlatıyor bize. Son yıllarda, okulun bir müdür ve üç öğretmenden oluşan eğitim kadrosunun, sınıf başına düşen 30-35 öğrenciye yalnızca üç derslikte eğitim verebildiğini ve İstiklal İlkokulu'nun artık eğitime uygun şartları taşıyamamasından dolayı ani bir kararla kapatıldığını belirtiyor. Okulda eğitime son verilmesinin ardından da İstiklal İlkokulu'nda bulunan öğretmen ve öğrenciler aynı bölgede bulunan İsmetpaşa İlkokulu'na aktarılıyorlar.

BÖLGENİN PARÇASI

Anılarını bizimle paylaşmak üzere, bu kez bir ağabey ve kardeşi eski okullarında ağırlıyoruz. Okula adımlarını atar atmaz heyecan içinde karşılarındaki müdür odasını, okula kayıt oldukları ilk günlerini duyulanarak hatırlıyor, eski sınıflarını ve bahçeyi gezerken bize de o günleri yaşıyorlar. Mustafa

Atilla Uzun, bugün artık Millî Eğitim Bakanlığı'nda görev yaparken, kardeşi Prof. Dr. Gülnur Metin ise Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi'nde Öğretim Üyesi. Küresel bir salgının tüm yaşamımızı etkilediği günümüzde Uzun, salgın tehdidiyle henüz ilkokul yıllarında tanıştıklarını anlatıyor; 1970'li yıllarda tüberküloz, sarılık ve kolera gibi hastalıkların mücadelesine dair aldıkları eğitimlerden bahsediyor. İstiklal İlkokulu'nun, Kestelli bölgesinden ayrılmaz bir bütünlükte olduğunun altını çizerken, okulun her daim sahip olduğu kozmopolit yapısının eğitimlerinde nasıl bir avantaja dönüştüğünün önemini aktarıyor.

9 EYLÜL KORTEJİ

Okulun eski öğrencilerinin mahalle anıları ile okul anıları o kadar iç içe ki okula dair başlayan bir anı, bir anda İkiçeşmelik Caddesi'nden geçen 9 Eylül kortejlerinin coşkusuna dair anılarla devam ediyor. Okulda kutlanan milli bayramların her dönemden öğretmen ve öğrencileri nasıl büyülediğini fark ediyoruz. 1970'li yıllarda, Kurtuluş Savaşı'na katılmış gazi ve efelerin özgün kıyafetleri ile mahallede boy gösterdikleri anılarını, o günkü heyecanlarıyla bize anlatmalarına tanıklık ediyoruz. Hiç unutamadıkları, Mezarlıkbaşı Karakolu'ndan İkiçeşmelik Caddesi'ne okul çıkışı trafiğini düzenlemekle görevli "Polis Memuru Bekir Amca"nın, içinde NATO'da çalışanların çocuklarının olduğu kaçırılan bir okul otobüsünü nasıl kahramanca kurtardığının hikayesini dinliyoruz. Tarihi İstiklal Okulu'nun öğretmenlerine ve mezun öğrencilerine ulaşmayı; okula dair anıları, fotoğrafları ve belgeleri biriktirmeyi sürdürüyoruz. Tarihi

yapıyı mimari olarak korumanın yanı sıra belleğini de koruyup aktarmayı, böylelikle tarihi okulun yeni kullanıcıları olacak çocukların kültürel miras farkındalığını da artırmayı hedefliyoruz.

99 YIL SONRA YENİDEN

Tarihi İstiklal Okulu, Kontak (Konak Teknoloji Araştırma Katılım) - Yenilikçi Öğrenme Merkezi adıyla kuruluşunun 99. yılında kapılarını yeniden ve yine çocuklara açıyor. Yenilikçi Öğrenme Merkezi'nde 6-18 yaş aralığındaki çocukları ve gençleri robotik kodlamadan arkeoloji atölyelerine, el sanatlarından uzay havacılık atölyelerine çeşitli alanlarla buluşturarak onlara bilimi sevdirmek, öğrenme süreçlerine katkı sağlamak amaçlanıyor. Bununla birlikte, eğitimde fırsat eşitliğine destek vermek üzere bölgede yaşayan ve çoğunlukla iç ve dış göçle kente gelen; nitelikli eğitim alma ve okul dışı eğitime erişim imkanları sınırlı olan çocuklara da ulaşılarak atölye ve etkinliklere katılmaları sağlanacak. Atölyeler süresince kentin farklı bölgelerinden yaşatlarıyla sosyalleşme imkanı bulmaları, sosyal entegrasyonlarının sağlanmasına da katkıda bulunacak. Yine kentimize, ülkemize değer katmak ve genç bilim insanlarını Konak'ta yetiştirmek üzere...

Kaynaklar:

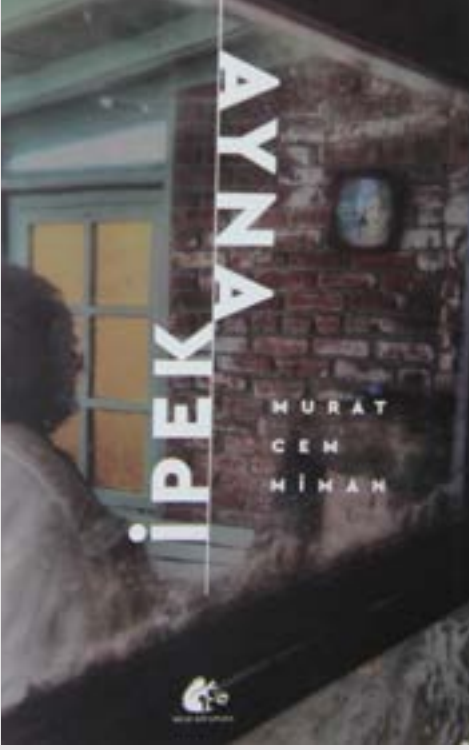
Erkan Serçe, 1923 Senesi İzmir Vilayet İstatistiği, 2 Cilt, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2002.

Mithat K. Vural, İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih - İkinci Cilt, Cumhuriyet Döneminde İzmir'de Eğitim, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2013.

Sadiye Tutsak, İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Sanat Edebiyat Yayınları, 2002.

Şakir Çakmak, İstiklal Mektebi Sanat Tarihi Raporu.

Ev İçlerine Tutulan “İpek Ayna”

Kulak burun boğaz uzmanı, otuz yıllık hekim Prof. Dr. Murat Cem Miman'ın Meşe Kitaplığı'ndan yayımlanan ilk öykü kitabı “İpek Ayna”, hayatın kıyasında ya da ortasında her an karşımıza çıkabilecek karakterleri incelikle yansıtıyor. Miman'ın kurmaca dünyasını hekimlik deneyimleri, gözlemleri kadar sanata yakınlığı da zenginleştiriyor. Fotoğraf, sinema, felsefe ve edebiyat üzerine eğitimler alan Miman'ın ilk kitabı, denemelerinden oluşan “Sabahları İşe Yürüyerek Giderim”, 2018'de yayımlanmış. Karşıyaka İskelesi ile Örnekköy'de çalıştığı hastane arasında gördüğü karakterleri yazan Miman, yoluna artık kurmacayla devam ediyor; denemelerde gözlediği insanların evlerine giriyor.

“İpek Ayna”, Miman'ın yazar Handan Gökçek yazarlık atölyesindeki bir yıllık çalışmalarının ürünü. Denemeden öyküye geçince yazıya hayal gücünün eklendiğini vurgulayan Miman, “Denemede gözlemlerinizi duygularınızla koyuyorsunuz. İşe giderken gördüğüm

insanları anlatabiliyorum ama öykülerde o insanların evine de gider hale geldim” diyor: “Uydurmaya başladım. Ursula K. Le Guin'in dediği gibi onların hayatları hakkında yalan söylemeye başladım. Tamamen yalan üzerine kurulu, hayale dayalı, kendi yaşamışlıklarınızın tozlarının serpildiği öyküler. Yalanlar ne işe yarıyor peki? Hem gerçekleri genişletiyor hem de yazarı rahatlatıyor. Belki de düğümlerinizi çözüyor, sizi özgür kılıyor. Psikanaliz gibi.”

İpek Ayna, adını görünüşte “Kristal Uçurtma, İpek Ayna” öyküsünden almış olabilir ama bu kadar değil. Bu öykünün kahramanları iki yazar aday, yazarlık atölyesine gider. Başkarakter arkadaşıyla konuşurken der ki, “Bir sonraki kitabının ismini buldum; İpek Ayna olsun.” Yazar, öykü karakterinin fikrini kullanmış olur. Klasik bir metafor olan ayna, öyküdeki kahramanın yazma çabasının da bir tanımı. Yazarın topluma, insana, okura ayna tutma kaygısının. Bu öyküden çıkagelen ayna, kitaptaki tüm öyküleri temsil ediyor. Miman, “Aslında kendimizi, gördüklerimizi anlatıyoruz ama birçok kişinin hayatına benzeyen, dokunan şeylere de dokunuyoruz. O yüzden ayna metaforu var” diyor.

Teksas Tommiks ile 80 Öncesine Yolculuk

Kitaptaki ilk eser “Ontario Kurtları”, alegorik bir öykü. Çocuk kahramanın, Teksas Tommiks çizgi roman kahramanları üzerinden gerçek yaşama tuttuğu bir ayna. Alt metninde ‘80 öncesi Türkiye’si var. Miman, öykünün metinler arası çalışma yaparken ortaya çıktığını anlatıyor: “Çocukluğumda Teksas Tommiks hayranıydık. Terörün de çok olduğu zamanlardı. Bir eczanede çıraaktım. Gece nöbetinde eczanedeki ablayla çatışmadan

korkarak birbirimize sarıldık. Teksas Tommiks’in içinde silah sesi var, kılık değiştirenler, hapse girip çıkanlar, hapisaneye turta götürenler var, hayal olunan kahramanlar var, hayal kırıklığı yaratanlar var, kendilerine sembol seçenler var, kurt diyenler var, uzun bıyık, sarkık bıyık diyenler var. Zengin bir kaynak. O kaynağın içinde yaşamış olma ihtimali çok yüksek bir hikâyeye, Ontario Kurtları.” Kimi öykülerde ironik bir dil kullanan yazar, “Ya Bi Git Abidin”de gerçek yaşamdan yola çıkıyor. Acıklı bir durumu acındırmadan yatalak karakteri adeta ayağa kaldırarak öykülemiş. “Acıklı şeyleri acıklı şekilde yazmaktansa eğlenceli yazmak daha vurucu olabilir” diyen Miman’ın hekim duyarlılığı da öykülerde sıklıkla karşımıza çıkıyor. MS hastası, yoğun bakım personeli, servisteki hastalar, hastane bahçesinde işlenen kadın cinayeti... Yıllar içinde biriktirdiklerinin edebiyata dönüştüğü görülüyor.

Ege Üniversitesi’nde sinema yüksek lisansı yapan Miman, fotoğrafla da ilgileniyor. Fotoğrafın gözlemi desteklediğini, bir öyküsü üzerinden anlatıyor: “Var adlı öyküm, fotoğraf grubumuzla çıktığımız turda, Dönertaş’ın üst kısmında gördüğüm bir şeydi. Duvardan çıkan bir hortum, bir leğen ve köpüren su. Bu nedir dedim. Yan komşunun çamaşır suyunun atığı, dediler. İnanamadım. Böyle bir gerçek şu anda yaşanıyor. Oradan yirmi kişi geçti ama ben sordum. Hafızamıza kazıdığımız fotoğraflar, ister çekilmiş olsun ister çekilmemiş olsun öykülerimde tabii ki var.” Mesai saatleri dışında yazıya yoğunlaşan Murat Cem Miman, bitmiş bir mesleğin romanını yazıyor. Felsefeye olan yakınlığının kendisine söylettiği bir finale götürüyor bizi: “Oynuyoruz aslında. Zaten lanetliyiz, ölümle lanetlenmişiz. Arada vakit geçirmenin yolunu buluyoruz.”

Bir Çocuk Güler Dünya Yeniden Kurulur

Engelsiz Hayata İlk Adımı Birlikte Atalım

**Konak
Engelsiz
Yaşam
Köyü**

HAYATI PAYLAŞMAYA
ENGEL YOK

**Konak Engelsiz Yaşam Köyü
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
Öğrencilerini Bekliyor**

Bilgi için:
0506 383 22 87

Dijital Belediyecilik ile

Konak'ta

hizmete erişim
çok kolay

Konak Belediyesi
Web Sayfası ve
Mobil Uygulaması ile
işlemlerinizi
belediyeye gelmeden
daha kolay ve hızlı
gerçekleştirin.

KONAK BELEDİYESİ

Konak Belediyesi Mobil Uygulaması
GOOGLE PLAY STORE ve APP STORE'da